

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ**

**«РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ПІД ЧАС ВІЙНИ»**

**Збірник матеріалів Науково-практичного форуму
(29 травня 2024 року)**

Одеса 2024

УДК 342.1: 338.124.2(477)

Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни: Збірник матеріалів Науково-практичного форуму, 29 травня 2024 року. Одеса, ОДАУ. 2024. 157 с.

У збірнику представлені наукові дослідження, практичні рекомендації та досвід фахівців у галузі сільського господарства, економіки та соціального розвитку. Тематика охоплює адаптацію агропромислового комплексу до нових реалій, забезпечення продовольчої безпеки, стратегії відновлення та розвитку сільських територій, а також підтримку фермерських господарств і малого бізнесу. Збірник стане корисним ресурсом для науковців, практиків, політиків та всіх зацікавлених у відновленні та розвитку аграрного сектору та сільських територій України.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради факультету Економіки та управління Одеського державного аграрного університету протокол №10 від 19 червня 2024 року.

Редакційна колегія:

Мацієвич Т.О. к.е.н., доцент, в.о. декана факультету економіки та управління, ОДАУ (голова ред.колегії)

Запша Г.М., д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту, ОДАУ

Крюкова І.О., д.е.н., професор, зав. кафедри обліку і оподаткування, ОДАУ

Шабатура Т.С., д.е.н., професор, зав. кафедри економічної теорії та економіки підприємства, ОДАУ

Аверчев О.В., к. е. н., заслужений працівник науки і техніки України, д.с.-г.н., професор, завідувач кафедри землеробства, дорадник сільськогосподарського виробництва, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Ситник О.І., к.геогр.н., доцент кафедри географії, геодезії та землеустрою, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

Ревуцька А.О., к.е.н., доцент кафедри економіки, Уманський національний університет садівництва

Найда А.В., к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування, ОДАУ (відповідальний секретар)

Відповідальність за достовірність даних, зміст і якість матеріалів збірника несуть автори.

Abgash T. I.,

Student of higher education

specialty 051 "Economics"

Odessa State Agrarian University

Odesa, Ukraine

Shabatura T. S.,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics

Theory and Economics of Enterprise

Odessa State Agrarian University

Odesa, Ukraine

WORKING CAPITAL MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES DURING THE WAR

The war in Ukraine has had a significant impact on all sectors of the economy, including the agricultural sector. Ensuring the stable functioning of enterprises in such conditions requires effective management of all types of capital, including working capital.

Circulating capital in the process of its reproduction plays an important role as the main foundation for the formation and development of the enterprise, satisfying the interests of the state, owners and workers [1, p. 300]. The efficiency of economic processes depends on the level of provision with current assets. This is largely due to the organization of their rational and economic management.

Working capital consists of short-term assets that are quickly converted into cash, such as inventory, receivables, cash. Taking into account the important role of circulating capital, which is the most significant and mobile part of financial resources, special attention needs to be paid to the formation of an optimal financial structure of total and circulating capital [2, p. 107]. Working capital turnover is estimated through inventory turnover, receivables, and payables ratios.

The war has caused significant challenges for the agricultural sector: disruption of supply chains, shortage of resources, inflation, and increased risks. All this was reflected in the capital management of enterprises. To assess the effectiveness of the use of current assets of agricultural enterprises, we will take as a basis the data of one of the large state-owned enterprises, which belongs to the research agricultural enterprises, and the data of the farm. To study the effectiveness of the use of current assets The company used data from the financial statements.

Based on the relevant calculations, it was found that in the period from 2021 to 2022, both enterprises experienced: a significant decrease in net income from the sale of products; decrease in the efficiency of the use of fixed capital; deterioration of

working capital turnover indicators, in particular, a decrease in inventory turnover ratios, receivables and payables; a significant increase in accounts payable, indicating an increase in the time it takes to repayment of obligations to suppliers.

Table 1. – Analysis of the efficiency of the use of working capital of agricultural enterprises

Indicators	2021 year	2022 year	2022 до 2021, +/-
<i>State Enterprise Experimental Farm</i>			
Stock	180 969	205 872	24 903
Accounts receivable	12 941	76 471	63 530
Accounts payable	98 128	278 152	180 024
Cost of products sold	299 080	277 942	-21 138
Inventory turnover ratio	1,65	1,35	-0,30
Accounts receivable turnover ratio	31,33	4,32	-27,01
Accounts payable turnover ratio	4,13	1,19	-2,94
<i>Farming</i>			
Stock	15 125	26 292	11 167
Accounts receivable	290	421	131
Accounts payable	28 265	37 110	8 845
Cost of products sold	52 995	13 588	-39 407
Inventory turnover ratio	3,50	0,52	-2,99
Accounts receivable turnover ratio	196,00	43,65	-152,34
Accounts payable turnover ratio	2,01	0,50	-1,52

Source: calculated by the authors on the basis of annual financial statements

Thus, the war posed threats to both enterprises. However, the farm turned out to be the most vulnerable to financial risks, while the state-owned experimental farm faced greater problems in working capital management.

Effective management of current assets allows you to quickly achieve positive results in the financial recovery of the enterprise. This can be done by developing a financial recovery strategy, which includes the mandatory development of principles for managing current assets as the most mobile part of the property. Among the main tasks, the solution of which will contribute to the financial recovery of enterprises, are the following:

1. development of methods of inventory and cash management, taking into account current economic conditions;
2. improvement of work with clients on the collection of receivables, using world experience;
3. making reasonable calculations on the expediency and volume of discounts for prepayment;

4. planning the possibilities of using accounts payable as a source of financing for current activities [3-4].

The war had a negative impact on the efficiency of the use of working capital in agricultural enterprises. A decrease in the efficiency of the use of working capital of agricultural enterprises emphasizes the need to adapt management strategies to the conditions of military conflict. The adaptation strategy for managing the working capital of agricultural enterprises will ensure an increase in the efficiency of its use in wartime.

References:

1. Лемішко О. О., Лисенко Є. В. Напрями формування та ефективність використання основного капіталу підприємства. *Фінансові механізми сталого розвитку України в умовах сучасних викликів* : Тези доп. в міжнар. науково-практ. конференції молодих вчен., м. Київ, 2 берез. 2023 р. Київ, 2023. С. 299–301.

2. Безугла А. Вплив структури оборотного капіталу на фінансову стійкість підприємств торгівлі. *Фінанси, банківська система та страхування: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці України* : Зб. матеріалів міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 2 берез. 2020 р. Харків, 2020. С. 107–109.

3. Zamlynskyi V, Shabatura T, Zamlynska O, et al. (2023) Perspective Chapter: Exploring the Possibilities and Technologies of the Digital Agricultural Platform. *Sustainable Development. IntechOpen*. DOI: 10.5772/intechopen.112358. URL : <https://www.intechopen.com/online-first/87828>

4. Шабатура Т.С., Галицький О.М., Глушков А.О. Продовольча безпека в Україні: можливості та реальність. *Український журнал прикладної науки та техніки. Західноукраїнський національний університет*. 2024. №1. С.266-271. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-45> URL : <http://ujae.org.ua/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-mozhlyvosti-ta-realnist/>

Konopelska O. V.,
Higher education applicant
specialty 051 "Economics"
Odessa State Agrarian University
Odesa, Ukraine

Shabatura T. S.,
Doctor of Economics, Prof. Department of Economic Theory
and Enterprise Economics
Odessa State Agrarian University
Odesa, Ukraine

ENVIRONMENTAL AND SOCIAL RISKS OF AGRICULTURAL PRODUCTION AND WAYS TO REDUCE THEM

In the context of today's challenges related to climate change, globalization and war, Ukraine's agricultural production faces numerous environmental and social risks that require immediate solutions.

Given the current state of society and global risks, the environmental aspects of sustainable development in agribusiness are of particular importance. Key aspects of environmental risks of agricultural production in Ukraine:

1. Climate change and weather patterns: Extreme weather events can negatively impact crop yields and production. Land, floods, droughts, and other weather disasters can lead to significant losses.
2. Soil and water contamination: The use of pesticides, mineral fertilizers, and other chemicals can lead to soil and water contamination. This can affect product quality and consumer health.
3. Biodiversity loss: Reduced plant and animal diversity can lead to the loss of natural resources and an increased risk of disease.
4. Environmental crises and disasters: For example, accidents in chemical plants, leaks of toxic substances, soil and water pollution can have a serious impact on agribusiness.
5. To mitigate these risks, farmers and the government should work together to implement sustainable practices, use environmentally friendly technologies, and conserve natural resources. It is also important to ensure effective control over the use of chemicals and the implementation of environmental standards.

To mitigate these risks, farmers and the government should work together to implement sustainable practices, use environmentally friendly technologies, and conserve natural resources. It is also important to ensure effective control over the use of chemicals and the implementation of environmental standards [1].

The social risks of agricultural production in Ukraine in 2024 have several aspects that should be taken into account:

1. Impact of the war on the agricultural sector: The war significantly complicates agricultural production, as farmers cannot quickly move their activities elsewhere. This poses risks to the safety of employees and the ability to run a household.

2. Adapting to wartime: Farmers are forced to adapt to new conditions, which includes changes in planning and resource use. Studies show that about 41% of agricultural producers consider the 2024 sowing campaign difficult.

3. Economic difficulties: Forced austerity and the abandonment of fertilizers during the 2024 sowing season indicate the economic difficulties faced by farmers [2].

4. Changes in the structure of acreage: Forecasts indicate a decrease in the yield of major crops by 12-17% and changes in crops for sowing.

5. Logistics and sales of products: Difficulties with logistics and sales of products due to hostilities and blocking of transport routes [3].

6. Social stability: Instability in a country can lead to an outflow of labor and a decrease in employee motivation.

To reduce social risks, it is important to provide support to farmers, including financial assistance, access to resources and information on safe farming practices. It is also necessary to promote the creation of sustainable supply chains and markets.

The majority of surveyed farmers consider the 2024 sowing campaign difficult (41%), while the majority of agricultural producers have not changed their acreage in 2024 compared to 2023 (63%) (Fig. 1).

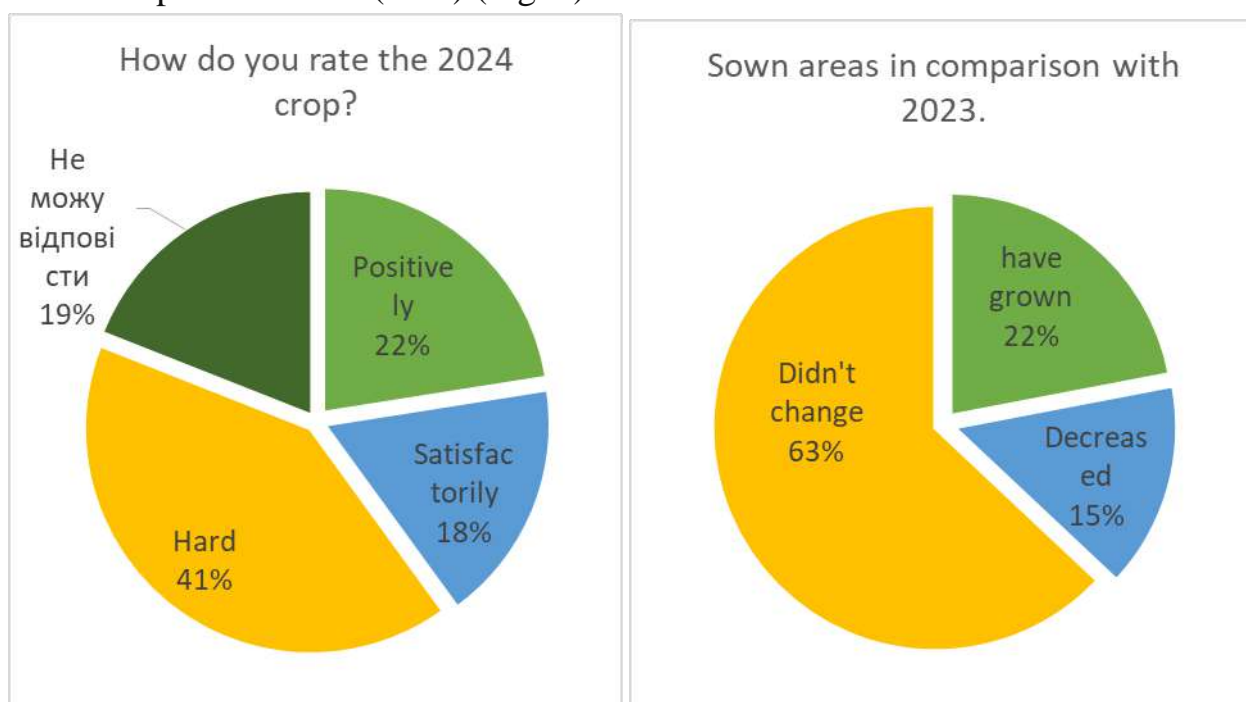

Fig 1. How was the 2024 sowing campaign [2]

To reduce social risks, it is important to provide support to farmers, including financial assistance, access to resources and information on safe farming practices. It is also necessary to promote the creation of sustainable supply chains and markets.

An important aspect is also human capital and its preservation, development and protection in Ukraine both now and in the post-war period. Investments play a key role in the development and well-being of employees, the creation of new jobs, the availability of education and the protection of human capital [1].

Environmental risks include soil degradation, mined areas, water pollution, biodiversity loss, and negative impacts on human health due to toxic substances in food. Social risks encompass issues of employment, employee health and safety, and impacts on local communities. Ways to mitigate these risks are to implement environmentally sustainable practices, plan measures for the greening of the agricultural sector, apply nature-based solutions, as well as take into account environmental standards and requirements for the agricultural sector in Ukraine and the EU.

References:

1. Точка зору. Екологія та штучний інтелект: тренди сталого розвитку для України на 2024 рік. 2024. URL: <https://mind.ua/publications/20270675-ekologiya-ta-shtuchnij-intelekt-trendi-stalogo-rozvitku-dlya-ukrayini-na-2024-rik> (дата звернення 25.05.2024)

2. Kurkul. Вплив війни на агровиробництво в Україні: адаптація та виклики фермерів у 2024 році. 2024. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1592-smilivistbuti-fermerom-protyagom-ponad-2-rokiv-rovnomasshtabnoyi-viyni> (дата звернення 25.05.2024)

3. Козаченко О. Посівна-2024: чи побачимо покинуті поля. 2024. URL: <https://delo.ua/agro/posivna-2024-ci-pobacimo-pokinuti-polya-429975/> (дата звернення 25.05.2024).

4. Тетяна Шабатура, Ольга Костюхіна, Ігор Пить Проблеми розвитку аграрного сектору та шляхи їх вирішення. *Науковий журнал «Економічний вісник Причорномор'я»*. Одеса, ОДАУ, 2023 р., № 4. С.143-156. URL : <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/61/55>

5. Шабатура Т.С., Галицький О.М., Глушков А.О. Продовольча безпека в Україні: можливості та реальність. *Український журнал прикладної науки та техніки. Західноукраїнський національний університет*. 2024. №1. С.266-271. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-45> URL : <http://ujae.org.ua/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-mozhlyvosti-ta-realnist/>

Ахтеменко А.В.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Лівінський А.І.,
д.е.н., професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

НАСЛІДКИ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГЕС ДЛЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

В Україні вже третій рік триває війна і відбудова країни після її завершення, осмислення того які втрати та яку шкоду вона привнесла нашої економіці, аграрному сектору, промисловості, в цілому суспільству є важливим і актуальним питанням, яке необхідно обговорювати вже зараз, для подальшого відновлення та розвитку нашої країни. Відновлення сільського господарства, промисловості, інфраструктури, соціальної сфери, повернення довоєнного рівня економіки та її зростання, політичної стабільності в країні вимагає зусиль українського народу, держави та міжнародної спільноти. Сьогодні, одним із найактуальніших питань українського суспільства є відбудова повоєнної України. Тому вже зараз обговорюються та розробляються плани її реконструкції. Ключовими питаннями посткризової відбудови в країні експерти називають оцінювання втрат та визначення шкоди які відбулися в процесі бойових дій, штучних техногенних аварій, природних катаклізмів. З'ясування потреб, визначення та деталізація усього того, що належить Україні зробити в процесі відновлення та реконструкції. Але також важливо і аналізувати причини які призвели до обговорення питань повоєнної відбудови країни.

Життя на тимчасово окупованих територіях на південі України у великій мірі залежало від стабільної роботи Північнокримських магістральних іригаційних каналів які забезпечували водопостачання від Каховського водосховища сільськогосподарське виробництво, промисловість та інфраструктуру регіону. Комфортне життя в містах і селах було пов'язане з цими водними артеріями які надавало можливість забезпечувати потреби населення як у споживанні водою так і у зрошенні земель.

Каховський магістральний канал був споруджений в далекому 1979 році, за довжиною налічує 130 кілометрів і розпочинає свій шлях з Каховського водосховища. Він був створений з метою водозабезпечення, містських та

сільських населених пунктів Херсонської, Запорізької областей та Криму і зрошення 195 000 гектарів сільськогосподарських угідь півдня України.

Російські окупанти замінували Каховську ГЕС у перші дні повномасштабного вторгнення в нашу країну і підірвали її в ніч на 6 червня 2023 року.

Без водопостачання з Каховського водосховища не працюватиме зрошення земель у трьох областях. Внаслідок вибуху на Каховській ГЕС було припинено подачу води на 31 зрошувальну систему на полях Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей, які забезпечували живлення та меліорацію ґрунтів аграрних підприємств різних форм господарювання. Наша країна унаслідок підриву Каховської ГЕС отримала збитків державного майна, втрати меліоративних систем і каналів у розмірі 150-160 млрд. грн. Треба зазначити що Каховське водосховище було джерелом живлення для 30 % іригаційних систем у Дніпропетровській, 74% - у Запорізькій і 94% - у Херсонській областях. У 2021 році ці системи забезпечили зрошення 584 тис. га сільськогосподарських земель, з яких українські фермери та аграрії зібрали 4 млн тонн. олійних та зернових культур на загальну суму близько 1,5 млрд доларів. Каховський магістральний канал обслуговував та водозабезпечував 326 тис. га, Північно-Кримський - 39,7 тис. га сільськогосподарських земель півдня України. Система іригаційних каналів у Херсонській, Запорізькій та Дніпропетровській областях здійснювала живлення та окремий водозабір із Каховського водосховища на загальну площу зрошення 218,3 тис. га. Руйнація Каховської ГЕС призвела до того, що поля на півдні України перетворюються на пустелі. Ці регіони були основними виробниками овочів і фруктів в нашій країні, а також олійних і зернових культур. Експерти вважають, що про вирощування деяких видів сільськогосподарських культур, а також овочів та фруктів в регіоні можна забути на кілька років. Відновлення водосховища буде вкрай складним, прораховані попередньо витрати на відбудову самої гідроелектростанції, яке обійдеться державі в 1 - 1,2 мільярда доларів і займе не менше 5 років [1].

Вибух на Каховській ГЕС став причиною масштабної екологічної катастрофи в рибному господарстві. Міністерство агрополітики повідомило, що внаслідок знищення Каховської гідроелектростанції був знищений державний осетровий завод «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С.Т. Артющика» розташований в Білозерського району Херсонської області. Створений в 1984 році, він був єдиним в Україні репродуктором, який компенсував відтворення осетрових видів риб які втратили можливість природного розмноження. Завод щорічно забезпечував ремонтним поголів'ям понад 1,5 млн екземплярів молоді осетрових. За інформацією отриманою від Держрибагентства, за перші дні

після підриву Херсонського водосховища знищено майже 30 тисяч поголів'я риби, що завдало збитків українському рибному господарству на суму близько 7,6 млн грн. За оцінками міністерства, внаслідок підриву Каховської ГЕС загинуло 95 тис. дорослих особин, що завдало близько 4 млрд грн. збитків та втрат українському рибному господарству. В цілому, за попередніми розрахунками експертів, збитки від загибелі племінного поголів'я риби та біоресурсів становить близько 10,5 млрд. грн [2]. При цьому ці цифри є не остаточними. Державне агентство меліорації та рибного господарства України стверджує, що підрив загарбниками Каховської ГЕС призвів до пошкоджень, затоплень та повної зупинки функціонування іригаційних каналів та меліоративної інфраструктури у районах прилеглих до Каховського водосховища, що є вкрай критичним для регіону. Відсутність водосховища ускладнює ведення сільського господарства на півдні України, та створює проблему забезпечення водою населення. Нестача зволоження та відсутність водного живлення може призвести до ерозії ґрунтів, та змінити галузь сільського господарства з інтенсивного ведення на традиційне в цьому регіоні.

Аналізуючи наслідки підриву Каховської ГЕС можна зробити висновок, що відновлення водосховища та відбудова електростанції є вкрай важливим питанням оновлення інфраструктури, промисловості, сільського господарства, соціальної сфери нашої країни. Без Каховське водосховище аграрні підприємства Херсонщини, Запоріжжя та Дніпропетровщини нестимуть колосальні втрати та збитки, адже іншого способу постачання воду для зрошення в ці регіони не існує. Тому тему відновлення гідроелектростанції та Каховського водосховища важливо обговорювати вже зараз, як вкрай важливою для зміцнення економіки нашої держави.

Література:

1. Підрив Каховської ГЕС: трагедія, яка змінить сільське господарство півдня та всієї України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3721075-pidriv-kahovskoi-ges-tragedia-aka-zminit-silске-gospodarstvo-pivdna-ta-vsiei-ukraini.html>
2. Катастрофа на Каховській ГЕС: які наслідки для екології та сільського господарства. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/katastrofa-na-kakhovskij-hes-jaki-naslidki-dlja-ekolohiji-ta-silskoho-hospodarstva-934419.html>

Богач В.М.,
здобувач ступеня PhD
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський національний технологічний університет
м. Одеса, Україна

Баришко О.Д.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Бахчиванжи Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану в Україні суттєво підвищили ризиковий та важко прогнозований характер функціонування аграрних підприємств, що однак ні в якій мірі не знижує пріоритетності аграрного сектору України, рівень якого зростає, а Україна і в стратегічній перспективі буде залишатись осередком продовольчої безпеки глобального рівня. Разом з тим, в цих умовах особливої уваги привертає проблема управління формуванням фінансового потенціалу, від розміру якого залежить ефективність та кінцеві результати діяльності підприємств, оскільки воєнний стан значно уповільнив темпи їх економічного розвитку.

У сукупності з іншими проблемами такими, як ускладнення логістики, кадрова криза та скорочення трудових ресурсів, суттєве підвищення цін на знаряддя і предмети праці (посівний і посадковий матеріал, мінеральні добрива, засоби захисту рослин, корми, добавки, вітаміни, паливно-мастильні матеріали) проблема збереження стійкого фінансового стану стає системною і вимагає комплексного вирішення.

Однак в цих умовах саме ефективне використання активів в процесі сільськогосподарського виробництва має відобразитися на фінансових результатах діяльності підприємств і, як підсумок, сприяти зростанню фінансового потенціалу підприємств аграрного сектору економіки.

Аналіз динаміки активів, власного капіталу аграрних підприємств та фінансових результатів діяльності показує, що вже станом на 2022 рік, перший рік військового стану, намітилися негативні тенденції та диспропорції у темпах зростання зазначених результатів діяльності та фінансового потенціалу навіть у фінансово благополучних та прибуткових підприємствах. Типовою є ситуація, що сформувалась у сільськогосподарському виробничому товаристві з обмеженою відповідальністю «Агрофірма Петродолинське» (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка активів та фінансових результатів діяльності ТОВ «Агрофірма Петродолинське», тис. грн

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Середньорічний темп зростання, %
Авансований капітал (підсумок балансу)	159481	187130	210090	114,78
Власний капітал	152045	176630	201069	115,00
Чистий дохід від реалізації продукції	91580	91580	120962	114,93
Собівартість реалізованої продукції	62626	62626	90262	120,05
Чистий прибуток	24585	24585	24439	99,70

Джерело: розраховано авторами за даними фінансової звітності підприємства

За даними таблиці очевидним є те, що середньорічні темпи зростання активів і власного капіталу СТОВ «Агрофірма Петродолинське» за період 2020- 2022 рр. знаходяться в паритеті з темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції. Але при цьому середньорічний темп зростання собівартості реалізованої продукції є дещо вищим порівняно з темпами зростання активів, капіталу та чистого доходу на 5 відсоткових пунктів. У свою чергу це є індикатором зменшення прибутку, що й підтверджує середньорічний темп зменшення чистого прибутку товариства. Так, за період з 2020 по 2022 рік чистий прибуток в середньому щороку скорочувався на 0,3 %. А відтак, це сигналізує про загрозу зменшення у наступному періоді темпів зростання власного капіталу і скорочення фінансового потенціалу підприємства. Таку загрозу підтверджує трактування фінансового потенціалу підприємства, яку надає Купира М.І. так колектив авторів наукової публікації, коли відзначають, що «під фінансовим потенціалом будемо розуміти систему фінансових можливостей, здатних трансформувати наявні ресурси у векторний процес розвитку через максимізацію та мультиплікатор капіталізації прибутковості» [1, с. 127].

Дослідження умов та чинників формування фінансового потенціалу показало, що для забезпечення нарощування фінансового потенціалу аграрних

підприємств доцільно збалансувати дохідну і витратну частину бюджету підприємств, особливу увагу при цьому приділити оптимізації витрат, в першу чергу витрат постійних, які в значній мірі визначають критичний обсяг продукції (точку беззбитковості).

Сучасний стан управління формуванням фінансового потенціалу аграрних підприємств та його розвитком надзвичайно складний. Велика кількість аграрних підприємств сьогодні перебувають у передкризовому фінансовому стані через виведення з обігу значної частини земельних ресурсів, неможливість їх використання у зв'язку із мінуттям території та постійними обстрілами або недостатнім обсягом фінансування придбання засобів виробництва, значною втратою кваліфікованих кадрів, високими цінами на сировину та паливе, ускладненою логістикою та руйнуванням виробничої інфраструктури.

Задля зміцнення та стабілізації розвитку фінансового потенціалу підприємств аграрного сектору країни необхідно здійснювати заходи щодо диверсифікації джерел фінансових ресурсів, мобілізації інноваційних фінансових інструментів, участі у капіталі інших підприємств. Управління використанням фінансового потенціалу підприємства має бути адаптованим до невизначених умов зовнішнього середовища і глобальних викликів сьогодення.

Література:

1. Купира М.І., Колтунович О.В., Сокол Х.Я. Фінансовий потенціал підприємства: формування та детермінанти нарощення. Економічний форум. 2021(1), С.127-134. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-1-15>.

Бойко Л.О.,

*к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

Бойко В.О.,

*к.е.н., доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ДЛЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ У ПЕРІОД НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ми живемо в еру глобального впровадження життя у мережу Інтернет. Сучасний бізнес не може функціонувати без Інтернету та просування свого

бренду через соціальні мережі, які забезпечують зручну платформу для комунікації та є ефективним інструментом для підвищення пізнаваності, залучення нових клієнтів і збільшення кількості продажів.

Соціальні мережі відіграють важливу роль для аграрного бізнесу під час війни, забезпечуючи можливості для комунікації, підтримки та його розвитку [1,2]. За останній час аграрні підприємства були змушені швидко адаптуватися до роботи в умовах невизначеності. На перший план вийшли питання безпеки та захисту власних працівників, а також налаштування бізнес-процесів і відновлення діяльності (Рис.1).

Рис. 1. Основні аспекти використання соціальних мереж у аграрній сфері в умовах невизначеності

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Соціальні мережі дозволяють аграрним підприємствам залишатися на зв'язку з клієнтами та партнерами, оперативно інформувати про наявність продукції, зміни в умовах постачання та інші важливі новини. Публікації про реальний стан справ у деокупованих та прифронтових регіонах допомагають створити прозоре уявлення про ситуацію, що сприяє залученню допомоги або підтримки з боку громадськості та інших бізнесів.

Висвітлюючи участь у волонтерських ініціативах, наданні допомоги місцевим громадам або підтримці військових, аграрні компанії зміцнюють свою репутацію та отримують довіру серед споживачів. Контент, який відповідає

поточним реаліям, демонструє емпатію та підтримку. Варто ділитися корисною інформацією, порадами щодо ведення сільського господарства у складних умовах та історіями успіху [4].

Соціальні мережі також використовуються для внутрішньої комунікації, підтримки морального духу працівників та координації роботи у період війни. Відео про поточний стан на полях, процеси виробництва або інтерв'ю з працівниками підвищують інтерес до бренду та створюють відчуття прозорості й довіри. Соціальні мережі допомагають шукати нові ринки та клієнтів, рекламувати продукцію за межами безпечних територій, що є особливо важливим в умовах війни. Проведення конкурсів, опитувань, вебінарів та інших інтерактивних заходів сприяє підтримці активної взаємодії з аудиторією та залученню нових клієнтів. Соціальні мережі є також ваговою платформою для встановлення нових партнерств, кооперації з іншими аграрними підприємствами та обміну досвідом.

Ефективне використання соціальних мереж допомагає аграрному бізнесу не лише зберегти свою діяльність в умовах невизначеності, але й знайти нові можливості для розвитку, зміцнити зв'язки з клієнтами та партнерами, а також підтримати місцеві громади.

Література:

1. Бойко В.О., Осадчий А.А., Бойко Л.О. Соціальні мережі – перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2021. № 2 (77). С. 178–185
2. Бойко Л.О., Колінько А.Д. Соціальні мережі для бізнесу: яку платформу обрати. Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2021 року). – Одеса: Державний університет «Одеська політехніка», 2021. С.28-31.
3. Чуприна А. Роль соціальних мереж у кризовій комунікації в умовах війни. URL: <https://eba.com.ua/rol-sotsialnyh-merezh-u-kryzovij-komunikatsiyi-v-umovah-vijny/>
4. Кирилов Ю.Є., Грановська В.Г., Крикунова В.М., Жосан Г.В., Бойко В.О. (2020) Цифрова економіка. Криптовалюти: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 228 с.

Василіва Є.М.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Дідур Г.І.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАКУПКАМИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств має вирішальне значення у процесі успішного функціонування сільськогосподарських підприємств, кінцевою метою якого є сталість розвитку.

На процес матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств впливають особливості аграрної галузі. Як зазначає Козяр Н. О.: «Сільське господарство є галуззю матеріального виробництва, яке принципово відрізняється від інших галузей економіки. Основними особливостями розвитку сільськогосподарського виробництва є природно-кліматичні чинники, територіальні, кадрові, технічні, організаційні та інші, що впливають на ефективність виробництва та формують інвестиційну привабливість сільськогосподарських товаровиробників» [1].

За визначенням дослідників: «Управління закупівлями на сільськогосподарських підприємствах є однією із основних функцій логістики постачання, яка знаходиться на стику зовнішнього середовища підприємства та внутрішнього, що зумовлює необхідність забезпечення вимог гнучкості, адаптивності, надійності до досліджуваної управлінської області внаслідок прояву високого рівня невизначеності параметрів матеріального та супутніх потоків» [2, с.150].

Метод здійснення закупок можна визначити як, сукупність дій, що спрямовані на придбання матеріальних ресурсів або послуг визначеного обсягу та якості, і у встановлені терміни при мінімальних витратах.

«На сьогодні методи управління закупівлями у більшості своїй зорієнтовані на мінімізацію величини сумарних витрат закупівлю та зберігання запасів» [2, с.152].

У науковій літературі вирізняють три основних методи закупівель:

1. Оптові закупівлі - це придбання товарів великими партіями з метою їх подальшого перепродажу. Прийняття комерційного рішення щодо оптових закупівель товарів констатує наявність ринкової потреби в певних товарах, передбачає відбір конкретних товарів і їх постачальників з числа наявних на ринку і забезпечує реальне просування товарів зі сфери виробництва до сфери обігу [3, с. 87].

Серед переваг оптових закупівель можна виділити те, що оптові закупки дозволяють отримати значні знижки та спеціальні умови від постачальників, оскільки обсяг закупівель зазвичай є великим. Це дозволяє підприємствам заощаджувати кошти на закупівлі сировини та матеріалів; оптові закупки можуть забезпечити стабільне та надійне постачання необхідних матеріалів і продуктів, що дозволяє уникнути перерв у виробництві; великий обсяг закупівель дозволяє оптимізувати управління запасами, зменшуючи частоту замовлень і спрощуючи логістику.

До недоліків можна віднести велика потреба в складських приміщеннях; якщо підприємство купує великі обсяги матеріалів, є ризик того, що частина цих запасів може залишитися непроданою через зміну умов ринку або попиту; оптові закупки можуть вимагати значних фінансових вкладень, оскільки потрібно оплачувати великі обсяги матеріалів наперед.

2. Регулярні закупки дрібними партіями. Переваги цього методу полягають в тому, що регулярні закупки дрібними партіями дозволяють підприємствам бути більш гнучкими і адаптивними до змін у попиті та ринкових умовах. Вони можуть швидко змінювати обсяги закупівель відповідно до актуальних потреб; такі закупки зазвичай вимагають менших фінансових вкладень порівняно з оптовими закупками. Це дозволяє підприємствам зберігати більшу частину своїх фінансових ресурсів для інших потреб, а також вони допомагають уникнути ризику застаріння або неактуальності товарів, оскільки підприємство купує лише ту кількість товарів, яка їм реально потрібна на даний момент.

Проте, є й недоліки: купуючи товари дрібними партіями, підприємствам зазвичай доводиться платити вищу ціну за одиницю товару, оскільки вони не можуть скористатися вигодами оптових знижок; частіші закупки можуть збільшити адміністративні витрати, пов'язані з оформленням замовлень, логістикою та оплатою рахунків, а також регулярні закупки дрібними партіями можуть призвести до ризику недостатнього постачання, якщо попит на товар виявиться вищим, ніж очікувався.

3. Закупівлі по мірі необхідності. До переваг варто віднести те, що цей метод дозволяє підприємствам тримати мінімальні обсяги запасів, оскільки товари закупляються тільки в момент потреби. Це допомагає уникнути витрат на зберігання та зменшує ризик старіння товарів; зменшення обсягів запасів

також призводить до зниження витрат на складування, включаючи витрати на оренду складів, оплату праці персоналу і обслуговування запасів. Закупівлі по мірі необхідності дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни в попиті, забезпечуючи товари саме тоді, коли вони їм потрібні.

Проте, недоліки передбачають, що цей метод може стати джерелом ризику, оскільки підприємство може стикнутися з недостатнім постачанням товарів в разі несподіваних змін у попиті або проблем у ланцюжку постачання, до того ж оскільки товари закупляються в обмежені строки, може бути складніше отримати вигідні умови від постачальників, такі як знижки за об'єм або спеціальні умови поставки.

Отже, при виборі методу здійснення закупок, сільськогосподарські товаровиробники повинні врахувати витрати і ризики, що супроводжують той, чи інший спосіб, особливості аграрної галузі та вплив зовнішнього середовища.

Література:

1. Козяр Н. О. Особливості сільського господарства як об'єкту інвестування. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 23. с. 82-87.

2. Варченко О. М., Герасименко І. О., Варченко О. О., Вернюк Н. О.. Обґрунтування методів управління закупівлями матеріальних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Економічний аналіз. 2022. Том 32. № 1. С. 147-159.

3. Словник понять і термінів з маркетингу. Борисова Т.М., Галько Л.Р., Дудар В.Т, Іванечко Н.Р., Окрепкий Р.Б., Процишин Ю.Т., Хрупович С.Є. Тернопіль, 2023. 112 с.

Водяний М. В.,

*здобувач вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Полюхович Ж. В.,

*здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Найда А.В.,

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА МШП ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна, подібно багатьом іншим країнам, стикається з непередбачуваними викликами війни. У таких складних умовах сільське господарство стає критичним сектором для забезпечення продовольчої безпеки та стійкості економіки. Щоб забезпечити ефективний розвиток сільськогосподарського підприємства в умовах війни, важливо враховувати облік як основних засобів, так і малоцінних та швидкозношуваних предметів. У цій оглядовій статті ми розглянемо значення цих двох аспектів та їхній вплив на розвиток сільськогосподарських підприємств під час війни.

Одним із найважливіших активів для підприємств є їх основні засоби. У результаті ведення військових дій, багато з цих засобів були знищені або частково пошкоджені, а також інфраструктура підприємств була руйнована. Крім того, частина основних засобів залишилася на тимчасово окупованих територіях або була передана або вилучена на оборону держави. Це ще раз підкреслює актуальність теми дослідження системи обліку та контролю за основними засобами в сучасних умовах.

Зараз тисячі громадян України зазнали втрат свого майна внаслідок військових дій, проте найбільше постраждало бізнес та його активи. Багато підприємств стали свідками пошкодження або повного знищення об'єктів основних засобів, що породжує питання про те, як відобразити поточну ситуацію в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності[1].

Основні засоби, такі як земля, будівлі, машини та обладнання, є невід'ємною частиною інфраструктури сільськогосподарського підприємства. Облік цих засобів є необхідним для забезпечення стабільності виробництва та ефективного управління ресурсами. Умови війни можуть призвести до обмежень у постачанні ресурсів та матеріалів, тому важливо мати чітку картину наявних активів та їхнє становище. Облік основних засобів допомагає підприємствам здійснювати контроль за ресурсами та планувати їхнє оптимальне використання навіть у складних умовах.

У періоди війни, де ресурси можуть бути обмеженими, ефективне управління малоцінними та швидкозношуваними предметами стає критичним. Ці предмети включають в себе насіння, добрива, засоби захисту рослин та інші матеріали, які необхідні для забезпечення повсякденного виробництва. Облік цих предметів допомагає підприємствам оптимізувати їхнє використання, уникати втрат та забезпечувати стабільне виробництво навіть у непевних умовах.

Умови війни можуть вимагати швидких змін у стратегіях та планах розвитку сільськогосподарських підприємств. Облік основних засобів, малоцінних та швидкозношуваних предметів дозволяє підприємствам здійснювати аналіз ефективності та планувати необхідні заходи для адаптації до змінюючихся умов. Це допомагає забезпечити стійкість та розвиток підприємства навіть у непередбачуваних умовах.

Підчас воєних дій можуть попадати під загрозу майно та обладнання сільськогосподарських підприємств. Облік основних засобів, малоцінних та швидкозношуваних предметів допомагає забезпечувати безпеку та надійність виробничих процесів шляхом контролю за ресурсами та вчасного проведення ремонтів та обслуговування.

В сучасних умовах важливо використовувати технології та автоматизацію для ефективного обліку та управління ресурсами сільськогосподарських підприємств. Інтегровані програмні рішення дозволяють забезпечити точність обліку та швидкість прийняття рішень навіть у найскладніших умовах.

Облік основних засобів та малоцінних та швидкозношуваних предметів відіграє важливу роль у розвитку та успішному функціонуванні сільськогосподарських підприємств умовах війни. Правильне ведення обліку допомагає забезпечити стійкість виробництва, ефективне використання ресурсів, планування стратегій розвитку та забезпечення безпеки майна. В інноваціях та вдосконаленні обліку криється ключ до успішного ведення бізнесу в умовах війни, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки та стійкості економіки країни.

Літератур:

1. Колісник О. П., Приходько К. К. Облік і контроль основних засобів в умовах воєнного стану. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2023. № 7. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-09-03/2023-7-09-03>

Галицький О.М.,

д.е.н., професор кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

Щербак Д.О.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Протягом всього періоду ринкових трансформацій однією з найгостріших і найбільчійших проблем залишається фінансове забезпечення поточної діяльності та перспективного економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Це призводить до постійної нестабільності та високої варіативності результатів їхньої діяльності, причому тренд поки що не демонструє чіткої позитивної динаміки.

Фінансове забезпечення розвитку відтворювальних процесів сільськогосподарських підприємств є комплексним процесом забезпечення фінансовими ресурсами, основною функцією якого є формування, накопичення та використання фінансових ресурсів для вирішення низки завдань в умовах військової економіки. Проблеми формування та використання фінансових інструментів розвитку підприємств аграрного сектора досліджувалися у працях таких вчених, як О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Кириленко, М. Малик, Ю. Лупенко, Б. Пасхавер, О. Непочатенко, П. Саблук та інших.

Для української економіки аграрний сектор є одним із пріоритетних та стратегічних напрямків розвитку, оскільки дана галузь забезпечує продовольчу безпеку та підвищує експортний потенціал держави. Тому питання сталого розвитку галузі є дуже актуальними в контексті існуючих проблем і викликів, які негативно впливають на діяльність сільськогосподарських підприємств.

Економіка воєнного часу дуже відрізняється від економіки мирного часу. З цього приводу розпочато обговорення, консультації з провідними експертами та прийняття рішень щодо нових умов.

Станом на березень 2024 року, прямі збитки нанесені інфраструктурі України в ході війни, оцінюють майже 64 млрд. дол. Загальні втрати економіки в понад 600 млрд. дол. Суттєвих збитків зазнав український аграрний сектор, понад 80 млрд. дол. прямих збитків та втрат внаслідок повномасштабного вторгнення РФ.

Найбільшою категорією збитків, що підлягає обрахунку, є пошкоджена та знищена сільськогосподарська техніка, близько 181 тисячі одиниць. Не можливо поки що підрахувати втрати від забруднення земель мінами та залишками боєприпасів, термін розмінування визначається до 50 років. Значна частина посівних площ під тимчасовою окупацією та в зоні бойових дій.

Найбільші втрати отримали аграрії через недоотриманий дохід та збільшення витрат виробництва, що становлять понад 70 млрд. дол. Загальні втрати через зниження виробництва в рослинництві оцінюють в 35,5 млрд. дол., по виробництву тваринницької продукції - 5,7 млрд. дол. Втрати, що сталися внаслідок зниження внутрішніх цін, через неможливість вивести продукцію на експорт, оцінюються в 24,2 млрд. дол., а втрати через підвищення витрат виробництва - 4,5 млрд. дол. [1]

Враховуючи масштаби збитків та втрат, яких зазнали сільськогосподарські виробники в Україні, загальні потреби коштів та інвестицій для відновлення і модернізації інфраструктури галузі на наступні 10 років, на даний момент, становлять близько 60 млрд. дол. [2]

Основними джерелами фінансового забезпечення, що використовують сільськогосподарські підприємства у своїй діяльності можна визначити:

- самофінансування – через розподіл отриманого чистого прибутку та спрямування частини його на розвиток;

- кредитування – надання фінансовими установами позик на покриття поточних витрат та інвестиційних проєктів, зазвичай під заставу активів підприємства;

- лізинг та факторинг – ці форми дозволяють аграріям вирішити питання щодо закупівлі нової сільськогосподарської техніки;

- страхування – можливість зменшити збитки через страхування майна чи результатів виробництва;

- форвардні контракти – даний договір дозволяє здійснювати купівлю чи продаж активів, в тому числі виробленої продукції, за визначеною ціною та терміном. [3, с. 51].

На жаль, в сучасних умовах фінансування виробничої діяльності аграріїв дуже ускладнилось. Реальним джерелом фінансового забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є самофінансування, яке з врахуванням понесених збитків за 2022-2023 роки є дуже обмеженим ресурсом. Інші джерела фінансування, в умовах невизначеності та високого ступеню ризику є не досяжними, або занадто дорогими для більшості сільськогосподарських виробників. Тобто сільськогосподарські товаровиробники стикаються з серйозним викликом, подолати який, для багатьох може бути в перспективі нереально. Більшість підприємств змушені зменшувати свої витрати через зниження кількості внесених добрив, засобів захисту, росту рослин. Не дотримання технологічних вимог призводить до зниження продуктивності та якості продукції, що в результаті погіршує фінансові вигоди виробників.

Для покращення фінансового забезпечення сільськогосподарських виробників, необхідно здійснювати комплекс заходів. З боку самих виробників, це переорієнтація на виробництво продукції для внутрішнього ринку, розвиток переробки, відкриття нових ринків збуту, що зменшить логістичні витрати та збільшить прибутковість діяльності підприємств. В той же час потрібна підтримка уряду та міжнародних урядів і організацій, у вигляді надання пільгових кредитів, грантів, інвестиційних проєктів для підтримки українського агробізнесу. Багато програм фінансової підтримки аграрного сектору вже здійснюються на даний час, але їх обсяг та загальне охоплення виробників, ще є недостатнім і потребує подальшого розвитку.

Література:

1. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/02/21/710234/>
2. Школьник І. О., Кривоzub В. Сучасний стан фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*, № 4. 2019. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/76923/1/Shkolnyk_Kryvozub_Suchasnyi.pdf.
3. Дяченко О.П., Галицький О.М., Хиленко Ю.Ю. Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Економічний вісник Причорномор'я»*. Одеса. ОДАУ. 2022 р. № 3. С. 77-86. URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/33>

Глуховський Н.Д.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Бахчиванжи Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО АДАПТОВАНІСТІ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Сільське господарство - особливий і життєво необхідний вид економічної діяльності, який за всіх часів є високо залежним від природних і погоднокліматичних умов, рельєфу місцевості, стану навколишнього середовища і природної родючості ґрунтів. В умовах сьогодення перелік цих мало залежних від зусиль менеджерів чинників доповнився умовами та загрозами воєнного стану внаслідок воєнних дій країни – агресора. В першу чергу від цих непередбачуваних за силою дії факторів потерпають малі та середні за розміром аграрні підприємства, у складі яких значна частка припадає на фермерські господарства.

За даними Міністерства економіки України, у 2022 воєнному році, коли країна експортувала майже 100 млн тонн аграрної продукції, це принесло до державного бюджету понад 44 млрд дол. доходів [1]. Чимала частка у цих досягненнях припадає на внесок фермерських господарств.

Метою даного дослідження є узагальнення тих викликів, з негативним впливом яких зіштовхнулися фермерські господарства в умовах воєнного стану та тих заходів, що можуть бути вжиті для підвищення рівня адаптованості фермерських господарств до загроз воєнного часу.

Експерти аграрного ринку відзначають дві основні з цих проблем: зменшення доступу до пільгового кредитування та суттєве зменшення ціни реалізації (іноді ціна є меншою за собівартість продукції), що у свою чергу обумовлено низкою інших викликів: руйнуванням експортної інфраструктури, експортними тарифними обмеженнями, суттєвим посиленням диспаритету цін внаслідок подорожчання засобів виробництва і предметів праці для аграрного сектора [1, 2].

До цих проблем додаються загрози постійних обстрілів незалежно від відстані фермерського господарства від зони активних бойових дій; ризик втратити виробничу інфраструктуру, засоби виробництва та готову продукцію; загроза втратити земельні ресурси, що використовуються на умовах оренди внаслідок початку другого етапу земельної реформи, та неможливість брати участь у земельних аукціонах через фінансові обмеження.

Узагальнюючи перелічені проблеми і виклики, можна відзначити ті заходи, які б дозволили адаптувати фермерські господарства до негативної дії загроз зовнішнього середовища. У їх складі можна відзначити наступні:

- розробка стратегії розвитку сільських громад та їх земельної політики;
- усунення бюрократичних та правових перешкод щодо отримання кредитних ресурсів фермерами;

- впровадження страхування ризиків аграрного виробництва на випадок непередбачуваних ринкових коливань та знищення продукції і майна фермерів внаслідок воєнної агресії;

- встановлення пільгових відсоткових ставок за кредити для малих і середніх суб'єктів аграрного бізнесу;

- на державному рівні підвищувати рівень аналітично-інформативного забезпечення суб'єктів управління аграрним бізнесом, забезпечувати доступ до інформації з аналітичного огляду ринку, з тим, щоб в умовах невизначеності і ризиків фермери були обізнані у кон'юнктурі аграрного ринку та могли планувати структуру свого товарного асортименту, яка б забезпечила виробництво продукції, що буде реалізована за цінами очікуваної рентабельності виробництва.

Адаптація до викликів сьогодення має відбуватись і з огляду на використання потенціалу внутрішнього середовища фермерських господарств. Серед цих заходів слід відзначити продемонстровану багатьма фермерськими господарствами здатність переглянути витрати, оптимізувати їх і навіть запровадити жорсткий режим контролю з метою використання наявних резервів економії. Співпраця з науковцями, моніторинг ринку технологій забезпечують можливість в окремих випадках відмовлятись від дорогих засобів захисту рослин і мінеральних добрив.

Значний внесок у виживання фермерських господарств здійснює й найманий персонал, який за потреби працює понад встановлені норми робочого часу та у вихідні.

Велике значення має й новий підхід до формування запасів пального, насіння, запасних частин тощо з метою запобігання ризику порушити ритмічність виробництва.

Зростає актуальність й такого заходу, як обґрунтована раціональна диверсифікація виробництва із виходом фермерських господарств на ринок послуг для аграрного виробництва. Це дасть можливість отримати додаткові грошові надходження для забезпечення витрат поточної діяльності та підвищити рівень зайнятості найманої робочої сили з метою пом'якшення негативних наслідків сезонності праці.

Лише системний підхід на основі комплексної реалізації вище перелічених заходів спроможне забезпечити ефективну підтримку діяльності фермерських господарств та їх поступове економічне зростання попри численні загрози зовнішнього середовища.

Література:

1. Циктор О. Досвід війни. Які виклики долають фермери в Україні та на Одещині зокрема. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/dosvid-vijni-jaki-vikliki-dolajut-fermeri-v-ukrajini-ta-na-odeshchini-zokrema.html>
2. The World Bank. Україна: Підтримка малих фермерів під час війни. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2023/10/30/ukraine-supporting-small-farms-amidst-war>

Глуценко Е.Ю.,

здобувач вищої освіти

Спеціальність 272 «Публічне управління та адміністрування»

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Макуха С. М.,

к.е.н., доцент кафедри загальної економічної теорії

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Війна значно впливає на економіку країни, зокрема на агропромисловий комплекс (АПК), який є важливою складовою національної економіки. Україна, будучи одним із найбільших виробників зерна та інших сільськогосподарських культур, зазнала суттєвих змін у цій галузі. АПК забезпечує робочі місця та є важливим джерелом валютних надходжень, що підкреслює важливість аналізу його стану та перспектив в умовах воєнного конфлікту. За даними на кінець 2021 року АПК складав понад 10% ВВП, а чистий прибуток від цієї галузі у цьому ж році був рекордним за роки незалежності України і складав 238,8 млрд.

грн., що майже втричі більше ніж у 2020 році [1]. Також, у 2021 році 88,3% агропідприємств були прибутковими, що також стало найвищим показником серед усіх видів економічної діяльності. Проте, через військовий стан та бойові дії, у 2022 році ситуація суттєво погіршилася. Частка АПК у ВВП значно знизилася, а прибутки галузі зменшилися на 28%, і склали 171,9 млрд. грн. [2] Сьогодні лише до половини агропідприємств залишилися прибутковими, що відображає масштабні збитки через знищення інфраструктури, втрату орних земель та обмеження експорту. Війна призвела до порушення виробничих і логістичних ланцюгів, що серйозно вплинуло на здатність аграрного сектору стабільно функціонувати та приносити доходи [3].

Найбільш ураженими війною стали південні та східні області України, зокрема Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька та частково Миколаївська область та Одеська область. Ці регіони відомі своєю високою сільськогосподарською продуктивністю, і військові дії призвели до значних руйнувань інфраструктури, втрат сільськогосподарських угідь та проблем з логістикою.

Руйнування ферм, складів, транспортних шляхів та іншої критично важливої інфраструктури, а також мінування полів та відсутність доступу до них через бойові дії, значно ускладнили або взагалі зробили неможливим проведення сільськогосподарських робіт у багатьох районах. Війна також спричинила переміщення великої кількості людей, включаючи працівників аграрного сектора, а це ще більше посилило проблему кадрового дефіциту в АПК. Згідно даних, які наголосив Державний секретар Міністерства аграрної політики та продовольства України Віктор Канцурак, уражено було близько 30% орних земель на сході та півдні країни [4]. Мінування полів та постійні обстріли зробили значну частину цих земель непридатними для обробки, що суттєво знизило загальну площу посівів. Також, руйнування транспортної інфраструктури та блокування ключових транспортних шляхів призвело до значних логістичних проблем. Багато аграрних підприємств втратили доступ до міжнародних ринків, що було особливо важливо для експорту зернових та олійних культур. За оцінками Української зернової асоціації, експорт зерна в 2023 році знизився на 31% порівняно з довоєнним періодом [5].

Експерти зазначають, що через обмеження експорту і втрату ринків збуту, аграрні підприємства змушені шукати нові шляхи для реалізації продукції, що ускладнюється зростанням витрат на логістику. Наприклад, доставка продукції через альтернативні маршрути, такі як залізничний транспорт до європейських портів, збільшила витрати на транспортування на 30-40%. [6]. А це, у свою чергу, призводить до зниження прибутковості аграрного бізнесу і збільшує фінансові ризики для фермерів.

Дефіцит робочої сили став ще одним важливим наслідком війни. Переміщення населення призвело до втрати багатьох кваліфікованих працівників у сільськогосподарському секторі. Це зменшило ефективність виробничих процесів і спричинило зростання витрат на наймання та навчання нових працівників. Економічні збитки агропромислового комплексу України від війни можна оцінити за кількома показниками. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, прямі втрати сільськогосподарських підприємств становили близько 15 мільярдів доларів США, включаючи втрату врожаїв, зруйновану інфраструктуру та додаткові витрати на безпеку і розмінування. Крім того, непрямі втрати, пов'язані з втратою ринків збуту і зниженням інвестицій у галузь, оцінюються ще в 10 мільярдів доларів [7].

Для підтримки аграрного сектору уряд України впровадив ряд заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків війни. Серед них – фінансові субсидії, пільгові кредити та програми відновлення інфраструктури. Однак, навіть за наявності державної підтримки, відновлення агропромислового комплексу потребуватиме значних ресурсів та часу.

Міжнародні організації та країни-партнери також надають допомогу українському аграрному сектору. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) надала допомогу у вигляді насіння, добрив та техніки, що сприяє відновленню виробництва. Європейський Союз і США надають фінансову підтримку для відновлення інфраструктури та розвитку нових логістичних маршрутів [8].

На додаток до державної та міжнародної допомоги, українські аграрії активно працюють над адаптацією до нових умов. Вони впроваджують нові технології для підвищення продуктивності, шукають нові ринки збуту і оптимізують логістичні ланцюги. Інновації та модернізація виробничих процесів можуть стати ключовими факторами відновлення та подальшого розвитку агропромислового комплексу України.

Підсумовуючи, можна зазначити, що війна значно ускладнила роботу агропромислового комплексу України, спричинивши масштабні економічні збитки. Однак, завдяки державній підтримці, міжнародній допомозі та зусиллям самих аграріїв, є перспективи для відновлення і розвитку галузі в майбутньому. На початок 2024 року відновлення сільськогосподарської інфраструктури, розмінування земель та адаптація до нових ринкових умов залишаються основними викликами для агропромислового комплексу України.

Література:

1. Канцурак В. В. Внаслідок повномасштабної війни було знищено близько 30% усього потенціалу агросектору. *Міністерство аграрної політики та продовольства України*. URL: <http://surl.li/tyeix> (дата звернення 25.05.2024)/

2. Чистий прибуток агропідприємств у 2021 році майже втричі перевищив показник 2020 року – Інститут аграрної економіки. *Агроперспектива*. URL: <https://is.gd/oPM5pW> (дата звернення 23.05.2024).

3. Головня В. Україна готова залишатися надійним партнером і гарантом глобальної продовольчої безпеки *Міністерство Аграрної політики та продовольства України*. URL: <https://is.gd/O5XDtl> (дата звернення 23.05.2024).

4. Михальчук В. Україна: ФАО посилює свою присутність для забезпечення технічної та гуманітарної допомоги. *Сайт Організації Об'єднаних Націй України*. URL: <https://is.gd/Sk4zw1> (дата звернення 23.05.2024).

5. Логістика зернових: 40% у ціні реалізації. Що далі? *Агропортал*. URL: <https://is.gd/Vcy8a1> (дата звернення 23.05.2024).

6. Експорт українського зерна знизився на 31%. *AgroPolit.com*. 5.04.2023 р. URL: <http://surl.li/tyxrg> (дата звернення 23.05.2024).

7. Гук Л. «Житниця Європи»: Поточного року збитки вітчизняного агропромислового комплексу оцінюються в мільярдах. *Дзеркало тижня*. 28.10.2023 р. URL: <https://is.gd/t1jRsp> (дата звернення 23.05.2024).

8. Лише половина підприємств АПК за рік отримали прибутки – Держстат. *AgroPolit.com*. 26.12.2023 р. URL: <https://is.gd/zVn4QH> (дата звернення 23.05.2024).

Даниленко А.А.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна
Грекова Т. М.,
асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ: НАЙМ, НАВЧАННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ

В контексті сучасного світу управління людськими ресурсами відіграє одну з вирішальних ролей в розвитку аграрного підприємства, як і загалом в будь-якій організації, що набуває великої популярності протягом останнього десятиріччя. Основна мета цієї концепції полягає в створенні сприятливих умов для комплексного розвитку найманих працівників, з акцентом на різні аспекти,

зокрема покращення умов праці, навчання та розвиток персоналу, оцінка і контроль робітників, підвищення ефективності і продуктивності праці і насамперед, безпосередньо, заохочення і мотивація персоналу.

Управління персоналом протягом багатьох років залишається предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Їхня праця дала нам ґрунтовну теоретичну базу та практичні методи, які використовуються для ефективного управління персоналом. Серед дослідників, які зробили значний внесок у цю сферу, можна виділити таких: М. Армстронг [1], Л. Балабанова [2], Н. Борецька [3], М. Рябуха [8], М. Пономарьова [7] та інші. Виходячи з досліджень науковців щодо цієї тематики випливає узагальнене поняття «управління людськими ресурсами» як системи, яка враховує різноманітні аспекти взаємодії між працівниками та роботодавцем для досягнення максимальних результатів у виробничій діяльності. Тобто, ця система спрямована на формування та ефективне використання людських ресурсів для досягнення її цілей.

Особливості управління людськими ресурсами в агропромисловому комплексі відрізняються від управління людськими ресурсами в інших галузях своєю специфікою роботи аграрних підприємств. Майже всі аграрні організації стикаються з проблемою сезонності роботи, що потребує від працівників готовності до ненормованого робочого дня, фізичних навантажень в несприятливих погодних умовах. З цього випливає проблема в нестабільності та нерівномірності оплати праці. Необхідно також звернути увагу на те, що закриття та ліквідація сільськогосподарських підприємств призводить до масового вивільнення кваліфікованих кадрів, що несе за собою ризик втрати цінних навичок та досвіду [9].

У сучасному динамічному світі, де бізнес-середовище постійно змінюється, мотивація персоналу стає не просто важливим фактором, а безпосередньо ключовим елементом успіху.

Для того щоб управління персоналом було на достатньому рівні - потрібно розробити систему ефективної мотивації працівників, що допоможе підняти продуктивність, покращити якість роботи та знизити плинність кадрів. Мотивація – це ключ, а ефективно мотивовані працівники, в свою чергу, – це двигун до інновацій та адаптивності у сучасному бізнесі. Комбінація матеріальних і нематеріальних стимулів створює атмосферу, де працівники відчують себе не просто виконавцями завдань, а цінними членами команди, які роблять значний внесок у розвиток і успіх команди. Окремо по собі матеріальні стимули - це конкурентна заробітна плата, соціальні пакети та бонуси, премії і будь-які грошові заохочення, а нематеріальні, в свою чергу, визнання досягнень, можливість самореалізації та професійного розвитку,

відчуття цінності і важливості для компанії та саме головне створення сприятливого виробничого середовища. Деякі компанії для того щоб досягти успіху шукають комплексний підхід мотивації [4].

Теоретична основа мотивації працівників ґрунтується на різних теоріях, які можна узагальнити на дві групи: класичні та сучасні рис 1.

Рис. 1 Теорії мотивації: класична та сучасна

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Однак, агропідприємства стикаються з рядом проблем та викликів в управлінні людськими ресурсами. Серед них – дефіцит кваліфікованих працівників, високий рівень плинності кадрів, складнощі з адаптацією нових технологій. Вирішення цих проблем вимагає системного підходу та впровадження ефективних стратегій УЛР.

На основі досліджених інтерв'ю з агропідприємцями у Agropolit.com [5] можна виділити кілька практичних рекомендацій в управлінні людськими ресурсами для керівників агропідприємств зображено на рис. 2.

Рис. 2 Рекомендації для покращення управління людськими ресурсами в агропідприємствах

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Визначені рекомендації підкреслюють важливість комплексного підходу до управління людськими ресурсами в агропідприємствах, що включає індивідуалізацію, гнучкість, системний підхід, інвестування в персонал та побудову ефективних партнерських відносин.

Отже, можна зробити висновок, що система мотивації персоналу повинна будуватися на всебічному вивченні та врахуванні потреб робітників. Мотивування працівників використовується для забезпечення певної активності та спрямованості дій персоналу. Способи мотивації, які дають ефект у певних умовах стосовно одних людей, можуть зовсім не підходити для інших. Тому зрозуміло, що не існує універсальної системи мотивації. Кожен суб'єкт господарювання повинен розробити свою систему мотивації або внести зміни у прийняту, адаптувавши її для себе.

Таким чином, управління людськими ресурсами в агропромисловому комплексі є багатогранним процесом, що включає ефективний найм, постійне навчання та розвиток персоналу, а також мотивацію працівників. Від правильного підходу до управління людськими ресурсами залежить продуктивність, інноваційність та конкурентоспроможність підприємств агропромислового комплексу (АПК).

Література :

1. Армстронг М. Практика управління людськими ресурсами: підручник з програми «Майстер ділового адміністрування»: пер. с англ.. К. 2016. 846 с.

2. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом: підручник. К. : Центр учбової літератури, 2011. 468 с.
3. Борецька Н. П., Москалець М. В. Удосконалення системи управління персоналом на підприємствах. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Випуск 6 (49). С. 65-68
4. В. Васюта; А. Радченко. Використання сучасних теорій мотивації в практиці менеджменту персоналу. *Галицький економічний вісник*, № 1 (86) 2024 134-140 URL: <http://surl.li/tzjuy> (дата звернення: 27.05.2024)
5. Інтерв'ю агропідприємців URL: <https://agropolit.com/> (дата звернення: 26.05.2024)
6. Кондратська А.В., Тригуб О.Л. Теорія справедливості С. Адамса доп. Вп «Миколаївська філія Київського Національного Університету культури і мистецтв».URL: <http://surl.li/tzjus> (дата звернення: 26.05.2024)
7. Пономарьова М.С. До питання використання мотиваційного менеджменту. Стратегічні напрямки державної економічної та соціальної політики у 2013 р.: *матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції* .Київ: АЦ «Нова економіка», 2013, С. 42-44. 100 с.
8. Рябуха М. С. Управління мотиваційним механізмом в системі стимулювання праці. *Вісник БДАУ: зб. наук. праць*. Біла Церква (2009): 97-100.
9. Хрип'юк В. І. Харчова промисловість України: ретроспективний аналіз та сучасні проблеми розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 77 - 86. URL: <http://surl.li/tzjvq> (дата звернення: 24.05.2024)

Златова М.Г.,
здобувач вищої освіти ,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Найда А.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ЕФЕКТИВНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Успішна реалізація будь-яких державних програм серед економічних галузей потребує належної уваги до ефективної системи фінансового контролю. Якість інформації, що надходить через цю систему, суттєво впливає на обґрунтованість прийнятих рішень у сферах державної фінансово-економічної політики та фінансово-господарської діяльності державних підприємств, а також підприємств з державною участю чи особливо пов'язаних з діяльністю держави. Україна, перебуваючи у перехідному етапі економічного розвитку, стикається з рядом викликів та завдань, пов'язаних з підвищенням ефективності свого державного фінансового контролю. У даній роботі розглядається ключова роль ефективного державного фінансового контролю як основи для економічного зростання України.

Велика частина довіри суспільства до влади та державних інституцій залежить від того, наскільки ефективно функціонує фінансовий контроль. Це підкреслює важливість дослідження ролі фінансового контролю у забезпеченні економічної стійкості держави [1].

Державний фінансовий контроль відіграє вагомий роль у забезпеченні фінансової стабільності, протидії корупції, недобросовісній поведінці, а також у збереженні довіри як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Ефективне контролювання дозволяє уникнути збитків та шкоди, які можуть виникнути внаслідок неефективного використання державних ресурсів. Крім того, воно відіграє велику роль у правдивості керування фінансовими потоками, що є ключовим для залучення інвестицій та сприяє економічному зростанню. Для реалізації державного фінансового контролю застосовуються різноманітні методи та процедури, які враховують різні аспекти діяльності об'єкта контролю в фінансових відносинах. Основними завданнями державного фінансового контролю є виявлення порушень у діяльності об'єктів контролю, запобігання

фінансовим порушенням, притягнення винних до відповідальності, компенсація завданих збитків та попередження правопорушень у майбутньому[2].

Українська система державного фінансового контролю керується Конституцією, діючим законодавством, а також підзаконними актами, що регулюють види та форми виконання повноважень та встановлюють стандарти й методичні рекомендації. Організація контролю передбачає чітке визначення суб'єкта контролю, якими є органи державної влади на різних рівнях та інститути незалежного фінансового контролю [3]. У цій системі функціонують органи внутрішнього відомчого фінансового контролю в системі виконавчої влади.

Внаслідок оголошення воєнного стану в Україні, регулювання діяльності органів державного фінансового контролю претерпіло зміни. Нещодавно уряд прийняв постанову "Про особливості здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану", яка стала додатковим інструментом для нагляду за державними фінансовими операціями під час кризових ситуацій. Також був виданий Указ Президента України "Про введення воєнного стану в Україні", спрямований на контроль за використанням державних ресурсів під час воєнного конфлікту. У 2022 році відбувся Міжнародний форум "Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни", де досліджувалися актуальні питання розвитку системи державного фінансового контролю в Україні. Основна мета цього форуму полягала в забезпеченні економічної стабільності країни та розробці ефективних рекомендацій для покращення його функціонування. [4].

Незважаючи на важливість державного фінансового контролю, в Україні існують різні виклики та перешкоди, які ускладнюють його здійснення. Серед цих проблем можна відзначити високий рівень корупції, слабкість правоохоронних органів, недостатню прозорість та відкритість у управлінні фінансовими ресурсами, а також недоліки у кваліфікації персоналу, який відповідає за фінансовий контроль.

Аналіз ефективності фінансового контролю в Україні виявляє ряд значущих проблем, пов'язаних із побудовою системи державного фінансового контролю. Одна з ключових проблем - методологічна, що полягає в недостатній чіткості щодо характеру внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю [1]. На даний момент спостерігаються спроби штучного об'єднання цих форм контролю, що загалом призводить до зниження ефективності фінансової контрольної системи. Це в свою чергу призводить до втрати державою контролю над важливою складовою фінансової системи - грошовими заощадженнями та використанням фінансових ресурсів як інвестицій[2].

На нашу думку, для того щоб вирішити ключові проблеми які були вище зазначені, потрібно провести реформування системи державного фінансового контролю.

Ця реформа включає в себе:

1. Покращення законодавчої бази та нормативно-правових актів для підвищення ефективності державного фінансового контролю.
2. Створення та вдосконалення механізму координації діяльності контрольних служб, за для пришвидшення їх працездатності.
3. Адаптація та впровадження зарубіжного досвіду у сфері державного фінансового контролю, що дасть змогу порівняти свої сили та набрати додаткової інформації.

Ми вважаємо, що у перспективі, слід акцентувати увагу на значущій ролі контролю державних фінансів як інструменту для координації розподілу фінансових ресурсів, а не просто як засобу перевірки. Державний фінансовий контроль повинен охоплювати широкий спектр оперативних процедур, спрямованих на ефективний розподіл та використання фінансових ресурсів на всіх рівнях управління. Проте контроль не повинен обмежуватися лише виявленням помилок та застосуванням покарань, він повинен стати механізмом, через який кваліфіковані фахівці надають рекомендації з оптимізації управління фінансами держави. [3].

Отже, з вище зазначеного матеріалу можна зробити висновки, що фінансовий контроль в Україні займає важливу роль у економічній діяльності. Проте на жаль недооцінюється його важливість для забезпечення фінансової дисципліни в країні. Це приводить до зростання кількості фінансових порушень, які стають актуальними в останні роки та призводять до низки проблем у цій сфері. Великі обсяги фінансових порушень свідчать про необхідність посилення ролі фінансового контролю на сучасному етапі економічного розвитку. Одним із ключових недоліків поточної системи фінансового контролю є недостатня орієнтація на всі етапи відтворювального процесу, оскільки вона часто зосереджується на локальних інтересах та іноді не враховує потреб суспільства в цілому. Вирішення цих проблем можливе лише через побудову якісної системи державного фінансового контролю в Україні.

Література:

1. Ефективність фінансового контролю та державного аудиту для забезпечення фінансово-економічної стійкості держави. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2047> (дата звернення: 27.05.2024р.)
2. О.Ю.Коцюба, А.О.Могилей. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування. URL:

<https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/099872be-1e2e-4e18-ba1b-707fec85a7bd/content> (дата звернення: 27.05.2024р.)

3. Вацик Н.І. Необхідність вдосконалення державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів / Н. Вацик // Галицький економічний вісник. — 2010. — №3(28). — С.184-190. (дата звернення: 27.05.2024р.)

4. Б.І.Сюркало. Державний фінансовий контроль в контексті сталого економічного розвитку. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua> (дата звернення: 27.05.2024р.)

Зюзіна А.Ю.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 051 «Економіка»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Найда А.В.,

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ОЦІНКА РОЛІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна ефективність аграрних підприємств є ключовим фактором розвитку аграрного сектору економіки будь-якої країни. В Україні, де аграрний сектор становить значну частину національної економіки, питання забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств набуває особливої актуальності. Одним з важливих інструментів, що може сприяти підвищенню економічної ефективності, є державний фінансовий контроль.

Державний фінансовий контроль покликаний забезпечувати раціональне використання бюджетних коштів, дотримання фінансової дисципліни та запобігання фінансовим зловживанням. Ефективна система фінансового контролю сприяє підвищенню прозорості та відповідальності у діяльності аграрних підприємств, що, в свою чергу, може сприяти їх економічному зростанню.

Україна володіє високорозвиненим АПК, який здатен не лише повністю забезпечити населення країни продуктами харчування, але й утримувати

провідну позицію на міжнародних ринках ключових аграрних товарів. Проте, воєнні дії, спричинені широкомасштабною агресією, негативно вплинули на продовольчу безпеку країни. В результаті, одним із головних викликів та обмежень для українського аграрного сектору в умовах повномасштабної війни є нестача фінансових ресурсів, необхідних для стабільного функціонування сільськогосподарських підприємств, що зокрема пов'язано зі зростанням собівартості виробництва [1].

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів зростає значення активізації механізмів державного регулювання економічних процесів, що здійснюється через правові, адміністративні та фінансово-економічні методи впливу. Алескерова Ю. В. зазначає, що в даному випадку центральне місце в державному регулюванні економіки займають фінансові методи, які включають застосування інструментів: «...бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики» [2, с. 329].

Фінансовий стан багатьох підприємств залишається складним, і в 2022 році понад 20% усіх підприємств все ще залишаються збитковими [3]. Значна їх частина продовжує функціонувати за рахунок накопичення боргів, зокрема, несплати за спожиті енергоносії, значної заборгованості перед бюджетом та безоплатного використання матеріальних ресурсів державного резерву.

На рис. 1 ми представили три основні сфери фінансового регулювання які виокремлено за допомогою аналізу сучасної практики господарювання.

Рис. 1. Основні сфери фінансового регулювання

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Кожна з цих сфер фінансового регулювання характеризується власними об'єктами стимулювання, специфічними формами впливу, які використовуються для заохочення суб'єктів господарювання шляхом розподілу фінансових ресурсів. Вони мають свої межі дії, принципи функціонування та характерні ознаки, що дозволяють оцінювати їх ефективність.

Наразі Україна перебуває у воєнному стану, а отже, регулювання роботи органів державного фінансового контролю також дещо змінилося. Було прийнято постанову «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» як додатковий механізм регулювання та контролю за державними фінансовими операціями [4]. А в 2022 році відбувся Міжнародний форум «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни», спрямований на аналіз сучасних теоретико-методологічних та практичних проблем розвитку державного фінансового контролю і становлення його системи в Україні. Головною метою форуму є забезпечення економічної безпеки в країні та розробка ефективних теоретико-практичних рекомендацій [5].

Відповідно до ст. 26 Бюджетного кодексу України та Положення «Про Міністерство фінансів України» [7] саме Міністерство фінансів України є відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю, за організаційно-методологічні основи контролю. Розпорядниками бюджетних коштів на чолі з керівниками проводиться організація внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, забезпечується здійснення контрольних процедур в установах і на підприємствах, якими вони керують та в установах та організаціях, які підпорядковані таким розпорядникам бюджетних коштів.

За ст. 26 Бюджетного кодексу України та Положення «Про Міністерство фінансів України» [7], саме Міністерство фінансів України відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю. Розпорядники бюджетних коштів, очолювані керівниками, організовують внутрішній контроль і внутрішній аудит, забезпечуючи здійснення контрольних процедур у підконтрольних установах та організаціях. Особливе значення ці контрольні механізми мають для аграрного сектора, де забезпечення прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів є ключовим для підтримки стійкого розвитку та конкурентоспроможності українських аграрних підприємств.

Отримання даних про результати діяльності державного фінансового контролю вимагає детального розуміння специфіки роботи відповідного контролюючого органу, реакції суб'єктів контролю на його дії, а також змін, що відбуваються в управлінській діяльності під впливом цього контролю. Неможливо зробити висновки про результати контролю без виявлення практичних наслідків, які він забезпечив у результаті своєї діяльності. Таким чином, належний контроль та оцінка його результатів є ключовими для стійкого розвитку аграрної галузі України.

Згідно з розпорядженням Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022—2025 роки та плану заходів з її реалізації», планується посилення ролі та ефективності роботи Рахункової Палати України як незалежного контролю за використанням державних коштів. Метою цієї стратегії є створення сучасної та ефективної системи управління державними фінансами з чіткими цілями розвитку та ключовими показниками ефективності, а також оптимальний розподіл бюджетних ресурсів у середньостроковій перспективі. Основні напрями стратегії включають забезпечення стратегічного та середньострокового бюджетного планування, а також ефективної системи оцінювання виконання державного бюджету. У контексті аграрного сектору, важливість цих заходів полягає в забезпеченні прозорого та ефективного використання фінансових ресурсів, що сприятиме економічній ефективності та сталому розвитку аграрних підприємств України.

Таким чином, державний фінансовий контроль є ключовим механізмом, який сприяє прозорому та раціональному використанню фінансових ресурсів, що особливо важливо в умовах обмеженого бюджетного фінансування та зростання виробничих витрат. Посилення його ролі, зокрема через удосконалення роботи Рахункової Палати, дозволяє підвищити фінансову дисципліну і зменшити корупційні ризики. Це, у свою чергу, створює умови для стабільного розвитку аграрного сектору, забезпечуючи підприємствам можливість ефективно планувати та здійснювати свою діяльність.

Належне функціонування системи державного фінансового контролю є необхідним для досягнення високого рівня економічної безпеки країни. Він є важливим інструментом у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору України, що є необхідним для досягнення економічної стабільності та зростання в умовах сучасних викликів та обмежень.

Література:

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення 02.06.2024).

2. Алескерова Ю. В. Державне фінансове регулювання аграрного сектора економіки. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. № 4. С. 328-331.

3. Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2022 рік. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf

4. Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану. Постанова КМУ № 561. 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-%D0%BF#Text>

5. Звіт Рахункової палати за 2021 р. URL: https://rp.gov.ua/uploadfiles/Activity/Reports/2021/ZVIT_RP_2021.pdf.

6. Бюджетний кодекс України № 2456-VI. 20.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>

Клейбатенко А.О.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Топов А.Г.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У ВОЄННИЙ ЧАС

Значущість інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні сільськогосподарським виробництвом зростає. Воно охоплює потреби в оперативній та достовірній інформації про аграрну сферу, адаптацію до змін клімату, ринкових тенденцій та підтримку стратегічних рішень.

Функціонування сільськогосподарських підприємств пов'язане з економічними та фінансовими вимогами ринку, що спонукає їх до ефективної діяльності та впровадження управлінських систем для максимізації прибутку. Під час війни, зростає важливість забезпечення продовольчої безпеки країни, водночас агровиробники можуть стикатись з рядом проблем: погіршення доступу до ресурсів, ускладнення реалізації продукції, дефіцит кадрів, безпосередня загроза бойових дій тощо.

З огляду на глобальну економічну нестабільність, військові дії та політичні ризики, зростає значення оперативності та якості управлінських рішень, що залежить від повноти та швидкості інформаційно-аналітичного забезпечення.

Серед факторів, що стримують сільськогосподарську діяльність в останні роки, за даними Державної служби статистики України [1, с. 2], перше місце займають інші фактори, що передусім включають в себе наслідки

повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Також серед факторів, що суттєво зросли, слід відмітити недостатній попит через складності з експортом продукції та нестачу робочої сили внаслідок різкого відтоку населення і зменшення наявної робочої сили на ринку.

Ці фактори, а також швидкий розвиток технологій, вимагає від аграрних виробників провадження заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці, гнучкості, швидкості та ефективності прийняття управлінських рішень, що можливо досягти завдяки впровадженню сучасних технологій та програмного забезпечення, які покращують інформаційно-аналітичне забезпечення аграрних підприємств. Узагальнюючи, можна виділити такі основні напрями цього процесу:

1. Хмарні сервіси - дозволяють зберігати великі обсяги даних у централізованому сховищі, що полегшує доступ та ефективну обробку інформації. Це дозволяє аграріям в реальному часі відстежувати стан посівів, погодні умови, витрати ресурсів тощо, а також вчасно реагувати на зміни. З міркувань безпеки, цінні дані доцільно зберігати на власних носіях, а інші – у публічній хмарі.

2. CRM-системи - зберігають всю інформацію про клієнтів, їх контакти, історію взаємодії, замовлення та запити в одній системі. Крім того, вони забезпечують можливість аналізувати дані про клієнтів, їхню активність і історію взаємодії з компанією.

3. Супутниковий моніторинг угідь - використовує високороздільні зображення для оцінки стану посівів, виявлення проблемних ділянок і планування робіт. Переваги включають ретроспективність, автоматичну обробку даних, оцінку стану рослинності та отримання інформації про культури. Недоліками є залежність від погоди та періодичність знімків.

4. Роботизація, використання дронів - забезпечує високу мобільність і оперативність моніторингу полів. Вони здатні охоплювати великі території, виконуючи знімки з висоти 100-300 метрів, що забезпечує високу деталізацію даних. Дрони оснащені спеціальними камерами, які можуть отримувати знімки в інфрачервоному діапазоні для подальшого аналізу.

5. Дистанційний моніторинг за допомогою датчиків - забезпечують в реальному часі інформацію про польові роботи, техніку та її місцезнаходження. Датчики GPS та датчики палива на техніці надають дані про обсяг робіт, витрати палива тощо, інтегруючись з управлінським та бухгалтерським ПЗ для планування і моніторингу.

6. Штучний інтелект та машинне навчання - значно покращує управління аграрним виробництвом. Техніка з підтримкою штучного інтелекту - безпілотні трактори, розумне зрошення та дрони, підвищує ефективність

виробництва. Програмне забезпечення з використанням штучного інтелекту дозволяє точно оцінювати стан посівів, наприклад, кількість насіння у соняшнику, виявляти проблеми з обладнанням або здоров'ям тварин.

Впровадження тих чи інших нововведень для удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення аграрного підприємства, на нашу думку, може включати в себе такі етапи:

1. Визначення потреб у змінах- проведення аналізу існуючого інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства, виявити його слабкі сторони та ідентифікувати області для поліпшення.

2. Дослідження варіантів технологічних рішень. Після визначення потреб у змінах, підприємство повинно оцінити наявні на ринку засоби та технологічні рішення, які можуть задовольнити ці потреби. Це може включати аналіз існуючих рішень, оцінку їхньої вартості та порівняння функціональності.

3. Планування впровадження змін. Приймається рішення про кількісні та якісні характеристики змін. Розробляється детальний план впровадження нововведень, включаючи розподіл ресурсів, графік робіт та визначення відповідальних осіб. Важливо також враховувати можливі ризики та шляхи управління ними.

4. Технічне забезпечення. Цей етап включає в себе вибір та придбання необхідного обладнання для впровадження нових технологій. Починаючи від підключенням до мережі інтернет (якщо такого немає) і комп'ютерної техніки до спеціалізованих сенсорів, датчиків, дронів.

5. Програмне забезпечення. На цьому етапі вибирається або розробляється програмне забезпечення, яке буде використовуватися для покращення інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства.

6. Навчання персоналу та підтримка. Після впровадження нововведень необхідно забезпечити навчання персоналу з використання нових інструментів та технологій, а також забезпечити технічну підтримку для вирішення можливих проблем.

7. Практичне застосування. На цьому етапі нововведення впроваджуються в практику діяльності підприємства.

8. Аналіз ефективності застосування. Останній етап включає в себе оцінку ефективності впроваджених нововведень та їх вплив на діяльність підприємства, перевіряється їхня ефективність.

Надалі, процес повертається до першого етапу, оскільки, враховуючи стрімкий розвиток техніки та технологій, процес оновлення інформаційно-аналітичного забезпечення повинен бути постійним та безперервним.

Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління аграрними підприємствами відповідно до викликів віськового стану стає

ключовим завданням для сучасної агросфери. Використання хмарних технологій, дронів, супутникових знімків, GPS-трекерів, датчиків палива, CRM-систем і штучного інтелекту може значно покращити управління аграрними підприємствами, забезпечуючи більш точний та оперативний аналіз даних, підвищення ефективності виробництва і оптимізацію управлінських рішень. Створення власного програмного забезпечення, придбання техніки, навчання та найм фахівців потребує значних інвестицій, тому розробку подібних продуктів можуть собі дозволити лише великі холдинги. Однак значне зниження витрат на удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління можливе завдяки використанню сервісів цифровізації для сільськогосподарських виробників у вигляді аутсорсингу, які надають доступ до найсучасніших розробок.

Література:

1. Стан ділової активності сільськогосподарських підприємств України у II кварталі 2024 року. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://surl.li/tyarg>
2. Вировий С.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. № 39. С. 201-206.
3. Макарчук О.Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління сільськогосподарським підприємством. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. Вип. 181 (3). С. 160-165.
4. Мішина, С. В., Мішин. О. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління соціально-трудовими відносинами. *Електронний журнал Ефективна економіка*. 2023. № 1 URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28836>
5. Сніцаренко П.М., Саричев Ю.О. Роль та місце інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 46-56.
6. Стечишин Ю. Визначення ролі та місця інформаційно-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 1(69). 110-119.

Кобрин Т.А.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Гнат'єва Т.М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Адміністрування податків є невід'ємною складовою функціонування сучасної держави. Це складний і багатогранний процес, який включає збирання, обробку та контроль за сплатою податків, а також забезпечення дотримання податкового законодавства. Сьогодні, в умовах глобалізації, цифровізації економіки та швидкого розвитку технологій, адміністрування податків стикається з низкою нових викликів, які вимагають сучасних підходів і рішень.

Одним із ключових викликів є швидка еволюція цифрових технологій та електронної комерції. Традиційні методи збирання податків часто виявляються недостатньо ефективними в умовах глобального ринку, де компанії можуть легко переміщувати свої активи та доходи через кордони. Це створює потребу в нових міжнародних стандартах та координації між податковими органами різних країн для боротьби з ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням.

Ще одним значним викликом є забезпечення податкової справедливості. У суспільстві, де розрив між багатими і бідними постійно зростає, питання справедливого розподілу податкового навантаження стає все більш актуальним. Адміністрування податків повинно не лише ефективно забезпечувати надходження до бюджету, але й сприяти соціальній справедливості та зниженню нерівності [2].

Не менш важливим є питання підвищення прозорості та довіри до податкових органів. Корупція та неефективне управління податковими ресурсами підривають довіру громадян до держави і негативно впливають на економічну стабільність країни. Забезпечення прозорості та підзвітності податкових органів є критично важливим завданням для будь-якої держави.

Війна в Україні додає нових, надзвичайно складних викликів для адміністрування податків. По-перше, війна значно підриває економічну стабільність країни, знищуючи інфраструктуру, зупиняючи підприємства та

викликаючи масову міграцію населення. Ці фактори значно зменшують податкову базу та ускладнюють процес збору податків. По-друге, фінансування оборони та відновлення після бойових дій потребує значних фінансових ресурсів, що вимагає від податкових органів підвищення ефективності своєї роботи та знаходження нових джерел доходів [3].

В умовах війни адміністрування податків стикається з безпрецедентними викликами, які вимагають швидкої адаптації та впровадження ефективних заходів для забезпечення стабільності фінансової системи країни (табл.1).

Забезпечення ефективного адміністрування податків в умовах війни є критично важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та швидкої адаптації до змін. Впровадження наведених заходів допоможе зберегти фінансову стабільність держави, підтримати економічну активність та забезпечити належний рівень доходів до державного бюджету.

Цифровізація податкової системи стає одним з головних напрямків розвитку, оскільки вона дозволяє не тільки спростити процеси адміністрування податків, але й значно знизити рівень корупції та підвищити прозорість діяльності податкових органів. Впровадження електронних сервісів та автоматизація обробки податкових даних сприятимуть оперативнішому та ефективнішому управлінню податковими потоками.

Міжнародна співпраця є ключовою умовою для ефективного податкового адміністрування в умовах глобалізованої економіки. Залучення допомоги та експертизи міжнародних організацій, а також підписання угод про обмін податковою інформацією допоможуть боротися з ухиленням від сплати податків та забезпечать справедливе податкове середовище.

Підтримка бізнесу та економічної активності в умовах війни є надзвичайно важливою. Надання податкових пільг для постраждалих підприємств та створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу сприятиме швидкому відновленню економіки та забезпеченню стабільних податкових надходжень.

Посилення контролю та боротьби з корупцією залишаються актуальними завданнями для податкових органів. Використання сучасних аналітичних інструментів для податкового контролю та запровадження жорстких антикорупційних заходів дозволять підвищити довіру громадян до податкової системи та забезпечити її ефективність.

Залучення додаткових фінансових ресурсів, як міжнародної допомоги, так і внутрішніх резервів, є необхідним для підтримки бюджету в умовах війни. Впровадження нових податкових інструментів може стати джерелом додаткових надходжень до бюджету.

Таблиця 1 – Ключові напрями забезпечення стабільності фінансової системи через призму адміністрування податків

Напрями	Заходи	Сутність заходів
1.Цифровізація податкової системи	Впровадження електронних сервісів	Максимальне переведення податкових процедур в онлайн-формат допоможе спростити процес подання податкових декларацій та сплати податків для платників. Це також знизить ризики корупції та покращить прозорість системи.
	Розвиток автоматизованих систем обробки даних	Використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів збору та аналізу податкових даних дозволить оперативніше реагувати на зміни в економічній ситуації
2.Міжнародна співпраця	Співпраця з міжнародними організаціями	Залучення допомоги та експертизи міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Світовий банк, допоможе у розробці та впровадженні ефективних податкових реформ
	Угоди про обмін податковою інформацією	Підписання угод з іншими країнами про обмін податковою інформацією дозволить ефективніше боротися з ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням.
3.Підтримка бізнесу та економічної активності	Запровадження податкових пільг для постраждалих підприємств	Надання тимчасових податкових пільг для підприємств, які постраждали від війни, допоможе їм відновити свою діяльність та забезпечити робочі місця.
	Пільгове оподаткування для малого та середнього бізнесу	Створення сприятливих податкових умов для малого та середнього бізнесу сприятиме їхньому розвитку та зростанню, що в свою чергу забезпечить стабільні податкові надходження до бюджету.
4.Посилення контролю та боротьби з корупцією	Посилення податкового контролю	Впровадження сучасних методів податкового контролю та аудитів для запобігання ухиленню від сплати податків. Це включає використання аналітичних інструментів для виявлення підозрілих фінансових операцій.
	Боротьба з корупцією в податкових органах	Запровадження жорстких антикорупційних заходів та підвищення відповідальності посадових осіб за порушення податкового законодавства.
5.Залучення додаткових ресурсів	Використання міжнародної допомоги та кредитів	Активне залучення міжнародної фінансової допомоги та кредитів для підтримки бюджету в умовах війни та відновлення економіки.
	Розробка нових податкових інструментів	Впровадження нових податків або акцизів на окремі види діяльності, які можуть приносити додаткові надходження до бюджету.
6.Підтримка платників податків	Інформаційно-консультативна підтримка	Забезпечення платників податків повною інформацією про їхні права та обов'язки, а також надання консультаційної підтримки щодо податкових питань.
	Гнучкі умови сплати податків	Запровадження можливості відтермінування або розстрочки сплати податків для підприємств та фізичних осіб, які знаходяться в складних економічних умовах через війну

Підтримка платників податків шляхом надання інформаційно-консультативної підтримки та гнучких умов сплати податків допоможе зменшити податкове навантаження на бізнес та населення в складні часи.

Література:

1. Кравцова Т.М., Петрова Н.О. Інструменти публічного адміністрування у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання. Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70). Ч. 2. № 2. С. 80-84
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 17.05.2024 р.)
3. Система оподаткування та податкова політика: навчальний посібник / В.Б. Захожай, Я.В. Литвиненко, К.В. Захожай, Р.Я. Литвиненко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.

Кобрин Т.А.,

*здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Найда А.В.,

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ: ВИПРОБУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ КУЛЬТУРИ СОНЯШНИКУ

Повномаштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, яке відбулося 24 лютого 2022 року, стає причиною серйозних жертв серед мирного населення, руйнування інфраструктури та виробничих об'єктів. Ця агресія призводить до великих людських, соціальних та економічних втрат, які покладаються на плечі українського суспільства та економіки. Безперечно, цей конфлікт спричиняє серйозні перешкоди на шляху до миру, стабільності та розвитку регіону, і вимагає комплексних заходів для відновлення та зміцнення існуючих систем та структур.

Загальний розповсюдження збройних конфліктів змушує країни вкладати великі людські та фінансові ресурси для забезпечення та підтримки необхідного

рівня власної безпеки в умовах військово-політичних напруженостей у світі. В сучасному світі сільське господарство в кожній державі відіграє важливу роль у національній економіці, оскільки воно впливає не лише на індивідуальний рівень кожної людини, але й на загальний розвиток нації. Виробництво їжі є критичною складовою якісного життя, адже забезпечує не лише фізичні потреби, а й формує основу для стабільності та процвітання суспільства. В умовах глобальних конфліктів важливо забезпечити незалежність та стійкість сільськогосподарського сектору для забезпечення продовольчої безпеки та економічного зростання [3].

На український аграрний сектор негативно вплинули різні аспекти воєнного конфлікту. Наприклад, зменшення посівних площ на 20% у порівнянні з 2021 роком, пошкодження виробничих об'єктів та обладнання, а також зростання цін на добрива та паливо, і блокада чорноморських портів. Всі ці чинники значно скоротили доходи українських фермерів та агропідприємств. Такий комплексний вплив призвів до серйозних викликів для сектору, що вимагає комплексного підходу для подолання труднощів і відновлення стійкості в агросфері.

Також важливим фактором стало переривання логістичних ланцюгів. До виникнення воєнного конфлікту, через чорноморські порти України пройшло більшість експорту сільськогосподарської продукції - аж до 90%. Проте, в березні 2022 року, обсяг експорту зерна становив всього 0,3 мільйона тон, порівняно з 5,4 мільйонами тон лише за два місяці до цього. Шляхи пошуку альтернативних маршрутів дозволили збільшити обсяг експорту до 1,2 мільйона тон у квітні та 2,7 мільйонів тон у червні 2022 року. Це призвело до тиску на внутрішні ціни на пшеницю та кукурудзу, які знизилися на 45% з січня по червень 2022 року, тоді як у світі вони зросли на приблизно 15%.

Запроваджена з липня 2022 року Чорноморська зернова ініціатива значно підвищила обсяги експорту до 6-7 мільйонів тон щомісяця, проте логістичні витрати залишалися вкрай високими [2].

Навіть на територіях, які вдалося деокупувати, зменшення площ посівів вплинуло мінно-вибухове забруднення земель. Загалом, понад 400 000 гектарів сільськогосподарських земель залишаються забрудненими нерозірваними боєприпасами і уламками.

Соняшник є однією з найбільш популярних культур в Україні і займає п'яту частину всіх посівів. З початку 2012 року Україна зберігає своє лідерство у світовому виробництві соняшnikової сировини. Практично весь врожай переробляється в межах країни. Однак, внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну, наша держава зазнає ускладнень і не має

можливості експортувати насіння соняшнику, але завдяки відповідним діям держави, все таки вдається реалізувати якусь частину продукції.

За даними моніторингу ІА «АПК-Інформ», у березні відбулося значне зростання обсягів експорту українського насіння соняшнику, яке становило 52,4 тис. тонн. Це подвійне перевищення в порівнянні з лютевими показниками і другий за розмірами місячний обсяг від початку поточного сезону. Особливо помітне збільшення експорту було зафіксоване до Болгарії, де зріс на 3,7 рази, та до Туреччини, де збільшився на 30%.

Протягом перших 14 днів квітня було експортовано ще 36,3 тис. тонн соняшнику (у порівнянні з близько 27 тис. тонн у квітні 2023 року), з яких приблизно 25 тис. тонн було направлено до Нідерландів.

Варто відзначити, що хоч експорт даного типу олії залишається на досить помірному рівні, проте поступово збільшується, що сприяє зростанню конкуренції серед експортно-орієнтованих компаній, особливо в південних регіонах.

Загалом, обсяги експорту даного виду олії в поточному сезоні залишаються помітно нижчими в порівнянні з показниками минулого року. Від вересня по 14 квітня 2023/24 року було експортовано 286,3 тисяч тонн, що становить 84% від показника за аналогічний період минулого сезону.

Згідно з прогнозом, до завершення поточного сезону з України може бути ще експортовано близько 250-300 тисяч тонн соняшнику. Очікується, що на тлі сезонного скорочення запасів даного виду олійної продукції не лише в Україні, а й у Європі, попит на український соняшник з боку країн Європейського союзу буде зростати й надалі. Проте, несприятливий ціновий рівень на міжнародному ринку, а також складнощі з отриманням ліцензій для експорту, наприклад, до Болгарії, наразі гальмують цю тенденцію [1].

До виникнення воєнного конфлікту сільське господарство України було ключовим сектором економіки, що складало 10% ВВП, забезпечувало працею 14% робочої сили та вносило 41% в загальний експорт країни. Однак війна розпочалася саме перед початком весняної посівної кампанії 2022 року, що мало надзвичайно негативний вплив на сільськогосподарський сектор.

На 24 лютого 2023 року оцінка збитків та втрат для сільськогосподарського сектору України склала 40,2 мільярди доларів США. Із загальної суми, збитки становили 8,72 мільярди доларів США, тоді як сукупні втрати оцінювалися в 31,50 мільярдів доларів США.

Збитки включають часткове або повне знищення техніки й обладнання, сховищ, тваринництва, рибальства та аквакультури, багаторічних культур, а також викрадені виробничі ресурси та продукцію. Пошкодження машин і обладнання є основним джерелом загальних збитків, в той час як втрати від

викрадених засобів виробництва та руйнування сховищ також значно вплинули на ситуацію.

Втрати, спричинені війною, головним чином охоплюють недоотриманий дохід українських фермерів та агропідприємств через зменшення обсягів виробництва, такі як незібраний врожай. Також вони включають зниження закупівельних цін через порушення експортної логістики. Більші додаткові виробничі витрати стали результатом війни, зокрема, на добрива і паливо, а також на вартість рекультивациі забруднених земель після їхнього обстеження, розмінування та вивільнення.

Висновок: Війна завжди має серйозний вплив на сільське господарство, що є важливим стовпом економіки багатьох країн, у тому числі і України. На прикладі культури соняшнику ми бачимо, що воєнний конфлікт призвів до значних випробувань для галузі. Втрати, зокрема, в урожаї, збитки виробництва та зменшення експорту суттєво позначилися на сільськогосподарському секторі. Однак, разом з випробуваннями приходять і можливості. Сприятливе вирішення ситуації вимагає не лише відновлення пошкоджених інфраструктурних об'єктів, але й пошук нових шляхів для розвитку галузі. Можливості включають у себе диверсифікацію виробництва, залучення нових технологій та методів, а також зміцнення внутрішнього ринку. Разом з тим, важливо враховувати потреби сільських громад та підтримувати їхні зусилля у відновленні після війни. Загалом, незважаючи на складнощі, воєнний конфлікт може стати каталізатором для перетворень у сільському господарстві, сприяючи його стійкому розвитку у майбутньому.

Література:

1. Лопатинський Ю. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2009_5/4.Vpluv%20globalizatsijnyx%20procesiv.pdf (дата звернення 15.05.2024 р.)

2. Україна стабільно перша у виробництві соняшнику та друга в світі по виробництву високоолеїнової олії. Офіційний сайт Baker Tilly. URL: <https://bakertilly.ua/news/id44052> (дата звернення 16.05.2024 р.)

3. Шпичак О. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми. *Економіка АПК*. 2011. № 2. С. 150–155.

Конопельська О. В.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Замлинська О. В.,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

SMART-ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасному світі, де Україна може конкурувати з іншими своїм ресурсним і економічним потенціалом для такого розвитку, виникає проблема нераціональної структури природокористування та ресурсо- та енергомісткість технологій. Останнім часом військові конфлікти накладають значні виклики на національну економіку, отже особливо важливим стає впровадження інноваційних підходів у ключових секторах. Аграрний сектор України, будучи одним з фундаментальних елементів економіки країни, зіткнувся з безпрецедентними викликами внаслідок війни. Окупація територій, розрив логістичних ланцюгів, зменшення внутрішнього ринку, зниження купівельної спроможності населення, недостатність ресурсів для виробництва, а також проблеми з робочою силою стали серйозними перешкодами [1, с. 52].

Довоєнні проблеми економічного розвитку підприємств, такі як невідповідність міжнародним стандартам якості та безпеки, низький рівень інвестування, корупційні ризики, неадаптовані законодавчі акти України до вимог ЄС, нестача інтелектуального капіталу, низький рівень інноваційної активності тощо доповнюються воєнними небезпеками (руйнація повністю або частково основних фондів, логістичних ланцюгів, часткова втрата виробничих потужностей, екологічна та енергетична криза, нестача досвідчених працівників тощо). У реаліях ведення бізнесу найважливішою умовою ефективного довгострокового розвитку в умовах жорсткої конкуренції та ризиків, що спостерігаються в даний час є вибудовування довгострокових партнерських відносин із споживачами та інвесторами, розуміючи, що ключові компетенції зміщуються від масованої взаємодії до виявлення цільової комунікації, фокусного залучення та стабільності в утриманні прибуткових комунікацій. Щоб вирішити ці завдання, варто переходити на клієнтоорієнтовану стратегію через формування системи управління

взаємовідносинами, розроблення та запровадження стратегії сталого розвитку [2].

Технологія SMART – це спосіб постановки цілі, яка відповідає п'яти критеріям (рис. 1) [3].

Рис. 1. Критерії технології SMART

У цьому контексті, Smart-економіка виступає не лише як концепція, але й як стратегічний інструмент, що дозволяє аграрному сектору адаптуватися до нових умов, забезпечуючи стійкість та розвиток навіть під час війни. Цифровізація, впровадження передових технологій, інтеграція з глобальними ринками, а також розвиток людського капіталу є ключовими елементами Smart-економіки, які можуть сприяти відновленню та прогресу аграрного сектору.

Рис. 2 Стратегії smart-спеціалізації

Війна внесла корективи у функціонування аграрного сектору, але водночас відкрила нові можливості для його трансформації та модернізації. Підтримка держави та міжнародних організацій, таких як USAID, спрямована на забезпечення виробничого потенціалу, є важливою для подолання викликів та використання потенціалу Smart-економіки для розвитку аграрного сектору [4].

Основні елементи Smart-економіки в аграрному секторі можуть включати:

- Цифровізацію та автоматизацію процесів.
- Використання датчиків та інших технологій для збору даних.

- Розробку та впровадження інформаційних систем для управління фермами.
- Застосування аналітики великих даних, штучного інтелекту та машинного навчання для оптимізації виробництва.
- Поліпшення ланцюгів поставок та логістики.
- Розвиток електронного врядування та цифрових сервісів.

В умовах війни, Smart-економіка може допомогти аграрному сектору України адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи більшу гнучкість та можливість швидко реагувати на зміни в умовах обмежених ресурсів та нестабільного ринку [5].

Головною метою цифровізаційних процесів в економіці є трансформація виробничого процесу в більш гнучке та адаптоване до вимог сучасних реалій поняття. Це сприяє зростанню конкурентоспроможності національної економіки в “цифровому світі”. Саме цифровізація вже сьогодні є інструментом отримання бажаного соціально-економічного ефекту, що стає платформою для задоволення потреб соціуму та забезпечення прибутку власників вітчизняного бізнесу [6].

Використання цифрових технологій в аграрному секторі України є одним з наступних етапів розвитку аграрного виробництва з максимальним заощадженням ресурсів та ефективною охороною довкілля та здоров'я. Перспектива використання цифрових технологій полягає в тому, що поєднання “цифрових” та точних технологій, працьовитість українських аграрних виробників та родючість ґрунтів сприятимуть підвищенню ефективності аграрного сектору України, її світової конкурентоздатності [7]. Використання цифрових технологій для підвищення рівня циркулярності у аграрному секторі (blockchain, штучний інтелект, роботизація), корпоративної звітності зі сталого розвитку українських аграрних компаній має бути елементом єдиної архітектури звітності агропромислового комплексу, адже є частиною національної концепції формування, використання та оприлюднення результатів у сфері сталого розвитку національної економіки [8], отже, використання цифрових реєстрів відповідних транзакцій, підписання угод на цифрових платформах є перспективним напрямком забезпечення прозорості і зберігання інформації. Впровадження циркуляційної економіки є важливим елементом сталого розвитку та відновлення країни після війни, сприяє оптимізації використання ресурсів, зменшенню відходів і створенню нових можливостей для економічного і соціального розвитку країни.

Таким чином, Smart-економіка може стати основою для створення нової моделі аграрного сектору України, яка буде здатна ефективно протистояти

викликам війни та забезпечити стійке майбутнє для українського сільського господарства.

Література:

1. Негрей М.В., & Трофімцева О.В. (2022). Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (102), 49-56.
2. Замлинський В., Осик С., Замлинський Я. Циркулярна економіка в контексті перспектив конкурентоспроможності України/ *Економічний вісник Причорномор'я*. № 4 (2023), с.28-43
URL : <https://www.ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/51>
3. SMART Goals. How to Make Your Goals Achievable. By the Mind Tools Content Team. URL: <https://www.mindtools.com/pages/article/smart-goals.htm> (дата звернення 26.05.2024)
4. Шульга В. Підтримка аграрного сектору в умовах воєнного стану: що варто знати? URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-var-to-znati (дата звернення 26.05.2024)
5. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyu-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення 26.05.2024)
6. Шабатура Т.С. Перспективи розвитку аграрного сектору України в контексті цифрових технологій. «Приазовський економічний вісник». *Електронний науковий журнал*. 2019. Випуску 3 (14). С. 123-128. URL : <http://rev.kpu.zp.ua/vypusk-14> (дата звернення 26.05.2024)
7. Kryukova I., Zamlynskyi V., Pavlova H., Volchanska L., Nahorniak H. Corporate Architecture of Sustainable Development Reporting as a Tool Market Capitalization of Agrarian Business of Ukrainian Companies. *Review of Economics and Finance*. 2023. Vol. 21. № 1. P. 393-404. URL: <https://refpress.org/ref-vol21-a40/>
8. Замлинський В. А., Герецький Р. В., Фірса Д. Р., Степаненко С. В. Посилення економічної безпеки через концепцію zero waste у сталому бізнесі. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 4. С. 139 – 149. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-22>

Королевич Ю.І.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Мельничук О.І.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Грекова Т.М.,
асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

РОЛЬ ЛІДЕРА У СТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ: БАЛАНС АВТОРИТАРНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЧНОСТІ

У сучасному менеджменті одним із найважливіших завдань є визначення оптимального стилю керівництва, який забезпечує ефективність роботи підприємства та задоволеність працівників. В контексті війни, коли підприємства стикаються з численними викликами, такими як економічна нестабільність, перебої у постачанні та емоційний стрес працівників, питання балансу в керівництві стає ще більш актуальним.

У процесі розвитку менеджменту тривають активні дискусії щодо розмежування понять керівництва та лідерства. Американські дослідники схильні вважати, що кожен керівник автоматично є лідером. В українській літературі з менеджменту персоналу ці поняття чітко розділяються. Багато людей не бачать різниці між термінами «лідерство», «керівництво» та «влада», і вважають, що займаючи керівну посаду, менеджер автоматично отримує владу над підлеглими та стає лідером колективу. Формально це може бути так, проте на практиці співвідношення цих трьох компонентів управлінського впливу дуже різноманітне, оскільки воно формується під впливом багатьох факторів. До таких факторів належать тип організації, її розміри, сфера діяльності, місце в управлінській ієрархії, особистісні риси керівника та інші.

Особистість керівника та стиль управління має величезний вплив на якість міжособистісних стосунків у колективі його співробітників. Особливе значення має здатність розуміти підлеглих, терпимість і прийняття різних цінностей, переконань і думок.

Стиль лідерства вважається найважливішим особистим впливом керівника на бізнес-інновації, оскільки дозволяє йому безпосередньо визначати реалізацію нових ідей в організації, ставити конкретні цілі та підтримувати інноваційні ініціативи підлеглих.

Стиль лідерства впливає на психологічний клімат у команді, задоволеність роботою та продуктивність. Особливості підприємства та його підрозділів також визначають стиль. Він відображає сталу поведінку лідера відповідно до його особистих і психологічних рис. Крім того, на стиль управління впливають обсяг делегованих повноважень, форма влади, рівень відносин у команді та досягнення поставлених цілей [1, с. 243].

Більшість класифікацій стилів управління базуються на двох основних моделях управління: авторитарному стилі (директивний, орієнтований на завдання) і демократичному стилі (інтерактивний, партисипативний) [2, с.148].

Калушка Л. в своєму дослідженні зазначає що: «авторитарний стиль - це стиль, який має свої витoki в теорії «Х» МакГрегора і заснований на припущенні, що середня людина має хитке ставлення до роботи, як правило, ухиляється від обов'язків і відповідальності, прагне звести до мінімуму зусилля, не є самодостатнім і не дуже творчим. Відповідно до цієї точки зору, керівник повинен бути суворий і владний, для мобілізації людей до роботи» [3, с. 76].

Найефективнішим вважається демократичний стиль. Цей стиль заохочує співпрацю та зворотній зв'язок, а розгляд різноманітних точок зору та пропозицій може призвести до ефективного прийняття рішень та творчих інновацій. Під час групових обговорень демократичний лідер надасть вказівки, але також буде зацікавлений в ідеях і пропозиціях команди. Демократичні лідери допомагають іншим відчувати, що їхня роль у бізнесі має цінність і значення. Так, Дашко І. М. та Арабаджи Ю. І. дотримуються думки, що: «керівник, що використовує винятково демократичний стиль управління, домагається найвищих результатів у спокійному середовищі, при ініціативних, думаючих, висококваліфікованих підлеглих, зацікавлених у спільній справі» [4, с. 287].

Переваги та недоліки різних стилів керівництва можуть мати значний вплив на ефективність та клімат в організації. Нижче наведено порівняльну характеристику, яка відображає основні аспекти авторитарного та демократичного стилів керівництва (рис. 1).

	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
<i>Авторитарний стиль</i>	<ul style="list-style-type: none"> Швидкість у прийнятті рішень та виконанні завдань Збереження дисципліни та порядку на робочому місці Встановлення чітких ролей та зон відповідальності Забезпечення швидкої реакції на зміни умов довкілля Не вимагається високого соціального кваліфікаційного вміння 	<ul style="list-style-type: none"> Придушення ініціативи та творчого потенціалу підлеглих Слабка мотивація та відсутність стимулів праці Висока залежність від волі керівника Рутинність та недооцінка можливостей Ігнорування думок та досвіду підлеглих Велика ціна помилок Зниження спілкування та творчого зростання
<i>Демократичний стиль</i>	<ul style="list-style-type: none"> Сприяння вирішенню нестандартних завдань та розвитку творчого підходу Залучення ідей підлеглих у процес прийняття рішень Створення сприятливого психологічного клімату у колективі, Звільнення керівника від прийняття малозначних питань поєднання вимогливості з дбайливим ставленням до підлеглих. 	<ul style="list-style-type: none"> Затримки у процесі прийняття рішень через необхідність обговорень та консенсусу Можливість конфліктів та непорозумінь у команді через різноманітність точок зору Небажання або нездатність підлеглих приймати активну участь у процесі управління

Рис. 1. Схематичне представлення переваг і недоліків стилів управління

Джерело: сформовано авторами

Кожен зі стилів має як свої переваги, так і недоліки. Причому багато що залежить від характеру керівника і співробітників, завдань і проектів, над якими необхідно працювати. Саме тому багато керівників використовують кілька видів управління, в залежності від досвіду колективу, завдань і професіоналізму.

В умовах сучасного бізнес-середовища, де інноваційність та гнучкість є ключовими факторами успіху, керівникам необхідно знайти баланс між авторитарністю та демократичністю. В умовах кризи керівники змушені приймати швидкі та рішучі рішення, що вимагає елементів авторитарного стилю. Водночас, для підтримання морального духу та згуртованості команди, важливо включати демократичні елементи, такі як відкритий діалог та залучення працівників до вирішення проблем.

Відповідно, кожен керівник виробляє власний стиль управління підлеглими. На його формування впливає кілька постійних і тимчасових факторів. До постійно діючих факторів можна віднести виробничу ситуацію на підприємстві, управлінську діяльність, соціально-ціннісні орієнтації, психофізіологічні та особистісні якості керівників, а до тимчасових – компетентність керівників та соціально-психологічні характеристики

працівників (морально-психологічний клімат, згуртованість, професійна підготовка, мотивація, дисципліна) [5].

Вплив балансу стилів керівництва на задоволеність і мотивацію працівників також є значним. Демократичний стиль сприяє створенню позитивного психологічного клімату в колективі, що підвищує мотивацію та задоволеність роботою. Працівники відчувають свою значимість і цінність, коли їхні думки та ідеї враховуються керівництвом. З іншого боку, певний рівень авторитарності є корисним для забезпечення дисципліни та структури, що також важливо для підтримки ефективності роботи.

Баланс між авторитарним та демократичним стилями керівництва також може посприяти впровадженню інновацій та адаптації до змін. Демократичний стиль заохочує креативність та новаторство, оскільки працівники мають можливість пропонувати нові ідеї та підходи. Це особливо важливо в умовах швидких змін та технологічного прогресу. Авторитарний стиль, у свою чергу, забезпечує швидке прийняття рішень і впровадження змін, що дозволяє підприємству залишатися гнучким і швидко реагувати на виклики ринку.

Отже, оптимальне поєднання стилів керівництва дозволяє максимально використовувати сильні сторони кожного з них, мінімізуючи недоліки. Це сприятиме не лише ефективному управлінню та досягненню стратегічних цілей підприємства, але й створить сприятливі умови для професійного розвитку працівників, що є запорукою довгострокового успіху організації. В умовах сучасного ринку, особливо в контексті постійних змін і викликів, які постають перед підприємствами, вміння керівника знайти і підтримувати цей баланс стає не просто бажаним, а необхідним для виживання і процвітання бізнесу.

Література:

1. Перерва І. М. Стилі керівництва та їх місце в управлінні діяльністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. №2. С. 241–248.
2. Семенюк К. О. Вплив стилю керівництва на ефективність управління. *Сучасний стан економіки України: проблеми та перспективи розвитку: зб. тез доп. II Обл. наук.-практ. конф. учнів. та студент. молоді*, 2015 р. Кіровоград, 2015. С. 147-149.
3. Калущка Л. Вплив стилю керівництва на ефективність управління персоналом. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 2 (7). С. 74-80.
4. Дашко І. М., Арабаджи Ю. І. Психологічні особливості формування ефективного стилю управління менеджера. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип.9. С. 284–289.

5. Кобилецький О., Завійський С., Сарвас Р., Краснощок В., & Кузьма С. Вплив стилю управління на ефективність діяльності персоналу. *Академічні візії*, (24). 2023. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/625>

Когик Н.М.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Гнат'єва Т.М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Оптимізація обліку на рівні підприємства – це процес поліпшення бухгалтерської системи з метою забезпечення її максимальної відповідності потребам підприємства і суспільства, дотримання принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності і виконання вимог законодавства з найменшими витратами [1].

Оптимізація облікового процесу включає наступні аспекти [2]:

- Забезпечення виконання законодавства під час проведення оптимізації та в результаті її впровадження.

- Дві основні складові оптимізації: технологічна (використання нових програмних засобів, технічних інновацій) та методична (перегляд облікової політики, зміни в документообігу тощо), які не повинні суперечити системі обліку в цілому.

- Уникнення розбіжностей між оптимізованими обліковими процесами та загальною системою обліку.

- Максимально точне та своєчасне відображення інформації про фінансовий стан підприємства в системі бухгалтерського обліку.

- Економічна ефективність оптимізації, що ґрунтується на оптимальному використанні наявних ресурсів і приносить переважні користі над витратами.

Обліковий процес - це процес, в ході якого вхідні дані обробляються та перетворюються у вихідну продукцію у вигляді показників [3].

Малими підприємствами вважаються ті, де протягом звітного (фінансового) року середнє число працівників не перевищує 50 осіб, а обсяг

валового доходу від продажу товарів (виконання робіт, надання послуг) за цей період не перевищує 70 мільйонів гривень, незалежно від форми власності показників [4].

Облікові процеси на малих підприємствах відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління та фінансової стійкості. Визначення цих процесів є критичним для розуміння того, як підприємства ведуть свої облікові операції та як це впливає на їхню діяльність в цілому.

Облікові процеси на малих підприємствах охоплюють широкий спектр діяльності, включаючи облік фінансових операцій, звітність, контроль за витратами, планування та аналіз фінансової звітності. Ці процеси допомагають підприємствам відстежувати свою фінансову діяльність, приймати управлінські рішення та відповідати вимогам законодавства.

Таблиця 1 -- Виклики малого бізнесу в обліковому процесі та можливі шляхи їх вирішення

№	Виклик	Опис	Можливі рішення
1	Обмежені ресурси	Недостатні фінансові та людські ресурси для ефективного ведення обліку	- Залучення фахівців з обліку на часткову або контрактну; - Використання облікового програмного забезпечення з низькими витратами.
2	Податковий та регуляторний тиск	Складність та змінність податкового та регуляторного середовища	- Звернення до податкових або правових консультантів; - Використання облікового програмного забезпечення з вбудованими податковими функціями.
3	Технологічні обмеження	Відсутність відповідних технологій та навичок для ефективного обліку	- Інвестування в облікове програмне забезпечення з високими технологіями; - Забезпечення навчання персоналу з використання комп'ютерних систем.
4	Управління фінансами	Проблеми у відстеженні фінансових потоків та розробці стратегій Cash flow	- Розробка детального фінансового плану та стратегій Cash flow; - Використання фінансового програмного забезпечення для прогнозування Cash flow.
5	Потенційні фінансові шахрайства	Небезпека фінансових маніпуляцій та шахрайства	- Впровадження внутрішніх контрольних процедур; - Навчання персоналу з виявлення та запобігання фінансовим шахрайствам.
6	Дотримання стандартів	Потреба в дотриманні стандартів фінансової звітності	- Найм фахівця, який розуміє вимоги стандартів фінансової звітності; - Використання програмного забезпечення, яке автоматично дотримується стандартів.
7	Управління ризиками	Ризики втрати та недоступності даних	- Забезпечення регулярного резервного копіювання даних; - Впровадження політики забезпечення інформаційної безпеки.

У контексті малих підприємств, де ресурси часто обмежені, ефективність облікових процесів стає ще більш важливою. Відсутність адекватного обліку може призвести до недостачі інформації для управлінських рішень, збитків та неправильного фінансового звітування.

Малі підприємства часто стикаються з унікальними викликами у веденні обліку, оскільки вони зазвичай мають обмежені ресурси та обмежений доступ до фахівців з обліку та податкових консультантів. Необхідність дотримання складного податкового законодавства, контролю за фінансовою звітністю та управління ризиками фінансових шахрайств робить облік важливим елементом успіху малого підприємства.

Нижче наведена таблиця, яка описує основні виклики, з якими зіштовхуються малі підприємства в обліковому процесі, а також можливі рішення для їх вирішення (табл. 1).

Зважаючи на складнощі, з якими стикаються малі підприємства в обліковому процесі, необхідно мати чітке уявлення про ці виклики та шляхи їх вирішення. Ділова успішність малого бізнесу часто залежить від ефективного управління фінансами, дотримання вимог законодавства та здатності вчасно реагувати на зміни в економічному середовищі.

Розвиток сучасних технологій надає малим підприємствам широкі можливості для оптимізації своїх облікових процесів та підвищення ефективності управління. Для того щоб краще зрозуміти, які саме перспективи в цьому напрямку варто виокремити, розглянемо декілька ключових напрямків розвитку (табл. 2).

Загалом, розвиток технологій, зростання конкуренції та зміни в регуляторному середовищі створюють нові можливості для малих підприємств у сфері оптимізації облікових процесів. Важливо для них бути гнучкими та відкритими до впровадження технологічних новацій та практик, що сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності.

Оптимізація облікових процесів для малих підприємств визначає їх потенціал для ефективного ресурсного управління. В умовах обмежених фінансових та людських ресурсів, оптимізовані облікові процеси допомагають знижувати витрати та максимізувати ефективність використання існуючих можливостей. Правильно побудована система обліку забезпечує надійність та точність фінансової звітності, що стає основою для формулювання ключових стратегічних рішень.

Оптимізація облікових процесів також допомагає малим підприємствам виконувати вимоги законодавства та регулювання більш ефективно, уникати штрафів та інших правових проблем. Збалансована система обліку дозволяє

підприємствам своєчасно виявляти фінансові виклики та небезпеки, що дозволяє їм уникати серйозних фінансових труднощів у майбутньому.

Таблиця 2 -- Перспективи розвитку оптимізації облікових процесів на малих підприємствах

№	Напрямок розвитку	Опис
1	Більша автоматизація процесів	З появою нових технологій, зокрема штучного інтелекту (AI), машинного навчання (ML), можливості автоматизації облікових процесів значно зростають. Малим підприємствам буде доступніше використання спеціалізованих програм та розробка власних інструментів для автоматизації обліку.
2	Зростання використання хмарних технологій	Хмарні технології надають малим підприємствам можливість доступу до потужних обчислювальних ресурсів та програмного забезпечення без значних інвестицій у власне обладнання. Це дозволяє знизити витрати на обслуговування і підтримку облікових систем.
3	Розвиток мобільних технологій	Зростаюча популярність мобільних пристроїв сприяє розвитку мобільних додатків для обліку та управління бізнесом. Це дозволяє співробітникам працювати з обліковою інформацією з будь-якого місця та в будь-який час.
4	Збільшення захисту даних	З урахуванням зростаючої кількості кіберзагроз та регуляторного тиску, малим підприємствам стає все важливіше забезпечити захист своєї облікової інформації. Розвиток технологій шифрування та інші методи кібербезпеки стануть все більш доступними для малих підприємств.
5	Підвищення доступності для малих підприємств	З розвитком технологій SaaS (Software as a Service), спеціалізоване програмне забезпечення для обліку стає доступнішим для малих підприємств. Це дозволяє їм скористатися передовими рішеннями без значних капітальних витрат.

Подальша розбудова бізнесу та залучення інвестицій також значно полегшуються завдяки ефективним обліковим процесам. В цілому, оптимізація облікових процесів стає ключовим фактором успіху для малих підприємств, допомагаючи їм зберігати конкурентоспроможність та стабільність у складних економічних умовах.

Література:

1. Островерха Р.Е. Шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку: організаційний аспект. Економічний вісник. 2017. № 1. С. 167-175.
2. Митрофанова Ю., Барішевська І. Методологічні засади оптимізації облікових процесів. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13042/1/Обліково-аналітичне%202022-146-148.pdf> .

3. Головна Elib LNTU. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Садовська%20Облік/other/tema_2.pdf.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності: Закон України від 18.09.2008 р. № 523-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-17#Text> (дата звернення 20.05.2024)

Кришталеви́ч М. В.,
здобувач вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна
Петрів І. М.,
к.н. держ. упр.,
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Повномасштабні воєнні дії на території України спричинили значні соціально-економічні наслідки для всієї країни, в тому числі і в сільськогосподарському та аграрному секторі. Без перебільшення можна сказати, що сільське господарство є основою економіки нашої держави, але під час бойових дій воно зазнало і продовжує зазнавати значних збитків.

Проблеми з якими стикається сільське господарство України має багато складових. По-перше – це руйнування інфраструктури, житлових будинків, знищення аграрних територій та орних земель. По-друге – це загибель людей або їх вимушене переміщення з територій, які знаходяться в фазі активних бойових дій. Також загибель сільськогосподарських тварин та худоби, яку спричиняють, не тільки пряма загроза від бойових дій, але й перебої з поставкою кормів. По-третє виникають проблеми логістичного характеру. Сюди можна віднести перебої з поставками продуктів харчування, кормів, насіння, добрив, тощо та неможливість збуту продукції, виробленої під прямою загрозою знищення.

Розглянемо таблицю 1, щоб порівняти показники до воєнних часів (2020 рік) з приблизними даними сьогодення (березень 2024 року).

Таблиця 1 Вплив війни на соціально-економічний розвиток сільських територій

Показник	Опис	До війни (2020 р.)	Після початку війни (2024 р.)	Зміна
Сільськогосподарська земля	Загальна площа, млн га	41,3	33,04	-20%
Врожай зернових	Валовий збір, млн т	65,4	52,4	-18,6%
Поголів'я худоби	Голів ВРХ, млн	2,89	2,33	-19,4%
Населення сільської місцевості	Кількість, млн осіб	14,6	11,2	-23,3%

Війна завдала прямої шкоди сільськогосподарській інфраструктурі, включаючи руйнування сільськогосподарських машин, обладнання та систем зрошення. Це призвело до значних втрат врожаю та поголів'я худоби, що негативно вплинуло на продовольчу безпеку регіону.

Крім того, бойові дії та мінування ускладнили ведення сільськогосподарських робіт, змушуючи фермерів покидати свої землі та шукати прихистку в інших місцях. Ці фактори призвели до різкого зростання цін на сільськогосподарську продукцію, роблячи її недоступною для багатьох людей.

Війна спричинила масову евакуацію з сіл, змушуючи мільйони людей покинути свої домівки та шукати безпеки в інших регіонах країни або за кордоном. Це призвело до роз'єднання сімей та втрати соціальних зв'язків. Знищення житла та соціальної інфраструктури, таких як школи та лікарні, погіршило умови життя для тих, хто залишився. Війна також призвела до зростання безробіття та бідності, особливо серед сільського населення, яке традиційно залежить від сільського господарства як основного джерела доходу. Доступ до освіти та медичних послуг значно погіршився через руйнування інфраструктури та переміщення людей. Травматичний досвід війни спричинив значні психосоціальні проблеми та травми серед сільського населення, потребуючи довгострокової психологічної підтримки.

Війна призвела до значного зниження темпів економічного розвитку сільських територій. Інвестиції в сільське господарство та інші галузі скоротилися через невизначеність та ризики, пов'язані з воєнним конфліктом. Зростання державних видатків на оборону та відновлення інфраструктури обмежило ресурси, доступні для підтримки розвитку сільських територій. Занепад сільського господарства та відтік робочої сили спричинили занепад сільських територій, поглибивши регіональну нерівність.

Отже, війна спричинила руйнівні соціально-економічні наслідки для сільських територій. Вплив на сільське господарство, соціальні умови та економічний розвиток був значним, що потребує комплексного підходу до подолання цих проблем. Необхідні негайні дії та довгострокові стратегії для відновлення сільської інфраструктури, підтримки розвитку сільського господарства, сприяння поверненню переміщених осіб та надання соціальних та економічних можливостей для сільського населення. Міжнародна допомога та співпраця відіграють вирішальну роль у мобілізації ресурсів та наданні необхідної підтримки для сприяння стійкому відновленню та розвитку сільських територій.

Література

1. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodnividnosini/organizaciyaekonomichnogospivrobitnictva-ta-rozvitku> (дата звернення: 25.05.2024).
2. Які економічні наслідки війни в Україні? URL: <https://www.institutmontaigne.org/analyses/quelimpacteconomiequedelaguerre-en-ukraine> (дата звернення: 23.05.2024).
3. Як війна в Україні впливає на весь світ? URL: <https://www.imf.org/fr/Blogs/Articles/2022/03/15/bloghowwarinukraineisreverberating-across-worlds-regions-031522> (дата звернення: 24.05.2024).
4. Реалії сільського господарства під час війни. Виклики та можливості. URL: <https://consumerhm.gov.ua/3536-realiji-silskogo-gospodarstva-pid-chas-vijni-vikliki-ta-mozhливosti>

Липко В.Г.,

*здобувач вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Найда А.В.,

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ЗМІНА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Війна в Україні суттєво вплинула на всі сфери економіки, не оминувши й аграрний сектор. Сільгосп підприємства, які відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, стикаються з низкою викликів, одним з яких є податковий тягар.

З об'єктивних причин, обсяги надходжень до державного бюджету зазнали значного скорочення через припинення економічної активності підприємств в Україні, тоді як видатки на потреби військових дій, особливо з коштів державного бюджету, значно зросли. Це породжує складне питання на всіх рівнях влади - як забезпечити фінансування недостатніх коштів? Податкова система, що визначається та реалізується державними структурами, виступає важливим елементом податкової політики країни.

Уряд України вжив низку заходів для підтримки аграрного сектору в умовах війни, зокрема й зменшення податкового навантаження.

Можна виділити основні зміни податкового законодавства, що стосуються сільгосп підприємств:

- зменшення ставки ПДВ: З 1 липня 2022 року ставка ПДВ на низку сільськогосподарських товарів, зокрема на зернові та олійні культури, м'ясо великої рогатої худоби, птицю, молоко та яйця, була зменшена з 20% до 7%. Це суттєво знизило податкове навантаження на виробництво та продаж цих продуктів.

- скасування акцизного збору: З 1 липня 2022 року було скасовано акцизний збір на пальне, яке використовується сільгоспвиробниками. Це допомогло їм зменшити витрати на виробництво та зробити сільськогосподарську продукцію більш конкурентоспроможною.

- відстрочка сплати податків: Уряд України надав сільгосп підприємствам можливість відстрочити сплату деяких податків та зборів. Це допомогло їм зберегти кошти та спрямувати їх на виробництво продукції в умовах війни.

- пільги з земельного податку: Для сільгосп підприємств, які ведуть діяльність на територіях, де ведуться активні бойові дії, було надано пільги з земельного податку. Це допомогло їм зменшити свої витрати та зберегти бізнес.

Зниження податкового навантаження на сільгосп підприємства може спричинити цілий ряд позитивних змін:

По-перше це зростання виробництва, адже зменшення ставки ПДВ та скасування акцизного збору на пальне стимулювали зростання виробництва сільськогосподарської продукції. Це допомогло Україні збільшити експорт аграрної продукції та зміцнити продовольчу безпеку країни.

По-друге це зниження цін на продукцію. Зменшення податкового навантаження на виробництво сільськогосподарської продукції призвело до

зниження цін на неї. Це стало позитивним фактором для українських споживачів, адже воно допомогло їм зберегти купівельну спроможність.

По-третє це підтримка аграрного сектору. Зміни податкового законодавства стали важливою підтримкою для аграрного сектору України в умовах війни. Вони допомогли сільгосп підприємствам зберегти бізнес, продовжувати виробництво продукції та забезпечувати продовольчу безпеку країни.

Важливо зазначити, що ситуація в аграрному секторі України постійно змінюється. Уряд України може вносити додаткові зміни до податкового законодавства, щоб підтримати сільгосп підприємства в умовах війни.

Окрім вищезазначених змін, уряд України також вживає інших заходів для підтримки аграрного сектору, таких як: надання фінансової допомоги (сільгосп підприємства можуть отримати фінансову допомогу від уряду України та міжнародних організацій); забезпечення доступом до кредитів (уряд України та банки надають сільгосп підприємствам доступ до кредитів на пільгових умовах); спрощення експортних процедур: (уряд України спростив експортні процедури для аграрної продукції, щоб стимулювати її вивезення за кордон).

Податкове навантаження на сільгосп підприємства в Україні залишається однією з головних проблем аграрного сектору. Уряд України має вживати заходів для зменшення податкового тягара, щоб стимулювати розвиток сільгосп виробництва та забезпечити продовольчу безпеку країни.

Всі ці заходи спрямовані на те, щоб допомогти аграрному сектору України пережити війну та відновити свою діяльність.

Література:

1. Смакота Я. Оподаткування фермерських господарств в Україні у 2023 URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/opodatkuvannya-fermerskix-gospodarstv-v-ukraini-u-2023/>

2. Гордієнко М. Огляд змін податкового законодавства України в період дії військового стану. Молодий вчений. 2023. № 1 (113). С. 158-162. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5714/5591>

Мазур Л.В.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Левіна-Костюк М. О.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Сільське господарство є основою економіки держави, що робить галузь пріоритетною для інноваційного розвитку. У сучасних умовах, для відновлення та розвитку національної економіки надзвичайно важливим є використання науково-технічного потенціалу сільського господарства та надання йому інноваційного характеру. Саме тому дана проблема була досліджена в рамках теми «Управління та напрями удосконалення інноваційного розвитку галузі рослинництва в ПП «ЗЕТО» Жмеринського району, Вінницької області» під час виконання кваліфікаційної роботи на здобуття ступеню бакалавра.

Пріоритетні позиції серед продукції аграрного сектору економіки займає галузь рослинництво. Україна посідає лідируючі позиції у виробництві і експорті зернових культур. За даними LNZ GROUP у 2022/2023 р. Україна займає 6 місце у списку країн-експортерів пшениці, реалізуючи 15,0 млн. т. [1].

Розвиток інноваційної діяльності в галуззі рослинництва – це діяльність що охоплює усі етапи виготовлення нової аграрної продукції (науково-технічні, виробничі, маркетингові та збутові етапи). Іншими словами під інноваціями у рослинництві розуміємо групу заходів, які спрямовані на наукові дослідження, розробку та створення нової чи вдосконаленої продукції, сорту, технології вирощування, техніки чи організації виробництва, їх впровадження у господарську діяльність, що має на меті одержання позитивного ефекту у роботі підприємства. [2]

Дослідження провідних вчених допомогли виокремити чотири основні напрями розвитку інновацій у рослинництві, а саме:

1. Техніко-технологічний
2. Організаційно-економічний
3. Біологічний

4. Інформаційний

Кожен із напрямів розвитку сприяє вирішенню специфічних завдань на підприємстві, допомагає охопити якнайбільшу частку його функціонування та забезпечує загальне покращення умов ведення сільського господарства (рис. 1).

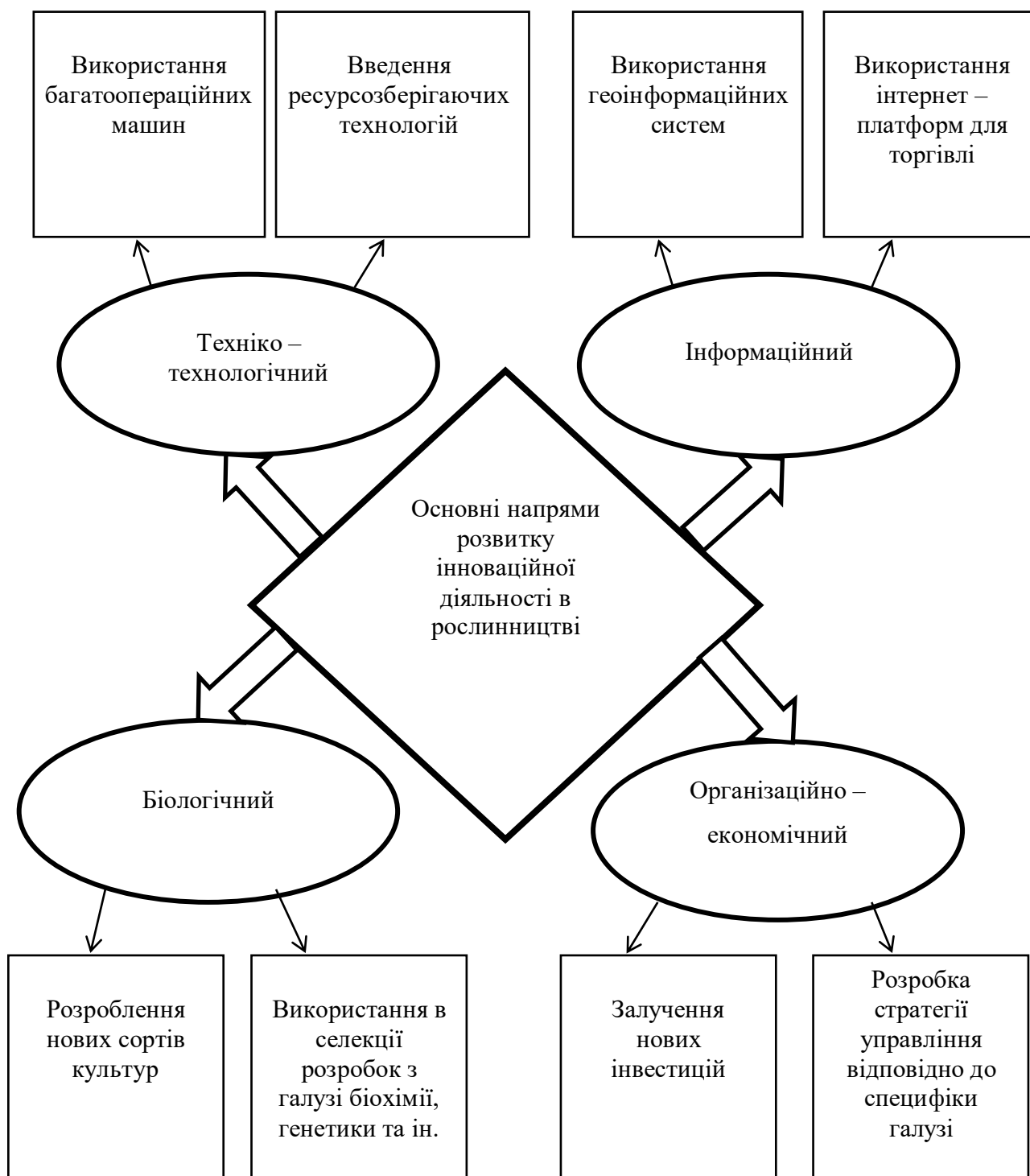

Рис. 1. Основні напрями розвитку інноваційної діяльності в рослинництві

Джерело: розроблено автором на основі [3,4]

Вкрай важливо підвищити продуктивність, ефективність і стійкість аграрного виробництва, тому виникає техніко-технологічний напрям інновацій у рослинництві. Зростання населення, кліматичні зміни, обмеженість природних ресурсів і підвищення вимог до якості продукції є основними факторами, які сприяють цьому розвитку. Технічний напрям дозволяє механізувати та автоматизувати галузь рослинництва, використовувати сучасну техніку яка удосконалила процес господарювання. Технологічні фактори включають застосування вдосконалених технологій вирощування сільськогосподарських культур, що відповідають сучасним екологічним стандартам, а також створення нових ресурсозберігаючих технологій виробництва, зберігання та переробки продукції, які знижують собівартість та підвищують конкурентоспроможність вітчизняного рослинництва.

Наступний напрям інновацій є інформаційним. Вони стосуються впровадження нових методів для забезпечення підприємств рослинництва необхідною інформацією про поточний стан посівів, рух транспортних засобів, діяльність працівників тощо. Кампанії мають нові можливості керувати, оптимізувати та удосконалювати свої бізнес-процеси завдяки цим технологічним досягненням епохи діджиталізації.

Також інформаційні інновації дають змогу використовувати мережу інтернет для проведення збутової діяльності, що значно економить час на пошуки каналів збуту, дозволяючи робити все в рази швидше.

Біологічні фактори полягають у використанні процесів росту, розвитку рослин. Для забезпечення сталого розвитку рослинництва біологічний підхід є важливим. Він підвищує врожайність і якість продукції, вирішуючи проблеми екологічної стійкості та зменшуючи негативний вплив на здоров'я людини та довкілля. Використання біологічних методів у рослинництві допомагає зберегти природні ресурси та досягти стійкого розвитку галузі. Рослинництво та якість продукції можна покращити за допомогою селекції та генетичних змінних, більш раціонально використовуючи ґрунтові та кліматичні ресурси. Галузь розвивається більш інтенсивно, коли у виробництво вводяться нові види рослин, а ризик забруднення навколишнього середовища значно зменшується завдяки їхній підвищеній стійкості до шкідників і хвороб. Використання біологічного блоку інновацій, досягнень вітчизняної та світової селекції є вкрай важливим для посилення потенціалу галузі в нинішніх умовах нестабільного розвитку та різкого падіння врожайності сільськогосподарських культур. Від цього залежить рівень врожайності, ефективність використання сільськогосподарських угідь, просування ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення інтенсивності виробництва.

Організаційно-економічний напрям є ключовим для забезпечення сталого і ефективного розвитку аграрних підприємств. Організаційно-економічні інновації є однією з важливих категорій інновацій у сільськогосподарському виробництві. Організація має впроваджувати нові механізми переробки, зберігання та продажу продукції, а також нові стратегії залучення капіталу та покращення управління компанією. Крім того, держава повинна надавати фінансову та юридичну підтримку підприємствам, які розвиваються в інноваційному векторі. Організаційні та економічні аспекти допомагають стимулювати інновації, узагальнюють винаходи, які вже використовуються в сільськогосподарському виробництві, і допомагають нам класифікувати основні шляхи, якими йдуть інновації в процесі свого розвитку. Вони включають розробку нових концепцій, тактики, форм і процесів винахідницької діяльності; організацію і мотивацію праці; формування науково-технічного кадрового потенціалу; організацію і управління сільськогосподарським виробництвом на нових засадах.

Отже, інноваційний розвиток у рослинництві є важливим для забезпечення стійкості, ефективності та конкурентоспроможності сільського господарства. Він підвищує продуктивність і якість продукції, оптимізує використання ресурсів, захищає навколишнє середовище, сприяє економічній стабільності та розвитку. Завдяки інноваціям покращуються управління та планування, розширюється експортний потенціал і утворюються нові можливості для сільських територій. Загалом, інноваційний розвиток є пріоритетним напрямком для сталого зростання та ефективного функціонування аграрного сектора економіки.

Література:

1. LNZ GROUP. ТОП-10 країн виробників пшениці в 2022/23 МР. URL: <https://www.lnz.com.ua/news/top-10-krain-virobnikiv-psenici-v-202223-mr> (дата звернення: 22.05.2024).
2. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
3. Harbar Z., Kvaterniuk A. Priority directions of development of innovative activity in the field of crop production. *Agrosvit*. 2021. № 12. С. 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.12.9> (дата звернення: 26.05.2024).
4. Petrenko L., Shevchenko R. Innovations in crop production: current trends and performance indicators. *Agrosvit*. 2019. № 4. С. 42. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.4.42> (дата звернення: 22.05.2024).

Мацієвич Т.О.,

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Гуртовенко А.В.,

*здобувачка вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ТОВ «ДОЛІНІВКА»

В сучасних умовах сільське господарство є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення великої кількості робочих місць і розвитку економіки. Маркетинг для аграрних товарів має більше специфічних властивостей, які пов'язані з властивостями продукції, більш швидким витратам, поганим екологічним становищем та різницею між різними типами продукції тощо. Керування маркетингом може бути запропоноване для покращення ефективності маркетингу за рахунок уведення цілісних підходів [1, с.11].

Варто визначити, що маркетинг сільськогосподарської продукції як комплекс заходів, спрямованих на задоволення потреб споживачів шляхом ефективного планування, виробництва, просування та збуту продукції аграрного сектора. Крім того, маркетинг виступає кількома ключовими функціями, що включають аналіз ринку, сегментацію споживачів, розробку продуктів, ціноутворення, збут, просування та зв'язки з клієнтами [3, с.49]. Зокрема, сільськогосподарська продукція відрізняється високою залежністю від природно-кліматичних умов, що впливає на об'єми виробництва та якість продукції. Сезонний споживчий попит створює додаткові виклики для збуту та зберігання. Для продажу насіння та готової сільськогосподарської продукції часто використовуються питання логістики, оскільки окремі типи сільськогосподарської продукції швидко псуються та вимагають спеціальних умов зберігання [5, с.196].

Один з аспектів суттєво відмінних характеристик маркетингу в аграрному секторі полягає в тому, що, на відміну від промислової продукції, де виробничий процес може бути точно спланований і контрольований, виробництво сільськогосподарської продукції залежить від багатьох непередбачуваних факторів, таких як погодні умови та хвороби рослин і

тварин. Тому, аграрні підприємства змушені враховувати ці фактори при плануванні своєї діяльності, що робить маркетинг в аграрному секторі більш складним і ризикованим. При цьому, маркетинг аграрної продукції часто передбачає тісніші взаємини з постачальниками та споживачами, оскільки ринок аграрної продукції часто є локальним і регіональним, на відміну від глобального ринку промислової продукції [2, с.241].

Повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на діяльність сільськогосподарських компаній та призвело до значних змін у виробничих процесах і результатах. Регулярні обстріли та бомбардування завдали шкоди інфраструктурі підприємства, включаючи пошкодження сільськогосподарської техніки, складів та інших важливих об'єктів. Зараження землі після ракетних ударів та авіабомб також негативно вплинуло на якість ґрунтів, що ускладнило вирощування культур і знизило врожайність.

Вплив війни був особливо відчутним у випадку зернових та зернобобових культур, що займають значні площі. Підприємства зіткнулися з проблемами нерівномірного посіву та збору врожаю, що призвело до втрат частини посівних площ і зниження валового збору. Адже, площа зібраного проса зменшилася через пошкодження посівів, що негативно вплинуло на обсяги виробництва.

Порушення логістичних ланцюгів ускладнило забезпечення підприємства необхідними ресурсами та матеріалами, що вплинуло на своєчасність та ефективність виробничих процесів. Ускладнення транспортування готової продукції також спричинило затримки в постачанні та реалізації, що вплинуло на доходи підприємства. Тому, розробка маркетингової стратегії є необхідною для ефективнішого функціонування підприємства [4].

Слід зазначити, що ТОВ «Долинівка» – є одним з лідерів виробництва сільськогосподарської продукції в Кіровоградській області. Підприємство ТОВ «Долинівка» спеціалізується на вирощуванні зернових культур. Крім того, для власних потреб веде тваринництво. Маркетингова діяльність ТОВ «Долинівка» має на меті забезпечення стабільного збуту продукції, підвищення її конкурентоздатності та задоволення потреб ринку (табл. 1). Незважаючи на досягнуті успіхи, підприємство стикається з рядом проблем виробничого характеру [4].

Війна суттєво вплинула на діяльність ТОВ «Долинівка», спричинивши значні збитки та виклики, проте підприємство має сильні сторони та можливості для відновлення і розвитку. Адаптивність, якість продукції та компетентність команди допоможуть подолати загрози та скористатися новими можливостями, зокрема через міжнародну допомогу та вихід на нові ринки [6, с. 364].

Таблиця 1 – SWOT-аналіз ТОВ «Долинівка»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> — Висока якість продукції. — Досвід та компетентність команди. — Адаптивність до нових умов. Можливість швидкого відновлення виробничих процесів. 	<ul style="list-style-type: none"> — Знищена та пошкоджена інфраструктура. — Втрати посівних площ через бойові дії. — Перебої в постачанні сировини та матеріалів. — Проблеми з транспортуванням продукції.
— Можливості	— Загрози
<ul style="list-style-type: none"> — Відновлення та модернізація зруйнованої інфраструктури. — Залучення міжнародної допомоги та інвестицій. — Співпраця з новими партнерами для відбудови бізнесу. Використання сучасних технологій для підвищення ефективності. — Вихід на нові ринки збуту, зокрема за кордон. 	<ul style="list-style-type: none"> — Посилення конкуренції через імпорт продукції. — Зараження ґрунтів і негативний екологічний вплив. — Економічна нестабільність та інфляція. — Зміни в законодавстві та регулюваннях. — Ризики безпеки для працівників та майна.

Проаналізувавши документи ТОВ «Долинівка», слід відзначити, що продукція рослинного походження, така як пшениця, кукурудза на зерно та соя, користується високим попитом, що підтверджується значними обсягами реалізації та залишків (табл. 2).

Таблиця 2 - Маркетингова стратегія, витрати та прогнозований прибуток ТОВ «Долинівка»

Напрямок стратегії	Витрати на впровадження (тис. грн)	Очікуваний приріст дохідності (%)	Очікуваний приріст прибутковості (%)	2024 рік (тис. грн)	2025 рік (тис. грн)	2026 рік (тис. грн)
Цінова політика	137,5	5	5	40,199	42,209	44,319
Рекламна стратегія	330	15	15	44,028	50,632	58,227
Унікальна торгова пропозиція (USP)	110	7	7	40,959	44,823	48,961
Стратегія позиціонування бренду	275	9	9	41,725	46,480	51,663
Корпоративна соціальна відповідальність	137.5	5	5	40,199	42,209	44,319

Серед продукції тваринного походження високий попит мають жива маса приросту тварин та птиці, велика рогата худоба, свині та молоко. Менш

популярними серед рослинної продукції є овес, гречка та просо, які мають нижчі обсяги реалізації та більші залишки на складах [6, с. 359].

Отже, запропонована маркетингова стратегія сприятиме стабільному зростанню прибутковості ТОВ «Долинівка», дозволяючи ефективно конкурувати на ринку та забезпечувати задоволення потреб споживачів.

Література:

1. Калінчик М.В. Маркетингові організації виробників сільськогосподарської продукції в Україні. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2014. Вип. 149. С. 11-16.

2. Кобелєва А.В., Перерва П.Г. Форми та методи комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій на аграрних підприємствах. Інновації управління продуктивністю та поліпшення якості зерна пшениці озимої, присвячена пам'яті професора Г.П. Жемели: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 30 вересня 2021 р. Полтава: ПДАУ, 2021. С. 241-244.

3. Обозна В.В. Методичні аспекти оцінки ефективності управління збутовою діяльністю на сільськогосподарських підприємствах. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2017. Випуск 2 (41). С. 49-55.

4. ТОВ «Долинівка». Режим доступу: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/31826903/ (дата звернення: 08.06. 2024)

5. Томчук О.Ф. Формування портфеля маркетингових збутових стратегій сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. 2014. Т. 16, № 1(2). С. 194-200.

6. Яшина І.М. Вдосконалення організації маркетингу в управлінні сільськогосподарськими підприємствами малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 12. С. 359-365.

Мацієвич Т.О.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна
Коломієць А.Д.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ У ЗМІЦНЕННІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Варто зазначити, що з одного боку, повномасштабне вторгнення Росії до України продовжує завдавати шкоди суспільству та інфраструктурі населених пунктів, де тривають бойові дії, а з іншого – негативно вплинула на клімат планети, спричинивши викиди в атмосферу значної кількості вуглекислого газу й інших парникових газів. Наприклад, у 2023 році реальний ВВП України зафіксовано збільшення на 5-5,5%, а у 2024 році реальний ВВП збільшився на 3,6% [1;2]. Це у свою чергу, сприяло збереженню високих бюджетних видатків на достатньому рівні завдяки очікуваних обсягів міжнародної допомоги. Однак темпи економічного зростання будуть нижчими, ніж у 2023 році, у зв'язку з очікуваним зменшенням врожаїв і посиленням диспропорцій на ринку праці в умовах війни.

Розвиток агропромислового комплексу є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримки її економічної стабільності та збереження життєздатності сільських територій. Проте, в умовах війни аграрний сектор стикається з численними викликами: руйнуванням інфраструктури, порушенням логістичних ланцюгів, дефіцитом робочої сили, зниженням ринкових можливостей тощо.

У таких умовах стратегічний маркетинг стає ключовим інструментом для зміцнення аграрного сектору та адаптації до нових реалій. Стратегічний маркетинг допомагає підприємствам аналізувати ринок, розробляти ефективні стратегії, знаходити нові можливості та мінімізувати ризики. Він дозволяє агропромисловим підприємствам не лише виживати, але й знаходити шляхи для розвитку навіть у найскладніші часи.

На думку, Готь О. та Бондаренко С. маркетингова стратегія – це: «стратегія промислових підприємств, орієнтованих на ринкові цінності, тобто це

розроблення стратегічних рішень, які дають змогу ефективно реалізувати завдання середньострокового та короткострокового періоду підприємства» [3].

На противагу, Верлока В., Коноваленко М. та Сиволовська О.: «стратегічний маркетинг це тонкий і одночасно дорогий інструмент прогнозування майбутніх параметрів функціонування і розвитку складних систем» [4 с. 21]. Адже, маркетинговий план направлений для досягнення цілей та для залучення необхідних ресурсів з урахуванням вимог маркетингового середовища.

Погоджуємось із думкою науковця Ніколайчука О., який зазначив що: «маркетингова стратегія – це довготермінова орієнтована модель маркетингової діяльності, що містить сукупність маркетингових інструментів, які постійно коригуються під впливом змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, дають змогу досягати поставлених маркетингових цілей та сприяють формуванню конкурентних переваг» [5, с. 115]. Таким чином, маркетингова стратегія – це довгострокова модель маркетингової діяльності підприємства, орієнтована на ринкові цінності та постійно коригована під впливом змін середовища для ефективного досягнення маркетингових цілей і формування конкурентних переваг.

В аграрному секторі це завдання ускладнюється інертністю та обмеженнями у зміні спеціалізації підприємств. Відповідно до вимог сучасного ринку сільськогосподарські підприємства повинні активно розробляти маркетингові стратегії, включаючи аналіз попиту, пропозиції, цін і конкуренції, а також визначення напрямків виробництва. Також важливо використовувати засоби маркетингової комунікації для впливу на ринок. Відповідно, розробка управлінських рішень має базуватися на аналізі зовнішнього маркетингового середовища з метою максимального задоволення потреб споживачів та захисту інтересів виробників. Успішною вважається діяльність, коли продукт знаходить попит на ринку, а прибуток генерується, коли запити споживачів задовольняються.

У бізнесі існує безліч методів, які компанії можуть застосовувати для досягнення конкурентних переваг. Проте аграрний сектор має свої унікальні виклики та обмеження, які вимагають особливого підходу до розробки маркетингових стратегій. У сфері сільського господарства важливо враховувати ці специфічні аспекти для ефективного досягнення конкурентних переваг (рис.1).

Отже, відповідне спрямування зусиль і розумне використання наявних ресурсів створюють унікальні можливості для розвитку та зміцнення позицій на ринку для аграрного сектору.

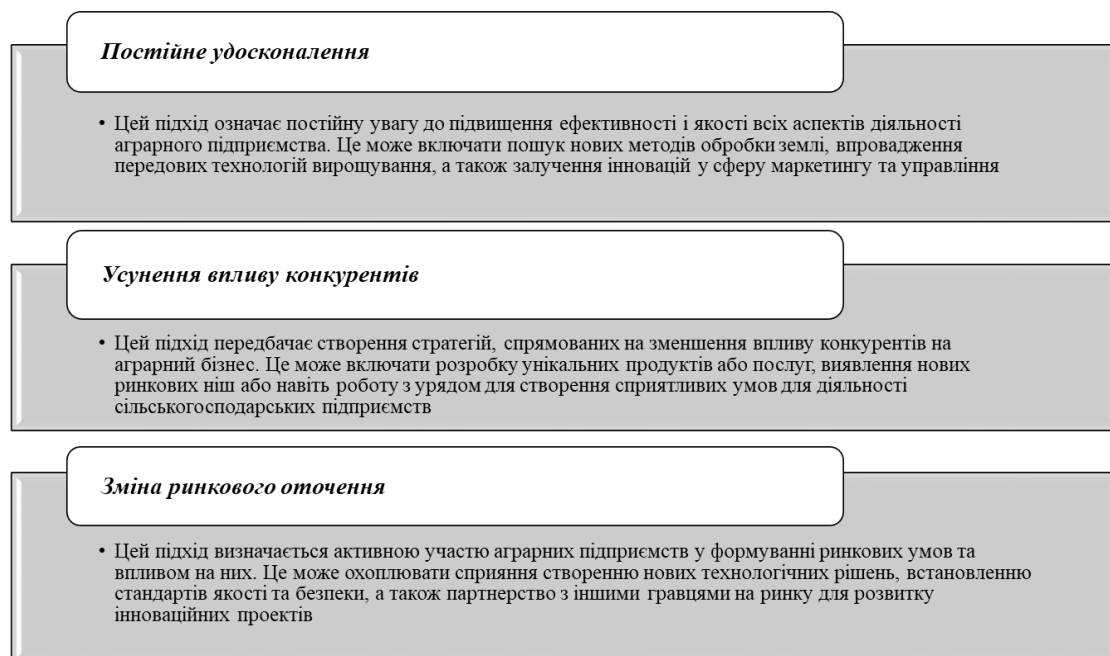

Рис. 1. Підходами досягнення конкурентних переваг підприємства

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

У контексті воєнного періоду компаніям важливо мати ефективну кризову маркетингову стратегію. Ця стратегія повинна не лише зберегти існуючу аудиторію, але й допомогти завоювати нових споживачів. Для досягнення цих цілей необхідно враховувати специфічні вимоги часу та обставин. Серед основних принципів, слід відзначити:

- уникати надмірних зобов'язань та дотримуватися обіцянок, що вносить компанія;
- проявляти прозору та зрозумілу соціальну, політичну та культурну позицію, підкріплюючи її діями, що приносять користь людям;
- утримуватися від паразитування на війні та уникати використання інформації про війну в непотрібних і неактуальних контекстах;
- зробити бренд більш людським і відкритим, зсунувши акцент зі споживача на людину;
- максимально спростити процес використання продукту для споживачів.

У разі застосування концепції стратегічного маркетингу, підприємства аграрного сектору розвивають системи моніторингу та аналізу конкурентоспроможності, покращують свою здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища та корпоративної стратегії [7].

Як висновок зазначимо, що стратегічний маркетинг відіграє важливу роль у зміцненні аграрного сектору під час військових конфліктів. В умовах нестабільності та невизначеності, компанії повинні активно розробляти та впроваджувати стратегії, спрямовані на забезпечення стійкості бізнесу,

залучення нових клієнтів та підтримку існуючої аудиторії. Це може включати не лише адаптацію продуктів та послуг до потреб ринку, але й активне збереження соціальної та політичної позиції компанії, а також звернення уваги на гуманітарні аспекти діяльності. За допомогою правильної стратегії маркетингу, аграрні підприємства можуть не лише вижити в умовах військових конфліктів, а й зберегти та зміцнити свої позиції на ринку для подальшого успішного розвитку.

Література:

1. Державна служба статистики. URL: https://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm (дата звернення: 02.02.2024)
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 02.02.2024)
3. Готь О. Я., Бондаренко С. М. Стратегія підприємства як чинник його конкурентоспроможності. *Ефективна економіка* № 6, 2017. URL: <http://surl.li/udffk>
4. Верлока В.С., Коноваленко М.К., Сиволовська О.В. Стратегічний маркетинг: Навчальний посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2007. 289 с.
5. Ніколайчук О. Маркетингова стратегія: сутність й особливості. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 6(61). С. 111 -118.
6. Білошапка Ю. М. Маркетингова діяльність суб'єктів аграрного бізнесу: особливості управління та напрями вдосконалення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 1. С. 111-117.
7. Пачева Н.О., Лутай Л.А. Стратегічний маркетинг у воєнний та післявоєнний час. *Економіка та суспільство*, (52). 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-24>

Михайлова Ю.С.,
здобувачка вищої освіти,
спеціальності 051 “Економіка”
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Шевченко А.А.
к.е.н, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Аграрний сектор є основою економіки багатьох країн, особливо тих, де сільське господарство займає значну частку ВВП і забезпечує основні потреби населення в продовольстві [6]. Під час війни цей сектор стикається з унікальними викликами, які вимагають оперативних та ефективних рішень.

Однією з головних цілей адаптації є збереження безперервності виробництва та постачання сільськогосподарської продукції. Це потребує впровадження нових технологій, зміни логістичних ланцюгів, диверсифікації виробництва та ефективного управління ризиками. Важливим аспектом є також соціальна підтримка працівників та місцевих громад, що сприяє зміцненню соціального капіталу та стійкості підприємств.

Війна змушує аграрні підприємства переглядати свої стратегії, адаптуватися до нових реалій та знаходити способи для виживання та розвитку в умовах постійних загроз. Важливість цієї теми зумовлена необхідністю збереження життєздатності аграрного сектору, що є основою для подолання наслідків війни та відновлення економіки в мирний час.

Війна має суттєвий вплив на різних виробників сільськогосподарської продукції в Україні, змінюючи як внутрішні, так і зовнішні умови ведення агробізнесу (табл.1).

Станом на лютий 2023 року війна Росії в Україні завдала українському сільському господарству загальних збитків на суму 8,72 мільярда доларів США, а сукупних збитків – 31,50 мільярда доларів США, за оцінками Світового банку. Крім того, Каховська катастрофа завдала прямих збитків сільському господарству на 25 мільйонів доларів США, залишивши майже 600 000 гектарів сільськогосподарських угідь без доступу до зрошення. Загалом близько 30% сільськогосподарських угідь України наразі не обробляються через те, що вони

знаходяться на тимчасово окупованих територіях або є небезпечними для землеробства. [5]

Таблиця 1 - Вплив війни на аграрні виробництва в Україні

1. Втрати та пошкодження інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> - Пошкодження земель та обладнання - багато сільськогосподарських земель стають непридатними для обробки через мінування та руйнування. - Зруйновані склади та транспортна інфраструктура - пошкодження складських приміщень та транспортних шляхів ускладнює зберігання та транспортування продукції.
2. Дефіцит ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> - Паливо - дефіцит палива для техніки та транспортних засобів через перебої з постачанням. - Добрива та пестициди - відсутність доступу до необхідних агрохімікатів через розриви в ланцюгах постачання. - Електроенергія – через знеструмлення у виробників та переробників порушено основні виробничі процеси, а це прямий шлях до зростання цін і дефіциту товарів.
3. Вплив на робочу силу	<ul style="list-style-type: none"> - Мобілізація та евакуація - зменшення кількості працездатних працівників через мобілізацію до армії та евакуацію населення з небезпечних регіонів. - Психологічний тиск - війна створює психологічний тиск на працівників, що знижує продуктивність.
4. Зміни в ринкових умовах	<ul style="list-style-type: none"> - Втрати зовнішніх ринків - втрата ринків збуту через блокаду портів та обмеження експорту. - Зміни у внутрішньому попиті - падіння внутрішнього попиту на деякі види продукції через міграцію населення та економічну кризу.
5. Фінансові труднощі	<ul style="list-style-type: none"> - Зростання витрат - підвищення витрат на виробництво через збільшення цін на ресурси та логістику. - Кредитування - обмежений доступ до фінансування через нестабільність банківської системи та високі ризики.
6. Ризик втрати врожаїв	<ul style="list-style-type: none"> - Несвоєчасна сівба та збір урожаю - проблеми проведення сівби та збору врожаю в необхідні терміни через бойові дії та окупацію. - Проблеми із зберіганням - Відсутність можливості зберігання врожаю через руйнування сховищ.
7. Регіональні відмінності	<ul style="list-style-type: none"> - Зона активних бойових дій - найбільший негативний вплив на аграрні підприємства у зонах активних бойових дій (Донецька, Луганська, Харківська, Херсонська області). - Відносно безпечні регіони - регіони на заході та центрі країни, які відносно менш постраждали, але все ж відчувають негативні наслідки через загальну економічну кризу.

Крім прямого впливу на сільське господарство, війна Росії проти України має руйнівний вплив на навколишнє середовище, ґрунти та якість води, що матиме негативний вплив на розвиток сільського господарства в довгостроковій перспективі. За даними Центру екологічних ініціатив «Екодія»,

війна спровокувала широкомасштабну та довготривалу деградацію довкілля, зокрема й ґрунтової екосистеми. Заміновані території, вирви від обстрілів, зсуви ґрунту, знищена військова техніка на полях тощо – всі ці явища є сигналами про серйозні порушення ґрунтового покриву з руйнівними наслідками як і для здоров'я ґрунтів, так і людей. [5]

Отже, стратегії виживання та адаптації аграрних підприємств в умовах воєнних дій є критично важливими для забезпечення стабільності та продовження діяльності в умовах підвищених ризиків та нестабільності.

Стратегія адаптації аграрного підприємства в умовах війни – це комплекс заходів та рішень, спрямованих на забезпечення стійкості, безперервності та ефективності роботи аграрного підприємства в умовах збройного конфлікту. Метою цієї стратегії є мінімізація ризиків та втрат, пов'язаних з війною, а також збереження продуктивності та економічної стабільності підприємства.

Основні аспекти таких стратегій включають:

1. Забезпечення безпеки персоналу та активів:

- евакуація та захист персоналу - організація безпечних маршрутів евакуації, тимчасові укриття для працівників та їхніх сімей;
- захист матеріальних активів - впровадження заходів для збереження техніки, обладнання та врожаю від пошкоджень та крадіжок.

2. Диверсифікація виробництва та ринків збуту:

- диверсифікація культур - вирощування різних сільськогосподарських культур для зменшення ризиків, пов'язаних з втратами однієї конкретної культури;
- розширення ринків збуту - пошук нових ринків як всередині країни, так і за кордоном для зниження залежності від конкретних регіонів.

3. Залучення державної та міжнародної підтримки:

- державні програми - участь у державних програмах підтримки аграрного сектору, таких як субсидії, пільгові кредити та компенсації збитків.
- міжнародна допомога - співпраця з міжнародними організаціями для отримання гуманітарної допомоги та фінансування.

4. Використання інноваційних технологій:

- агроінновації - впровадження сучасних технологій для підвищення ефективності виробництва, таких як автоматизація, використання дронів та супутникових даних;
- цифровізація - використання цифрових платформ для управління бізнесом, моніторингу ситуації та прийняття рішень.

5. Ефективне управління ресурсами:

- оптимізація витрат - скорочення витрат шляхом підвищення енергоефективності, раціонального використання добрив та води;

– реорганізація бізнес-процесів - зміна бізнес-моделі для адаптації до нових умов, включаючи скорочення непрофільних активів.

6. Ризик-менеджмент та планування:

– аналіз ризиків - регулярна оцінка ризиків та розробка планів дій у надзвичайних ситуаціях.

– стратегічне планування - розробка довгострокових планів розвитку з урахуванням можливих сценаріїв розвитку подій.

7. Співпраця та кооперація:

– кооперативи - об'єднання зусиль з іншими аграріями для спільного використання ресурсів, зниження витрат та підвищення конкурентоспроможності;

– партнерство - співпраця з великими компаніями та урядовими структурами для забезпечення стабільності та підтримки.

Використання комплексного підходу до виживання та адаптації, що включає безпекові заходи, диверсифікацію, інновації, ефективне управління ресурсами та стратегічне планування, дозволяє підприємствам зберегти функціонування та забезпечити стійкий розвиток навіть у найскладніших умовах. Державна та міжнародна підтримка, а також кооперація між підприємствами, є критично важливими для подолання кризових ситуацій та відновлення після конфліктів.

Література

1. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (дата звернення: 26.05.2024).

2. Мельник М. В. Проблеми та перспективи розвитку сільського господарства в Україні : thesis. 2016. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/49301> (дата звернення: 26.05.2024).

3. Мицюк С. Стан економічної свободи в Україні та її вплив на конкурентоспроможність. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. Вип. 9 (186). С. 30–35.

4. Мурована Т. ВІТЧИЗНЯНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕТОДИ ПІДТРИМКИ. Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> (дата звернення: 26.05.2024).

5. Українське сільське господарство у воєнний час [https - //www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?](https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?) (дата звернення: 26.05.2024).

6. Шевченко, А., & Петренко, О. (2024). Продовольча безпека України в умовах війни та пріоритетні напрямки врегулювання її стану. *Економіка та суспільство*, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24>

7. Яремчук М. В. Сучасні проблеми розвитку сільського господарства України : thesis. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7789> (дата звернення: 26.05.2024).

Міхнєва А. О.,

здобувачка вищої освіти

спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Дідур Г. І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Оперативне управління є ключовою складовою управлінського процесу в будь-якій організації або підприємстві. Воно відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та продуктивності, реагуванні на зміни в середовищі та досягненні стратегічних цілей. Для розуміння сутності оперативного управління, потрібно розглянути його основні аспекти, функції, процеси та взаємозв'язки з іншими складовими управління.

Оперативне управління визначають як « процес прийняття, реалізації та контролю рішень, спрямованих на щоденне керування діяльністю організації. Його ціль- забезпечити ефективне виконання завдань та досягнення стратегічних цілей, враховуючи поточні обмеження та умови» [1].

Оперативне управління зазвичай фокусується на короткострокових аспектах діяльності, таких як планування виробництва, контроль за виконанням завдань, регулювання процесів та прийняття рішень щодо поточних проблем та ситуацій.

Сучасні методи оперативного управління на підприємствах включають в себе різноманітні підходи та інструменти, спрямовані на покращення ефективності, точності та оперативності в управлінні. Дослідники та практики

розробляють та впроваджують такі методи з метою оптимізації виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності підприємств (Рис.1)

Рис. 1. Сучасні методи оперативного управління

Джерело: побудовано автором

Використання інтегрованої інформаційної системи управління (ІСУ) в операційному управлінні має численні переваги для підприємства:

- централізоване управління дозволяє об'єднати різні функції та процеси управління, такі як фінанси, логістика, виробництво та людські ресурси у єдину систему;

- підвищена ефективність: ІСУ автоматизує багато рутинних процесів, зменшуючи необхідність вручну виконувати багато операцій;

- ІСУ надає можливість отримувати швидкий доступ до потрібної інформації для прийняття управлінських рішень;

- ІСУ надає інструменти для аналізу великих обсягів даних, що допомагає виявляти тенденції, прогнозувати розвиток подій та приймати інформовані управлінські рішення;

- використання ІСУ може призвести до зниження витрат на інформаційні технології та оптимізацію бізнес-процесів, що позитивно позначиться на фінансовому стані підприємства;

- ІСУ дозволяє підприємству більш швидко реагувати на зміни в ринкових умовах, адаптуватися до нових вимог та забезпечувати якісний сервіс для клієнтів, що дозволяє підвищити його конкурентоспроможність.

Система ERP (enterprise resource planning system) – це «набір окремих модулів, які пов'язані та інтегровані між собою. Кожен з цих модулів

відповідальний за конкретну сферу бізнесу: фінанси, виробництво, кадровий облік, маркетинг та продажі, планування, закупівлі, логістика та інші» [2].

ERP, подібно до центральної нервової системі, збирає сигнали та інформацію з усіх ділянок організму, тобто підприємства. Ба більше, ERP-система розвивається, а функціональність її модулів перманентно зростає.

Основні переваги використання ERP:

- цілісна картина та глибоке розуміння поточної ситуації;
- збільшення продуктивності;
- краща взаємодія з клієнтами.
- безпека даних.

Концепція Lean-мислення - спрямована на оптимізацію бізнес-процесів через активне врахування потреб та очікувань клієнтів (ринку) і стимулювання мотивації кожного працівника. Впровадження методології Lean-виробництва дозволяє вирішити цілий ряд основних проблем, з якими стикаються більшість підприємств: досягнення високої якості при мінімальних витратах, скорочення термінів створення продукції; уникнення перевиробництва; врегулювання поставок, тощо [3].

«Agile – це більше, ніж просто управлінська розробка. Це значний набір гнучких проектних методик, який широко використовується при розробці різних проектів, їх реалізації та менеджменті» [4].

Найбільшу ефективність цей метод управління виявляє при організації діяльності невеликих та середніх команд. Головна особливість підходу Agile полягає у можливості залучити до роботи над проектом всіх зацікавлених осіб – кожен з них є самостійним фахівцем з власною сферою діяльності та інтересів. Це дозволяє не тільки обмежуватися розпорядженнями керівництва, але й надає можливість виконавцям працювати з більшою свободою.

Отже, сучасні методи оперативного управління виробництвом є надзвичайно важливими для функціонування підприємств у змінному та конкурентному бізнес-середовищі. Від їхнього впровадження та ефективного використання залежить успішність та конкурентоспроможність підприємства. Застосування цих методів дозволяє зменшити витрати на виробництво шляхом усунення зайвих операцій та операційних витрат, і як наслідок підвищити ефективність управління ресурсами. Сучасних методи оперативного управління дозволяють підвищити рівень обслуговування клієнтів, швидко реагуючи на їхні запити та вимоги. Інтегровані інформаційні системи дозволяють керівництву отримувати комплексну та точну інформацію для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень. Agile-методології та Lean-виробництво забезпечують підприємствам швидке реагування на зміни в умовах ринку та ефективну адаптацію до нових умов. У підсумку, застосування сучасних

методів оперативного управління дозволяє підприємствам підвищити їхню конкурентоспроможність, забезпечуючи швидку реакцію на зміни у середовищі та ефективне використання ресурсів.

Література:

1. Управлінські рішення: сутність, класифікація, умови та процес прийняття. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/15389/> (дата звернення 20.05.2024)
2. Що таке ERP і як отримати максимум від впровадження системи? URL: <https://bc.smart-it.com/news-and-articles/what-is-erp/> (дата звернення 20.05.2024)
3. LEAN мислення. URL: <https://lean.org.ua/olean> (дата звернення 20.05.2024)
4. Agile метод управління проектами Intasker. URL: <https://intasker.com/uk/agile/> (дата звернення 20.05.2024)

Мокан А. В.,

здобувачка вищої освіти

спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Дідур Г. І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В наш час розвиток фермерських господарств став особливо актуальним, оскільки вони не лише є формою господарювання, але й втілюють собою сільське підприємництво. Фермерське господарство включає в себе не лише специфіку виробничої діяльності та підприємництва, а й віддзеркалює особливий спосіб життя, що є фундаментом культурних традицій та є джерелом економічного розвитку сільських територій. Ключовим аспектом у створенні фермерських господарств є формування матеріально-технічної бази виробництва, що охоплює отримання землі та придбання засобів для виробництва. Розвиток ефективної виробничої діяльності таких господарств визначається різноманітними виробничо-економічними зв'язками, у які вони вступають з постачальниками матеріальних ресурсів, покупцями продукції та

іншими організаціями в рамках економічних відносин. Всі ці аспекти значно ускладнюються під час війни.

Дослідження особливостей управління розвитком фермерських господарств здійснювалися в рамках підготовки кваліфікаційної роботи на тему: «Економічний механізм управління та напрями його удосконалення в ФГ «Чага-Агро» Болградського району Одеської області».

«В сучасних умовах фермерські господарства займають значну частку у структурі сільськогосподарського виробництва України. Фермерство є перспективною частиною багатокладної аграрної сфери, що динамічно розвивається» [1, с. 125].

Однак, останні роки характеризуються уповільненням розвитку нових фермерських господарств через недостатню державну підтримку, різницю у цінах на сільськогосподарську продукцію та ресурси, конфлікти та ускладнення логістики, в наслідок військових дій, що спричинило зростання кількості господарств, що припинили свою діяльність.

В цих умовах, особливого значення для розвитку сільськогосподарського виробництва має наукова організація системи управління всіма стадіями життєвого циклу фермерського господарства.

Важлива також не тільки хороша організація управління, а й майстерність його застосування в конкретному фермерському господарстві. При цьому слід враховувати рівень професійної підготовленості керівників (голів) фермерських господарств, їх ініціативність, умілість і прагнення до систематичного підвищення своєї кваліфікації.

Для ефективного функціонування процесу управління фермерським господарством необхідно дотримуватися таких вимог: процес управління повинен бути безперервним; всі види управлінських робіт повинні здійснюватися з чітко заданою ритмічністю, в певних часових межах; всі фахівці господарства повинні координувати свою діяльність між собою; в процесі управління повинна дотримуватися сувора спеціалізація кадрів по виконанню робіт і максимально ефективно використання інформаційних ресурсів при обґрунтуванні і прийнятті рішень.

Важливою особливістю управління розвитком фермерського господарства є управління земельними ресурсами. Як зазначає Грошев С. В. [2, с. 211]: «В основі економічного механізму використання земельних ресурсів фермерських господарств лежать економічні інтереси фермерів в отриманні максимальних і стабільних прибутків від використання землі; землевласників – в отриманні орендної плати й непогіршення якісного стану земельних активів орендарями; суспільства – в забезпеченні потреб якісними й дешевими продуктами сільськогосподарського виробництва; держави – у підвищенні рівня зайнятості

на селі, збереженні навколишнього природного середовища, продуктивності ґрунтів і агроландшафтів, надходженні податкових і рентних платежів, виконанні зовнішньоекономічних торгових зобов'язань тощо».

Вся сукупність заходів, які повинен вживати підприємець – керівник фермерського господарства, полягає в наступному: пристосування фермерського господарства до нових умов діяльності та аграрної політики в умовах війни; перевірка конкурентоспроможності видів виробництв і галузей; розширення або введення найбільш конкурентоспроможних, скорочення і ліквідація менш конкурентоспроможних видів продукції; реакція на поведінку ринку; зниження витрат (заходи короткочасної дії - заміна дорогих мінеральних добрив гноєм, покупного насіннєвого матеріалу на насіння власного виробництва; заходи довгострокової дії - зниження постійних витрат; оптимізація технології виробництва; розвиток маркетингу, фінансового планування і фінансового забезпечення виробництва; оцінка здатності функціонування фермерського господарства у нових умовах і поєднанні факторів виробництва.

Основна проблема, з якою доводиться стикатися фермерським господарствам, як відзначають дослідники [3, 4], недостатня державна підтримка. Крім цього, Осіпова М.М. та Доброва Н.В. [4] звертають увагу на низку інших проблем, що гальмують розвиток фермерських господарств: «...відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства (нові технології та технічне забезпечення є недоступним для більшості фермерів через їх високу вартість); відсутність стартового капіталу, на основі якого можна було б побудувати ефективне виробництво».

Отже, вирішення проблем, що гальмують розвиток фермерських господарств, і формування ефективного управлінського механізму, дозволять підвищити доходи аграрних підприємств і сільського населення, а також дати потужний стимул до зростання виробництва сільськогосподарської продукції в Україні.

Література:

1. Дідур Г.І. Підвищення ефективності функціонування фермерських господарств. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2020. Вип. № 96. с. 114-122. URL: <https://abbsl.osau.edu.ua/index.php/visnuk/article/view/137> (Дата звернення 22.05.24)
2. Грошев С. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю використання земельних ресурсів фермерських господарств. *Бізнес-Інформ*. 2019. №1. С. 208-214.

3. Биба В.А., Корінець Р.Я. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах України. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С.88-92.

4. Осипова М. М., Добрава Н.В. Фермерські господарства України: особливості, проблеми, перспективи розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія*. 2016. № 10 (242). С. 98-121.

Мороз О.В.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Грекова Т.М.,

асистент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні ринкові умови динамічно змінюються, роблячи управління ризиками на підприємстві невід'ємною частиною його успішного функціонування. Це особливо актуально для сфери зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), де умови для підприємства суттєво відрізняються від внутрішніх.

Військові конфлікти породжують значні ризики для ЗЕД підприємства. Управління цими ризиками стає критично важливим для безперервної роботи, збереження ресурсів та мінімізації збитків. Війна значно посилює непередбачуваність, що негативно впливає на логістику, фінансові операції, контракти та взаємодію з партнерами. Тому в сучасних умовах управління ризиками у ЗЕД не лише є ключовою умовою виживання підприємств, але й слугує ключем до їх успішного розвитку.

Наразі не існує єдиного, загальноприйнятого визначення поняття "управління ризиками ЗЕД". Різні зарубіжні та вітчизняні науковці пропонують свої трактування цього поняття, ґрунтуючись на власних дослідженнях та практичному досвіді М. Porter [7], John R. Graham [7], Чухрай Н.І. [6], Захарова Н.Ю. [4], Вітка Н.Є. [2,с.98], узагальнюючи трактування поняття наступним

чином: управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності - це процес ідентифікації, аналізу та мінімізації потенційних несприятливих подій, які можуть призвести до збитків або втрат для учасників зовнішньоекономічної діяльності».

Військовий стан в Україні суттєво ускладнює процес зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємства. Це пов'язано з низкою проблем, які можна узагальнити таким чином:

Рис. 1 Проблеми ЗЕД підприємств в умовах військового стану в Україні

Джерело побудовано автором на основі [2]

Ці проблеми підкреслюють важливість ефективного управління ризиками у ЗЕД підприємств в умовах військового стану, що стає ключовим фактором їхнього успішного функціонування та розвитку.

Для ефективного керування ризиками зовнішньоекономічної діяльності під час війни рекомендується створити спеціальну команду, яка буде відповідати за розробку планів екстреного реагування та прийняття оперативних рішень у кризові періоди. Склад такої команди доцільно формувати на основі оцінки професійних навичок працівників підприємства, а в разі потреби залучати висококваліфікованих фахівців з урахуванням специфіки діяльності підприємства або користуватися послугами зовнішніх консультантів. Логіку управління ризиками можна побачити на рисунку 2.

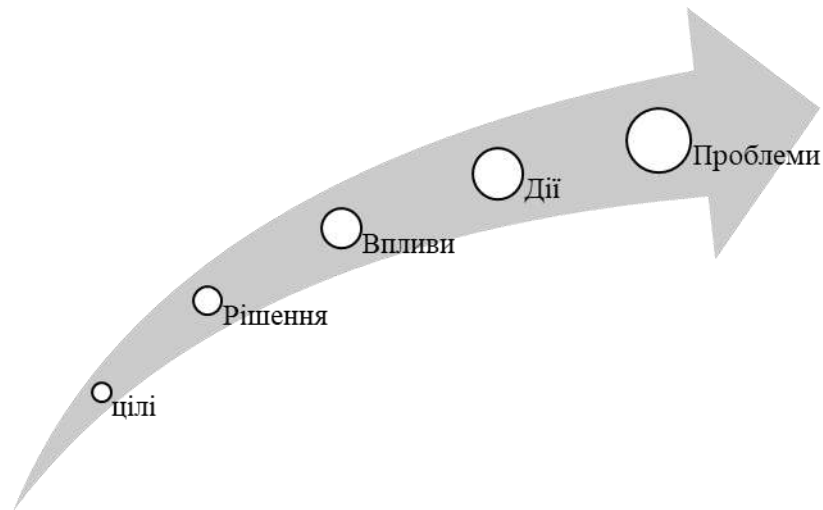

Рис. 2 Послідовність управлінських аспектів зовнішньоекономічними ризиками підприємств

Джерело побудовано автором на основі [4]

Розроблений алгоритм дій у сфері управління ризиками можуть ефективно вирішувати проблеми, що виникають у мінливому зовнішньому середовищі, та спростити процес прийняття рішень щодо ризиків, знижуючи витрати на їх управління. Ефективне функціонування системи управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності дозволить визначити оптимальний рівень ризиків, що сприятиме зменшенню обсягів збитків.

Умови війни можуть створювати серйозні виклики для зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємств, проте підприємства, які здатні продовжувати свою діяльність у таких умовах, грають критично важливу роль у підтримці економіки країни.

Методи управління ризиками в умовах війни є критично важливими для забезпечення стійкості та успішного функціонування бізнесу. Вони дозволяють зменшити фінансові втрати, підвищити стійкість до зовнішніх шоків, захистити від юридичних та репутаційних ризиків та забезпечити довгострокову стійкість та розвиток завдяки адаптації роботи в умовах війни.

Поєднання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та методів управління ризиками стає важливим елементом ефективного функціонування підприємств у складних геополітичних умовах. Різноманітність методів, таких як політичне страхування, страхування вантажів, хеджування валютних ризиків, диверсифікація постачальників та ринків збуту, а також умови форс-мажорних обставин, допомагають підприємствам ефективно керувати ризиками у воєнний період.

Таблиця 1 Методи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності

№	Назва методу	Опис	Переваги	Недоліки
1	Політичне страхування	захищає компанії від збитків, що можуть виникнути через політичні події, такі як війни, націоналізація, конфіскація майна, політичні заворушення та ембарго	Зменшує фінансові втрати від політичних ризиків, забезпечує компенсацію за втрату активів або прибутку	Висока вартість, не завжди покриває всі ризики
2	Страхування вантажів	покриває ризики, пов'язані з транспортуванням товарів, включаючи пошкодження, втрату або затримку вантажів під час перевезення.	Зменшує фінансові втрати від пошкодження або втрати товарів під час транспортування	Збільшує вартість логістики, можливі обмеження покриття
3	Хеджування валютних ризиків	передбачає використання фінансових інструментів для захисту від несприятливих змін валютних курсів. Це може включати форвардні контракти, опціони та інші деривативи.	Фіксація обмінного курсу на майбутні операції, зменшення невизначеності, стабілізація фінансових результатів	Складність і висока вартість впровадження, потреба в глибоких знаннях
4	Диверсифікація постачальників та ринків збуту	передбачає розподіл ризиків шляхом співпраці з кількома постачальниками та виходу на різні ринки. Це зменшує залежність від окремих постачальників або ринків.	Зменшує ризики перебоїв у поставках, політичних змін або економічних криз в окремих країнах	Складність і вартість реалізації, потреба в додаткових ресурсах
5	Форс-мажорні обставини	Контрактні умови щодо форс-мажору захищають сторони від відповідальності за невиконання зобов'язань у таких випадках.	Уникає штрафів і санкцій за невиконання зобов'язань через форс-мажор, забезпечує правову захищеність	Не захищає від усіх збитків, важко довести наявність форс-мажорних обставин

Джерело побудовано автором на основі [5]

Отже, успішна навігація в умовах війни вимагає від підприємств не лише уміння реагувати на загрози, але й активного використання можливостей, які виникають у цих умовах. Тільки таке комплексне управління ризиками дозволить підприємствам залишатися стійкими та конкурентоспроможними навіть у найскладніших геополітичних обставинах.

Література:

1. А. В. Євдокимова, А. С. Татусько, О. М. Кучкова. Оцінка та управління проектними ризиками на промислових підприємствах. *Вісник СумДУ*. Серія “Економіка”, № 3’ 2017. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/68384/1/Yevdokymova_proektni_ryzyky.pdf;jsessionid=DC490B8E0EE3C2B623B0530E3D15E08F (дата звернення: 22.05.2024)
2. Вітка Н.Є. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності високотехнологічного підприємства : дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Маріуполь, 2010. 168 с.
3. Гончар Г.П. Ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Мукачівський державний університет. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/5.pdf (дата звернення 22.05.2024)
4. Захарова Н. Ю. Управління ризиками на підприємстві: сутність, підходи та методи. Менеджмент і маркетинг. *Бізнес Інформ*. 2023 № 1 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-203-209> (дата звернення 22.05.2024)
5. Скоробогатова Н. Є., Товкачова А. С., Федоренко К. В. Методи управління економічними ризиками в умовах військового стану. *III Міжнародна науково-практична конференція "Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи"*. (2022) URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/271924> (дата звернення 22.05.2024)
6. Чухрай Н. І. Маркетинг інновацій. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 256 с.
7. Porter M., John R. Graham біографія та їх наукові праці. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 22.05.2024)

Морозов Д.П.,
здобувач ступеня PhD
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна
Бахчиванжи Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

АНТИКРИЗОВА КАДРОВА ПОЛІТИКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Кадри підприємства є найбільш цінною частиною трудових ресурсів будь якого підприємства, від якої залежить розмір не лише трудового потенціалу, а й ресурсного потенціалу підприємства в цілому. Формування кадрів підприємства в умовах ринкової економіки в значній мірі обумовлене ситуацією на ринку праці, для якого, як і на будь якому іншому ринку, притаманний ринковий механізм з його основними важелями: попитом, пропозицією, ціною та конкуренцією, покликаними підтримувати баланс на цьому ринку.

Довгий час впродовж попередніх десятиліть на ринку праці спостерігався дисбаланс між попитом та пропозицією. Пропозиція висококваліфікованої робочої сили суттєво переважала попит з боку роботодавців. А це, у свою чергу, обумовило формування цілої низки негативних явищ і чинників: тіньові явища щодо належного оформлення персоналу з метою заниження сплати єдиного соціального внеску роботодавцем; сплата заробітної плати або її частини «у конвертах»; ейджизм (дискримінація за віком); гендерна дискримінація та нерівність в умовах контракту і розмірі оплати праці чоловіків та жінок; недотримання вимог соціальної відповідальності перед найманим персоналом та членами їх сімей.

Ситуація різко змінилась в умовах воєнного стану в Україні. Ціла низка демографічних міграційних процесів призвела до зміни на ринку праці на кардинально протилежну ситуацію, що обумовило кадрову кризу в значній частині підприємств. Особливо від кадрового «голоду» потерпають малі та середні за розмірами суб'єкти господарювання, де суттєво зростає навантаження на одного працівника, а часто обумовлює такий стан роботи, коли власники бізнесу чи керівники підприємств самі безпосередньо власною працею виконують технологічні операції чи здійснюють критично важливі

бізнес-процеси. Так, за даними НБУ, частка підприємств України, діяльність яких обмежувалась через нестачу кадрів у I кварталі 2024 року зросла до 38 % проти 26 % у I кварталі 2022 року [1].

Вже після другого року масштабного вторгнення країни-агресора в Україну на ринку праці суттєво зросла кількість вакансій та загострилась конкуренція роботодавців за кваліфіковані кадри. Але проблему кадрової кризи підприємствам поки не вдається легко подолати, що вимагає особливого підходу до її вирішення та зміни кадрової стратегії і коригування кадрової політики.

Пропоновані вакансії доповнюються певними вимогами, що висуваються до претендентів. Так, в окремих галузях за статистикою, 67 % пропонованих вакансій вимагають від потенційних працівників досвіду роботи, 33 % вакансій супроводжуються вимогами щодо вікових категорій і призначені для молодих фахівців. 14 % вакансій передбачають можливість працевлаштування студентів. Зростає на ринку праці й рівень інклюзивності: 8 % вакансій передбачені для претендентів з інвалідністю [2].

На часі запровадження в підприємствах антикризової кадрової політики, яка, на думку Дороніної О.А. «... може бути направлена на залучення цінних співробітників, звільнених з інших організацій. Крім того, слід зазначити, що в умовах кризи зростає роль ефективних комунікацій, тому в межах антикризової кадрової політики необхідно забезпечити достеменне й оперативне інформування персоналу про зміни, що відбуваються в організації» [3, с. 93].

Узагальнюючи виявлені аспекти проблемної ситуації щодо кадрової кризи, слід окреслити основні антикризові напрями, до складу яких на мікрорівні можна рекомендувати такі, що дозволять підприємствам малого і середнього бізнесу конкурувати на ринку праці за кваліфіковану робочу силу:

- активно підтримувати процеси реінтеграції внутрішньо переміщених осіб з організацією їх навчання та підвищення кваліфікації;
- пропонувати лише легальне оформлення з соціальним пакетом;
- запроваджувати систему стимулювання праці персоналу зі збалансованим матеріальним, моральним стимулюванням та соціально-психологічною підтримкою;
- створювати кадровий резерв та планувати розвиток кар'єри персоналу;
- використовувати сучасні інноваційні моделі найму та організації праці персоналу: кооперацію підприємств галузі щодо спільного найму кадрів, оренду персоналу, комбіновані та дистанційні форми організації праці; замовлення послуг персоналу на умовах аутсорсингу;

- розробляти оптимальні і зручні графіки роботи для студентів, молоді, жінок з дітьми та персоналу вищих вікових категорій;
- підтримувати новаторство, раціоналізаторські пропозиції персоналу, зокрема такі, що сприяють організації режиму економії витрат та енергоносіїв під час воєнного стану.

Важливе значення в умовах воєнного стану та конкурентних змаганнях за висококваліфіковані кадри має інвестування в обладнання укриттів та неухильне забезпечення умов безпеки життєдіяльності.

Література:

1. Бухгалтер 911. В Україні спостерігається кадровий голод. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1079020.html>
2. Мигаль М. Війна і дефіцит працівників: динаміка кадрових ресурсів в Україні. Інститут аналітики та адвокації. URL: <https://iaa.org.ua/author/iaamanagement/>
3. Дороніна О.А. Кадрова політика як інструмент антикризового управління підприємством. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 20. С. 92–95.

Мотрук С. О.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Дідур Г. І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕНИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

Важко переоцінити роль ефективного використання основних засобів у діяльності підприємства. Ефективне використання основних засобів передбачає: підвищення рівня виробництва, збільшення віддачі наявного виробничого потенціалу, найбільш повне задоволення потреб споживачів, зниження рівня собівартості продукції (надання послуг), зростання показника рентабельності виробництва підприємства та накопичень підприємства.

Узагальнення наукових джерел дозволило визначити основні положення, що доводять значення основних виробничих засобів як найважливішого

фактору виробництва та прискорення НТП. Економічне та соціальне значення основних виробничих засобів на макрорівні пояснюється наступним:

- основні виробничі засоби є значною частиною національного багатства країни;

- економічна безпека країни та її обороноздатність залежать від наявності достатньої величини основних засобів;

- від кількісного та якісного стану основних засобів залежать темпи економічного зростання.

Основним засобам властива також значна роль і на мікрорівні. Від величини вартості основних засобів та від їх якісного стану безпосередньо залежать: виробнича потужність підприємства, рівень механізації та автоматизації праці; обсяг випуску та реалізації продукції; рівень якості продукції та її конкурентоспроможність; рівень собівартості продукції та її рентабельність; фінансово-економічний стан підприємства.

Структура основних виробничих засобів у сільськогосподарських організаціях схильна до впливу економічних та природно-кліматичних факторів, а також від їх спеціалізації. На структуру основних виробничих засобів впливають також: транспортна віддаленість агропідприємств від каналів реалізації виробленої продукції, матеріально-технічне забезпечення організацій, частка транспортних витрат.

Дідур Г.І. досліджуючи основні засоби аграрних підприємств [1] відзначає що: «найважливішим елементом основних засобів в сільському господарстві є земля. Через родючість земля активно впливає на процес виробництва, стає його найважливішим складовим фактором, базовим елементом».

Необхідно відмітити, що досягнення ефективного управління основними виробничими засобами сільськогосподарських підприємств можливе лише за умови, що будуть створені сприятливі умови для повного використання їх виробничого потенціалу.

Раціональне використання основних виробничих засобів є вирішальним чинником підвищення економічної ефективності аграрного виробництва. Більш ефективне їх використання призводить до збільшення виробництва сільгосппродукції без будь-яких додаткових грошових вкладень, які мають певну спрямованість на відтворювальний процес основних виробничих засобів; зменшує потребу в придбання нової сільськогосподарської техніки та нового будівництва виробничих приміщень. Як наслідок – зниження капіталомісткості та собівартості сільськогосподарської продукції та збільшення рентабельності її виробництва.

Дослідження підходів до визначення поняття «відтворення основних засобів» дозволяє стверджувати, що процес відтворення основних засобів

включає їх виробниче використання, знос, амортизацію, а також підтримку у робочому стані шляхом проведення ремонтів та відновлення в натурі (табл.1).

Таблиця 1 – Підходи до визначення поняття «відтворення основних засобів»

Автор підходу	Визначення	Ключові слова
Негоденко В. С.[2]	процес безперервного відновлення і поліпшення, тому часто ідеться про циклічність таких якісних змін	відновлення і поліпшення
Кривенко К., Топішко І. [3]	постійне повторення і безперервне відновлення засобів праці в натуральній і вартісній формах	відновлення засобів праці
Шляга О. В. [4]	процес їх виробничого використання, зносу, амортизації, підтримки у робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення в натурі	підтримка у робочому стані, використання, знос, амортизація
Пасько О.В. [5]	процес, що складається з двох груп чинників: ендогенних (розмір нарахованої амортизації, відповідність суми нарахованої амортизації, конкурентної стратегії підприємства, використання нарахованої суми амортизаційних коштів), які перебувають у сфері впливу конкретного підприємства, та екзогенних (уряд, економіка, технологія, суспільство), які перебувають у сфері впливу державних органів управління	процес, що складається з ендогенних та екзогенних груп чинників
Бубенко П.Т., Тітяєв В.І., Димченко О.В., Таряник О.М., Чистякова І.А., Шкурко О.В. [6]	безперервний процес заміщення фізично та морально зношених основних засобів з метою забезпечення відповідності продукції підприємства вимогам ринку та етапу розвитку науково-технічного прогресу, які призводять до активізації всіх відтворювальних процесів	процес заміщення
Яшан Ю.В. [7]	безперервний процес відтворення шляхом придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації та капітального ремонту вже діючих; відшкодування зношених основних засобів, збільшення їх маси, забезпечення ними підприємств у відповідності з виробничою програмою і підтримка їх в робочому стані	придбання, реконструкція, технічне переозброєння, модернізація та капітальний ремонт; відшкодування зношених основних засобів

Джерело: Побудовано автором

Отже, відтворення основних засобів розглядається як система відновлювальних процесів на підприємстві, яка передбачає постійну та безперервну заміну, реконструкцію або модернізацію основних засобів.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зазначити, що управління відтворенням основних засобів є процесом постійного та безперервного оновлення й заміщення їх у зв'язку з фізичним та моральним зносом.

Загалом, можна відзначити, що ефективне управління відтворенням основних засобів на підприємствах у сучасних умовах є складним та суперечливим процесом. У класичному розумінні відтворення основних засобів має повертати інвестовані кошти та надавати можливість для накопичення додаткових для подальшого розвитку. Однак на практиці ситуація виглядає інакше: по-перше, амортизація не завжди повністю компенсує вкладені інвестиції, що змушує підприємства використовувати отриманий прибуток для простого відтворення або навіть залучати зовнішні джерела фінансування; по-друге, відсутність власних інвестиційних ресурсів гальмує можливості розширеного відтворення та призводить до зниження ефективності використання основних засобів. В таких умовах головним завданням управління відтворенням основних засобів є швидше прискорення відтворювальних процесів та знаходження більш ефективних і дешевих способів використання інвестиційних ресурсів.

Література:

1. Дідур Г.І. Основні засоби аграрних підприємств: напрямки підвищення ефективності використання. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку». (м. Одеса, 24-25 листопада 2016 р.). Одеса: ОДАБА, 2017. С. 47-51
2. Негоденко В. С. Особливості обліку та аудиту відтворення основних засобів. *Підприємництво та інновації*. 2017. Вип. 3. С. 56-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinno_2017_3_11. (Дата звернення 22.05.2024)
3. Кривенко К., Топішко І. Відтворення основних фондів // Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ, 2000. С. 227.
4. Шляга О.В. Відтворення основних фондів підприємства: сутність, види та джерела. URL://www.zgia.zp.ua/ (Дата звернення 22.05.2024)
5. Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств в сучасних умовах. Суми, 2004. 102 с.
6. Бубенко П.Т., Тітяєв В.І., Димченко О.В., Таряник О.М., Чистякова І.А., Шкурко О.В. Амортизація і відтворення основних фондів житлово-комунальних підприємств: монографія / За заг. ред. Бубенка П.Т. Харків, 2010. 257 с.
7. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. №22. С. 1-6.

Нікітенко М. П.,
здобувач PhD,
асистент кафедри землеробства Херсонський
державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

Аверчев О. В.,
д-р с.-г. наук, професор, завідувач кафедри
землеробства Херсонський державний
аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СВІТЛІ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни має критичне значення для забезпечення продовольчої безпеки, економічної стійкості та соціального благополуччя населення. Особливо в умовах конфлікту, коли обмежений доступ до ресурсів, технологій та ринків, агропромисловий сектор стає ключовим елементом виживання та відновлення. Продовольча безпека є критично важливою, особливо у воєнних умовах, коли забезпечення доступу до продуктів харчування може бути ускладненим через різні фактори, такі як перерви в постачанні, евакуація населення, знищення соціальної та виробничої інфраструктури. З метою уникнення загрози голоду та гуманітарної кризи в умовах війни важливо забезпечити безперервність виробництва продуктів харчування, навіть у воєнний період, що вимагає захисту сільськогосподарських угідь, зерносховищ та інших об'єктів виробництва від можливих воєнних загроз. У свою чергу фермерам потрібен доступ до виробничих ресурсів, таких як насіння, добрива, води та пестициди, навіть під час воєнних конфліктів.

Науково обґрунтований розвиток аграрного виробництва сприяє збереженню природних ресурсів та розумному використанню земельних угідь. Наведені аспекти мають важливе значення для стабільності екосистем та збереження біорізноманіття. Сільське господарство зазвичай потребує значної робочої сили для виробництва, обробки та транспортування продуктів. Коли в умовах війни відбувається значна втрата людського потенціалу для ведення сільського господарства, виникає важливе завдання забезпечення продовольства та стійкості сільських громад. За рахунок впровадження інтенсивних технологій та діджеталізації виробництва.

Впровадження діджиталізації у сільське господарство дозволяє здійснювати роботу без прямого втручання людини. Використання агродронів та супутникових систем дозволяє здійснювати моніторинг поля з висоти пташиного польоту, а також збирати дані для оптимізації процесів вирощування культур. Впровадження інтелектуальних систем управління сприяє автоматизації виробництва та оптимізації складних процесів сільського господарства, включаючи контроль за температурним режимом та вологістю, дозування добрив та іншими ресурсами.

Впровадження інновації у сфері аграрного виробництва дійсно переживають значний розвиток завдяки постійному вдосконаленню технологій та використанню сучасних засобів моніторингу та аналізу. Впровадження елементів діджиталізації спрощує процес збору та аналізу великої кількості даних про умови росту рослин, ґрунтові властивості, погоду та інші фактори, що впливають на виробництво. Такий підхід дозволяє вдосконалювати методи вирощування, оптимізувати використання ресурсів та збільшувати врожайність. Встановлення датчиків та станцій контролю дозволяє фермерам здійснювати моніторинг за показниками вологості ґрунту, рівнем поживних речовин та станом рослин, що допомагає оптимізувати використання води, добрив та інших ресурсів зменшуючи їх витрати та мінімізує вплив на довкілля. Аналіз даних, отриманих з датчиків та станцій контролю, надає можливість фермерам приймати більш обґрунтовані рішення щодо обробки рослин, захисту від шкідників та хвороб, висіву культур та інших аспектів сільського господарства. Адже сучасні системи моніторингу дозволяють виявляти проблеми та реагувати на них швидко, що допомагає зменшити ризик втрат врожаю внаслідок хвороб, шкідників або негативних погодних умов. На основі складеної бази даних створюються прогностичні моделі для прогнозування врожайності, ризику захворювання рослин та інших аспектів сільського господарства, що забезпечить фермерам вчасне реагування до майбутніх викликів.

Використання таких технологій сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, зменшити витрати на робочу силу та забезпечити стабільність в умовах втрати людського потенціалу. Однак важливо також враховувати соціальні та економічні аспекти впровадження таких інноваційних технологій, зокрема, забезпечення перекваліфікації та підтримки для фермерів та робітників від наукових та освітніх установ і центрів дорадництва, які в свою чергу забезпечують фермерів необхідною інформацією у зв'язку з автоматизацією, порадами та рекомендаціями з питань ведення сільського господарства, такими як вибір сільгосппродукції, методи вирощування, боротьба з хворобами та шкідниками, управління ґрунтом та водними ресурсами тощо.

Центри дорадництва організують навчальні заходи, семінари та тренінги для фермерів та інших учасників сільського господарства з метою підвищення їхнього професійного рівня та ефективності виробництва. Здійснюють інформаційну підтримку фермерів про новітні технології та інновації в аграрному секторі, сприяють їх впровадженню та надають рекомендації щодо їхнього використання. Займаються проведенням моніторингу сільського господарства на регіональному рівні, збирають та аналізують дані про виробництво, ринкові умови, тенденції та інші фактори для надання зрозумілої інформації фермерам. Надають допомогу у плануванні господарської діяльності, управлінні ресурсами, фінансовому плануванні та інших аспектах управління сільськогосподарським бізнесом. Такий підхід сприяє економічному зростанню сільських громад, оскільки фермерські господарства та сільські підприємства створюють попит на послуги та товари в місцевих галузях, таких як торгівля, транспорт, освіта та охорона здоров'я.

Сільське господарство відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стійкості, особливо в умовах війни. Для відновлення ефективного функціонування роботи сільськогосподарського сектору необхідно відновити інфраструктуру, таку як дороги, зрошувальні системи та зерносховища, щоб забезпечити умови для продуктивності. Здійснити відновлення та створення сучасних елементів логістичного ланцюга можливо за допомогою міжнародних громадських програм та співпраць, які забезпечать допомогу у відновленні сільського господарства та навчанні місцевих фермерів та працівників.

Література:

1. Averchev O., Nikitenko M. Use of digitalization in agricultural sector in monitoring for weather activity at climate change. *Azərbaycan Hidrotexnika və Meliorasiya Elm-İstehsalat Birliyinin 2020-ci ilə dair "Elmi əsərlər toplusu"*, XLII cild – Bakı: 2021-ci il, "Elm". с. 14-27.
2. Аверчев О.В., Нікітенко М.П., Вплив воєнних дій на екологізацію агровиробництва у Херсонській області. *Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки. Одеса, 2023. Вип. 130. с.3-10.*
3. Максимова С. Розвиток дорадництва аграрної сфери економіки. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. Вип. 19, ч. 1, 2014. с. 67-72.*
4. Горобець Н. М. Цифрові технології в системі стратегічного управління аграрними підприємствами. *Агросвіт № 1, 2022. с.36-43*
5. Правдюк Н.Л. Інформаційне забезпечення стратегічного розвитку аграрних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2021. № 2. С. 49-63.*

Оберемок В.О.,

аспірант

Спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Лівінський А.І.,

д.е.н. професор кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Агропромисловий комплекс є однією з основних галузей економіки будь-якої країни, забезпечуючи не лише продовольчу безпеку, а й важливу частину економічного розвитку. Однак, умови воєнного конфлікту можуть суттєво ускладнити функціонування цієї сфери господарювання, створюючи серію викликів та перешкод. Висловлювання Наполеона Бонапарти що "народ, який не бажає годувати власну армію, невдовзі годуватиме чужу" підкреслює актуальність та важливість продовольча безпека країни в умовах воєнного стану. Воєнний конфлікт створює серйозні виклики для сільського господарства та агропромислового сектору в цілому, але при цьому він також відкриває можливості для впровадження нових стратегій та управлінських рішень спрямованих на забезпечення сталого розвитку та продовольчої безпеки країни.

Виходячи з актуальності тематики досліджень, важливими є питання безпеки агропромислового комплексу, можливостей доступу до ресурсів, економічної нестабільності та складових сталого розвитку в контексті воєнного стану.

Безпека агропромислового комплексу під час війни включає в себе комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стійкості та функціонування аграрного сектору в умовах збройного конфлікту. Ці заходи запроваджують захист аграрних об'єктів від нападів, збереження виробничих ресурсів та інфраструктури, забезпечення безпеки працівників, збереження врожаю та розподіл його серед населення, а також управління кризовими ситуаціями та відновлення агропромислового виробництва після війни. Воєнний конфлікт часто призводить до порушень безпеки, що може негативно вплинути на працездатність працівників та інфраструктуру сільськогосподарських

підприємств. Вилучення трудових ресурсів до лав ЗСУ, енергетичний терор, логістичні проблеми є викликом для агропромислового комплексу.

Відсутність ресурсів в умови воєнного конфлікту можуть ускладнити проведення та реалізації організаційних заходів діяльності аграрних підприємств через нестачу палива, добрив та насіння, що може обмежити виробництво сільськогосподарської продукції. Що ми і спостерігали при проведенні посівної компанії цього року, вона була достатньо складною. Доступ до ресурсів агропромислового комплексу під час війни - це можливість та можливі обмеження, що стосуються здійснення операцій, використання матеріальних та людських ресурсів, а також інфраструктури, необхідної для виробництва та забезпечення продовольства в умовах збройного конфлікту. Цей доступ включає в себе розподіл ресурсів, забезпечення їх безпеки, регулювання обігу продуктів, а також заходів для забезпечення стійкості та ефективності аграрного сектору в умовах воєнного конфлікту.

Економічна нестабільність під час війни призводить до ускладнень з фінансовим забезпеченням сільськогосподарських підприємств та доступу їх до кредитів. Економічно нестабільна ситуація агропромислового комплексу під час війни це перебування аграрного сектору у стані непевності, коливання та ризику через вплив воєнного конфлікту на економічні процеси в цій галузі. Це включає в себе зниження виробництва сільськогосподарської продукції через знищення чи пошкодження об'єктів інфраструктури, обмеження доступу до ресурсів та ринків збуту, підвищення цін на продукти харчування через скорочення обсягів виробництва та зниження доступності продуктів для споживачів, а також загрозу перерозподілу земельних ресурсів та втрати інвестицій у сільське господарство через неспокійну економічну ситуацію в країні.

Питання збереження сталого розвитку під час воєнного конфлікту стає важливим завданням для агропромислового виробництва. Воно означає врахування потреб поточного покоління, не піддаючи ризику здатність майбутніх поколінь забезпечувати свої потреби. Важливо забезпечити збалансоване використання ресурсів, введення екологічно чистих технологій та практик, які не завдають шкоди навколишньому середовищу. Необхідно розробити стратегії, спрямовані на забезпечення сталості та розвитку сільського господарства в умовах воєнного конфлікту, залучаючи усі зацікавлені сторони, включаючи уряд, громадські організації та приватний сектор. Тільки таким чином можна забезпечити стійкий розвиток агропромислового комплексу та продовольчу безпеку в умовах воєнного конфлікту [1, с 3].

Продовольча безпека країни в цих умовах стає надзвичайно важливою. Агропромисловий комплекс в час війни має забезпечити стабільне виробництво

продуктів харчування, забезпечуючи населення і військо необхідними продуктами харчування. При цьому важливо надати доступність цих продуктів для всіх верств населення, включаючи вразливі групи. Продовольча безпека в умовах воєнного конфлікту є критичним аспектом гуманітарної кризи, яка вимагає комплексних стратегій та міжнародної співпраці для забезпечення доступу населення до необхідних продуктів харчування та запобігання голоду та гуманітарної катастрофи, як в Україні так і у світі.

Для забезпечення стратегії сталого розвитку та продовольчої безпеки важливо впроваджувати диверсифікація джерел продовольства, включаючи як внутрішнє виробництво, так і можливості імпорту. Диверсифікація джерел продовольства під час війни - це стратегія, що полягає в розширенні та зміцненні бази постачання харчових продуктів шляхом розвитку різноманітних джерел виробництва, включаючи місцеве вирощування, імпорт, альтернативні джерела інгредієнтів та технології для забезпечення стійкості харчового ланцюга в умовах воєнного стану. Також, необхідно сприяти впровадженню сталих сільськогосподарських практик та технологій для забезпечення ефективного використання ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля. Розвиток та підтримка ефективних та екологічно безпечних методів виробництва, спрямованих на забезпечення стійкості та незалежності харчового сектору в умовах збройного конфлікту, що включає в себе заходи по раціоналізації використання ресурсів, розвиток альтернативних джерел енергії та технологій, а також сприяння виробництву продуктів з низькою вартістю та тривалим строком зберігання – це все механізми забезпечення стратегій для сталого розвитку продовольчої безпеки.

Враховуючи вектори розвитку аграрного сектору важливо забезпечити підтримку сільських громад, зокрема малих сільських фермерів, які можуть бути особливо вразливими у воєнний період. Важливість підтримки сільських громад під час війни полягає в створенні та забезпеченні ресурсів та інфраструктури для забезпечення продовольчої безпеки, медичної допомоги та підтримки населення, з метою допомоги забезпечення стабільності та відновлення сільськогосподарської діяльності в умовах воєнного конфлікту. [2, с. 2]

Воєнний стан в країні та воєнний конфлікт створює значні проблеми та перешкоди для агропромислового комплексу, але водночас відкриває і нові можливості для його розвитку. Наявність стратегій та ініціатив, спрямованих на вирішення викликів та використання можливостей, є важливими для забезпечення стійкості та зростання АПК в умовах воєнного конфлікту.

Аналізуючи виклики які стоять перед агропромисловим комплексом країни в умовах військового стану в питаннях продовольчої безпеки,

обмеженості ресурсів для аграрних підприємств, економічної нестабільності, відкриваються і можливості для впровадження стратегій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку та продовольчої безпеки країни в час війни. Залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи уряд, громадські організації та приватний сектор є важливим для успішної реалізації цих стратегій. Досягнення сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки є важливими кроками на шляху до миру та стабільності.

Література:

1. Амбросов В.Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2013. № 10, С. 72–79. URL: <https://lib.dsau.dp.ua/book/109509>
2. Горох О. В. Фінансовий механізм забезпечення повоєнного відновлення та сталого розвитку економіки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід», м. Харків, 19 травня 2023 р.; Харків: ДБТУ, 2023. С. 72-73. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/35782/1/mk-19-05-23-72-73.pdf>

Праведна А.Г.,

*здобувачка освітнього ступеню бакалавр
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Дідур Г.І.,

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Земельні ресурси є основою сільського господарства і ключовим чинником успішної діяльності аграрних підприємств. Роль цих ресурсів та їх значення в економічній, соціальній та екологічній сферах не може бути недооціненою.

Земля в сільському господарстві функціонує одночасно як предмет праці і як засіб праці. «Як предмет праці земля виявляє себе тоді, коли людина діє на її верхній горизонт - ґрунт і створює необхідні умови для росту та розвитку сільськогосподарських культур. Як засіб праці вона постає тоді, коли людина,

обробляючи ґрунт використовує її механічні, фізичні хімічні та інші властивості, впливає на культурну рослину, забезпечує тим самим необхідні умови для її росту та розвитку» [1].

Роль та значення земельних ресурсів у виробничій діяльності аграрних підприємств є надзвичайно важливими, оскільки саме земля є основним засобом виробництва в сільському господарстві (Табл. 1).

Земельні ресурси є основою виробництва у сільському господарстві. Вони використовуються для вирощування сільськогосподарських культур, розведення тварин, а також для вирощування лісових культур.

Таблиця 1 - Вплив земельних ресурсів на виробничу діяльності аграрних підприємств

Фактор	Опис	Вплив на виробництво
Земельні ресурси як головний засіб виробництва	Земля є основним місцем вирощування сільськогосподарських культур та утримання тварин.	Без землі неможливе виробництво сільськогосподарської продукції.
Якість земельних ресурсів	Якість ґрунту визначається вмістом поживних речовин, структурою та іншими показниками.	Впливає на врожайність сільськогосподарських культур та продуктивність тваринництва.
Структура земельних угідь	Співвідношення ріллі, пасовищ, сіножатей, лісів тощо.	Впливає на спеціалізацію господарства, можливість сівозміни та ефективність використання земель.
Ефективність використання земельних ресурсів	Оцінюється співвідношенням отриманої продукції до витрат на землю.	Впливає на рентабельність аграрного підприємства.
Охорона земельних ресурсів	Заходи із запобігання деградації ґрунту, забруднення тощо.	Збереження родючості ґрунту та потенціалу для майбутнього виробництва.

Джерело: побудовано автором

Земельні ресурси забезпечують виробництво продуктів харчування, таких як зерно, овочі, фрукти, м'ясо та молоко, що є необхідними для задоволення потреб населення у харчуванні.

Виробнича діяльність аграрних підприємств забезпечує значний внесок у економіку країни через виробництво сільськогосподарської продукції для внутрішнього споживання та експорту.

Сільське господарство є одним з основних джерел зайнятості у багатьох країнах. Виробнича діяльність на земельних ділянках аграрних підприємств забезпечує робочі місця для сільських жителів та мігрантів.

Земельні ресурси виконують важливу екологічну функцію, забезпечуючи збереження біорізноманіття, зменшення викидів парникових газів та збереження водних ресурсів.

Наявність власних земельних ресурсів дозволяє аграрним підприємствам контролювати якість та кількість виробленої продукції, зменшуючи залежність від зовнішніх постачальників.

«Зауважуючи функціональну роль землі як безпосереднього творця споживчих вартостей, землю не можна (у всякому випадку на сучасному етапі виробництва) нічим замінити, без неї не може здійснюватися виробничий процес» [2].

Найбільшу питому вагу в структурі сільськогосподарських земель в Україні наглядно займає рілля – 70% (рис. 1).

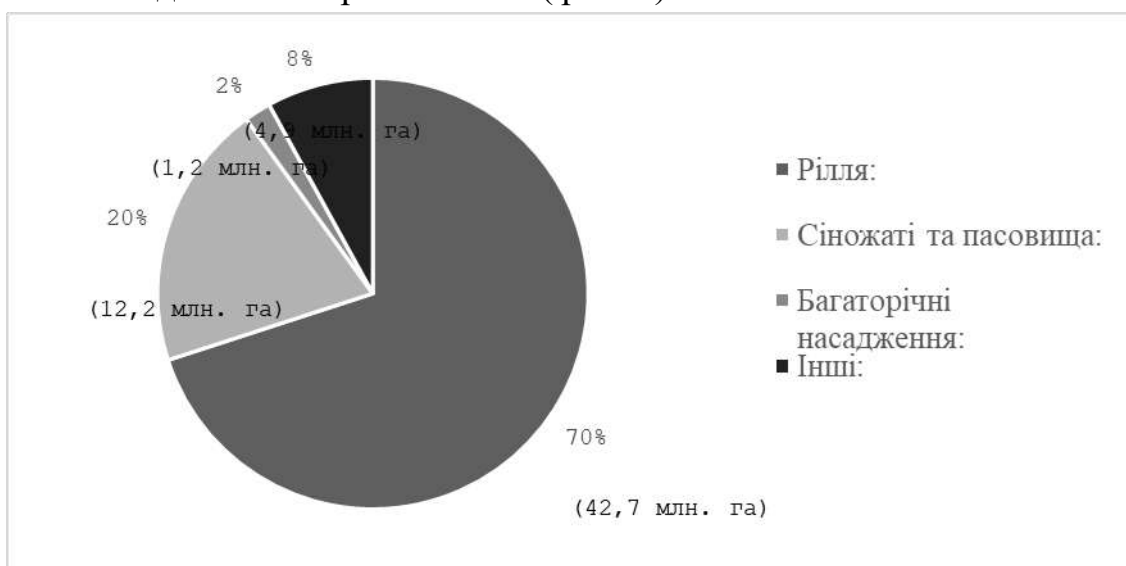

Рис. 1 Структура використання сільськогосподарських земель України, 2022р.

Джерело: Побудовано автором

Необхідно зазначити, що дані за 2022 рік можуть бути неповними та неточними через повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Важливим аспектом раціонального використання земельних ресурсів є також дотримання земельного законодавства. Це передбачає дотримання норм і правил використання земель, своєчасну сплату земельного податку, орендної плати та інших платежів, пов'язаних із землекористуванням.

Узагальнюючи, земельні ресурси є важливими для аграрних підприємств як економічний, соціальний та екологічний ресурс, який забезпечує стійке та продуктивне виробництво сільськогосподарської продукції.

Земельні ресурси є невід'ємною частиною виробничої діяльності аграрних підприємств. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні продуктивності, прибутковості, сталості та сталого розвитку у сільському господарстві.

Ефективне використання та управління земельними ресурсами є важливим завданням для забезпечення процвітання аграрних господарств та сталого розвитку сільських територій.

Література:

1. Земельні ресурси підприємств та ефективність їх використання. URL: <https://goo.su/kVs4Y> (Дата звернення 20.05.2024)
2. Земельні ресурси та їх використання. URL: <https://buklib.net/books/31337/> (Дата звернення 20.05.2024)

Прокопенко Н.І.

*ст. викладач кафедри геодезії та землеустрою
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ - ІНДИКАТОР СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Аналіз існуючого досвіду організації сільського господарства з урахуванням екологічних та економічних факторів допомагає розробити нові стратегії для оптимізації використання сільськогосподарських земель у сучасних умовах з урахуванням принципів сталого розвитку національної економіки.

Встановлена система земельних відносин та методи використання земельних ресурсів різних суб'єктів господарювання забезпечують можливість виявлення невідповідностей в організації виробництва на територіальному рівні та формулювання пропозицій щодо поліпшення використання сільськогосподарських земель, враховуючи різноманітність форм володіння землею та взаємодію з навколишнім природним середовищем.

Виходячи з того, що механізм визначається як послідовність станів чи процесів, що регулюють певну дію чи явище, організаційно-економічний механізм переходу сільського господарства на екологічну основу можна розглядати як послідовність взаємопов'язаних кроків. Ці кроки спрямовані на забезпечення стійкості сільськогосподарського виробництва через оптимальне використання природних та виробничих ресурсів з акцентом на використанні біологічних факторів виробництва. Цей механізм є ключовим компонентом системи управління процесом екологічно стійкого аграрного виробництва. На державі лежить відповідальність за керівництво процесом забезпечення сталого розвитку сільського господарства та за контроль досягнення цілей, встановлених у стратегії розвитку [4].

Серед ключових завдань системи державного управління у сфері землекористування у сільськогосподарському секторі виділено такі:

- забезпечення законодавчого та нормативно-методичного регулювання;
- проведення досліджень та картографування земель;
- організація землеустрою;
- управління державним земельним кадастром;
- здійснення державного контролю за процесом використання та охорони земель;
- проведення моніторингу стану землі (необхідна умова для раціонального використання та охорони земельних ресурсів у системі управління АПК);
- економічне управління для забезпечення раціонального використання землі;
- вирішення спорів із земельних питань;
- проведення експертизи земельної документації;
- розробка стандартів та нормативів у галузі охорони земель та збереження їх родючості;
- стимулювання розвитку інфраструктури для функціонування ринку земельних ділянок;
- сприяння інноваційній та інвестиційній діяльності;
- оформлення права на земельний сервітут;
- забезпечення отримання, реалізації та гарантій прав на землю, а також їх обмежень;
- взяття на себе відповідальності за недотримання основ чинного законодавства;
- удосконалення державної системи навчання та професійної підготовки для співробітників державних земельних установ [1].

Соціально-економічні програми розвитку мають потенціал стати основним стратегічним документом, що визначає напрямок розвитку аграрної сфери в кожному конкретному регіоні. Швидкість розвитку галузі, її структура та внесок у валовий регіональний продукт залежать від того, наскільки адекватно визначено пріоритети регіональної політики, виділено ключові інвестиційні проекти та забезпечено необхідні умови для залучення інвесторів та їх фінансування. Ефективність сільського господарства значно відрізняється залежно від конкретного регіону. Тут йдеться не лише про кліматичні особливості чи здатність регіональної влади забезпечити фінансування та пільгове кредитування. Ці аспекти, безперечно, мають важливе значення. Проте існують інші чинники, які виділяють більш успішні сільськогосподарські

регіони серед інших територій. Серед таких механізмів можна назвати збільшення інвестиційної активності у сільське господарство. Серед основних сфер державного регулювання інвестиційної активності в АПК можна виділити:

1) створення умов, що сприяють залученню інвестицій в агропромисловий сектор з метою підвищення їх інвестиційної привабливості та стимулювання додаткових вливань капіталу в цю галузь;

2) активну участь держави як безпосередньо, так і через посередників в інвестиційних ініціативах аграрного сектору з метою покращення її структури, підвищення прибутковості та забезпечення стійкості виробничої та соціальної інфраструктури у сільських районах. Це спрямовано на залучення інвесторів через принципи спільного фінансування з метою сприяння розвитку сільського господарства;

3) інші заходи державного контролю та підтримки, спрямовані на забезпечення інтересів виробників сільськогосподарської продукції та інвесторів у цій сфері [3].

Сучасний інноваційний розвиток агропромислового комплексу вирізняється організацією виробничих процесів, спрямованих на відновлення еколого-економічного потенціалу сільського господарства. Це включає зниження негативного впливу на навколишнє середовище, збільшення родючості ґрунтів, скорочення викидів в атмосферу і водні ресурси, а також впровадження технологій переробки відходів і безвідходних технологій. Інтеграція інновацій в агропромисловий сектор включає інвестиції підприємств у придбання новітньої техніки, розробку нових сортів і гібридів рослин, а також розведення високопродуктивних порід тварин. Для того, щоб досягти інноваційного прогресу на місцевих підприємствах агропромислового сектору, важливо розробляти та втілювати в життя стратегії інноваційного розвитку. В рамках економічної теорії природокористування розробляються та застосовуються методи впливу на землекористувачів, спрямовані на відновлення якості та рекультивацію земель. Ці методи також сприяють економічній реабілітації порушених, забруднених та деградованих ділянок шляхом відновлення ефективного сільськогосподарського виробництва на погіршених та збиткових землях.

Важливо пам'ятати, що земля, як засіб виробництва, має унікальні характеристики, що відрізняються від штучно створених засобів виробництва:

По-перше, на відміну від штучно створених засобів виробництва, таких як машини та обладнання, які можуть бути відновлені або замінені при фізичному зносі, ґрунтовий покрив природно відновлюється протягом сотень тисяч років. Це означає, що такі ґрунти фактично виключаються з інтенсивного сільськогосподарського використання.

По-друге, земля, як засіб виробництва, виділяється тим, що вона одночасно виконує функції предмета та засобу праці в рамках одного виробничого процесу. Це передбачає, що у процесі виробництва земля діє як елемент природного ресурсу, але й як своєрідне джерело сировини. Коли людина обробляє ґрунт, вона використовує інші інструменти виробництва для створення сприятливих умов для зростання сільськогосподарських культур.

По-третє, земля як інструмент та об'єкт праці є необхідною, оскільки немає альтернативних ресурсів, здатних задовольнити основні потреби людини [2].

Висновок. Для досягнення сталого землекористування необхідно розробити систему еколого-економічного регулювання землекористування. Ця система включає єдині методичні принципи, які дозволять здійснювати земельну і природоохоронну політику. Вона також забезпечить можливість використовувати економічні та правові інструменти для регулювання землекористування з метою вирішення екологічних проблем та підвищення ефективності аграрного виробництва.

Ця система може гарантувати розвиток території, яка враховує інтереси всіх мешканців та дотримується права власності на землю. Вона надає пріоритету охороні життя та здоров'я людей, а також охороні землі та інших елементів навколишнього середовища.

Література:

1. Афанасьєв О. В., Касьянов В. В. Раціональне використання та охорона земель : конспект лекцій для студентів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 193 Геодезія та землеустрій. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 77 с.
2. Балюк С. Щоб із реформами не втратити родючість ґрунтів. Голос України. 2017. № 114 (6619). 23 червня. С.4.
3. Бордюжа А. Теоретико-методичний підхід до еколого-економічного оцінювання сільськогосподарського землекористування. Економічний дискурс. Міжнародний збірник наукових праць. 2015. Вип. 4. С. 28-36.
4. Новаковська І. О. Економіка землекористування : навч. посіб. Київ : Аграру. наука, 2018. 400 с.

Ситник О.І.,
*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії, геодезії та землеустрою,
Уманський державний пелагічний
університет імені Павла Тичини
Умань, Україна*

ВНУТРІШНІ ВОДИ ГАЙВОРОНЩИНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Гайворонський край – регіон стародавнього заселення, різнобічного та інтенсивного освоєння природних ресурсів, що пов'язано із розміщенням території у межах міжзональногеоекотону «лісостеп-степ» Правобережної України, розробкою покладів корисних копалин, прокладанням залізниці тощо. Не завжди продумане господарське освоєння території призвело до корінних змін властивостей та структури натуральних компонентів і ландшафтних комплексів, формування нових, ще недостатньо вивчених антропогенних ландшафтів, загострення природоохоронних і екологічних проблем.

Для означення досліджуваної території використано синоніми: «Гайворонський край», «Гайворонщина», «Гайворонський регіон» у межах колишнього Гайворонського адміністративно-територіального району Кіровоградської області.

Гайворонський регіон має досить розгалужену річкову мережу, його територією протікає р. Південний Буг зі своїми притоками, яка належить не лише до найбільших річок Гайворонщини, а й України загалом. Розподіл річок та густота рікової мережі визначаються перш за все особливостями рельєфу, клімату, літологічного складу гірських порід і господарською діяльністю населення [1].

Для річок характерний незначний похил річища. Їх живлення відбувається переважно дощовими, талими сніговими та підземними і ґрунтовими водами. Водний режим має, як правило, постійний характер – весняна повінь, літня і зимова межень та льодові утворення взимку (за винятком окремих територій). Весняна повінь упродовж останніх десятиріч не завжди чітко виражена, у зв'язку з тим, що постійний сніговий покрив, в результаті частих відлиг, довго не тримається. Дощові паводки (незначні підняття рівня води) спостерігаються переважно влітку після злив або тривалих дощів восени. Внаслідок порушення режиму атмосферних опадів рівень підземних вод та річок суттєво знизився. Упродовж останніх років зими були відносно теплими, тому стійкий льодостав не спостерігався.

Особливості геоморфологічних і кліматичних умов Гайворонщини, формування поверхневого стоку, різна інтенсивність процесів ерозії впливають на кількість річкових наносів. Найбільше їх потрапляє в річки та водойми внаслідок площинного змиву розораних схилів річкових долин. Формування річищ малих річок в сучасних умовах відбувається зі збільшенням майже вдвічі об'ємних наносів і гранулометричним складом донних відкладів. Це пояснюється посиленням змивом ґрунтів у результаті зміни характеру використання сільськогосподарських угідь та значного зростання площ розораних земель [1,2].

Не зважаючи на відносно значну кількість річок, Гайворонщина недостатньо забезпечена місцевими водними ресурсами, гідрогеологічні умови малосприятливі для формування запасів підземних вод, оскільки зазначена територія розташована в зоні Українського кристалічного масиву. Це є причиною того, що близько 30 % пробурених свердловин безводні, інші мають низькі дебіти, що дає можливість забезпечувати, переважно, лише потреби сільськогосподарського виробництва.

Річка Південний Буг протікає територією Гайворонщини близько 50 км. На берегах річки знаходяться такі населені пункти: Гайворон, Солгутове, Соломія, Хащувате, Бугове, Казавчин, Салькове, Завалля, Березівка, Чемерпіль. Що стосується гідрографічної мережі басейну, то лівими притоками Південного Бугу є – р. Вікнина, яка приймає води Ташлички, Мощени та трьох невеликих річок, які не мають назви, р. Могильнянка, правими – р. Яланець та Млинкова.

Головною особливістю території басейну Південного Бугу, в межах Гайворонського регіону є те, що він характеризується значною зарегульованістю стоку штучними водоймами.

Окрім річок, що дрениують територію Гайворонщини, велике значення для життя населення відіграє Гайворонське водосховище (1964), створене після будівництва ГЕС на р. Південний Буг, площею 496 га та корисним об'ємом 9,3 млн. м³. Крім Гайворонської, у межах території регіону збудовані також Березівська, Савранська та Сальківська гідроелектростанції [3]. Це призвело до затоплення окремих площ, вплинуло на характер течії і перебіг ерозійних та акумулятивних процесів.

Загалом, у межах Гайворонського регіону налічується 89 штучних водних об'єктів (ставків та водосховищ), за допомогою яких здійснюється регулювання водотоку на Південному Бузі та його притоках. Загальна їх площа становить 1091,4 га. Окреме місце займають водойми, що виникли внаслідок затоплення відпрацьованих ділянок кар'єрів.

Відповідно, важливу роль відіграють також і підземні води. Сьогодні на Гайворонщині відкриті запаси високоякісних питних, слабо мінералізованих

підземних вод, придатних для зрошення, розширення мережі питного водозабезпечення та виробництва бутильованої води [4].

Одночасно із наявністю розгалуженої гідрологічної мережі, низка негативних чинників погіршують екологічний стан водойм. Річки Гайворонщини зазнали значного антропогенного навантаження – їх басейни є районами давнього заселення і розорювання. Упродовж ХХ ст. зменшувалися площі лісових масивів, особливо на заплавах та схилах терас, погіршувалася якість води, виникли численні екологічні проблеми тощо.

Особливої шкоди більшість малих річок зазнали упродовж др. пол. ХХ ст., коли здійснювалось випрямлення і обвалування річищ, після чого якісно змінилась їх морфологія та умови розвитку. У результаті цих дій відбулася зміна природних типів руслового процесу (меандрування та заплавної багаторукавності) і почали переважати процеси замулення. Антропогенний вплив на малі річки в сучасних умовах є одним з основних чинників, що визначає формування річищ, величину водного стоку, характер наносів тощо.

Сільське господарство є найважливішим сектором економіки Гайворонського регіону, проте воно суттєво залежить від погоди і, як наслідок, від довгострокових тенденцій і змін кліматичних умов. Мова ведеться про невпинну аридизацію краю. Простежується загальна чітка тенденція підвищення температури, що не може компенсуватись збільшенням кількості опадів за окремі періоди, і, відповідно, зростанням показників коефіцієнта зволоження. Порівняно з чинною кліматичною нормою, щороку середньорічна температура тримається на 1-2 С⁰ вище норми. Статистичний аналіз результатів гідрометеорологічних спостережень показує, що для території Гайворонського регіону характерні процеси і явища, подібні до процесів і явищ, що спостерігаються на всій території України: постійна нерівномірність випадання опадів, що пов'язано з проявами аномально вологих періодів з надзвичайно жорсткими посухами особливо за останні 15-20 р.; поширення посушливих явищ, які не вважались нормою для досліджуваної території. Таким чином, факт перерозподілу середньорічних показників кількості опадів не викликає сумніву. Стійке зменшення кількості опадів в зимово-весняний період не може повністю компенсуватись збільшенням їх кількості в літньо-осінній період, що призводить до руйнування динамічного співвідношення, яке свого часу склалось в перехідній смузі Правобережного лісостепу і степу, до якої відноситься територія Гайворонщини. Ймовірними наслідками підвищення температури і перерозподілу кількості опадів можуть також стати: 1) подальше зміщення меж степової зони на північ і аридизація території Гайворонщини; 2) зміна видового складу рослинності; 3) зміна ландшафтної структури території тощо.

Зміни клімату по-різному впливають на врожайність через кількість опадів і екстремальні температури. Наприклад, аномальні явища – такі, як аномально низька температура восени або сильна спека навесні – можуть призвести до значних втрат врожаю пшениці. Проте в окремих випадках зміни клімату можуть позитивно впливати на сільське господарство – через підвищення зимових температур і збільшення зимових опадів, а також триваліший безморозний сезон.

Сьогодні в Гайворонському регіоні загострились проблеми раціонального використання та охорони водних ресурсів, які вимагають негайного вирішення. Планового використання води для зрошення ніхто не дотримується, спеціалізованих організацій, що займаються питаннями будівництва та утримання меліоративних систем немає, водоохоронне законодавство порушується, зокрема щодо виділення прибережних захисних смуг. Досить велика кількість ставків обміліли, заростають, перетворюючись на випарювачі вологи.

Значного антропогенного навантаження зазнає найбільша річка Гайворонщини Південний Буг, її вода використовується для технічних і комунальних потреб, зрошування полів. Свого часу це була одна з найчистіших річок України, однак у ХХ-ХХІ ст. забруднення технічними викидами промислових підприємств, застосування отрутохімікатів у сільському господарстві призвели до суттєвого погіршення якості води.

Значна кількість води використовується на побутові потреби, відповідно, у зворотному процесі велика кількість хімічних домішок потрапляє у водойми, впливає на загальний екологічний стан річки та органічний світ в ній. Домінування сполук азоту, БСК5 і ХСК пов'язано зі значним органічним забрудненням річки стічними водами і обмеженими можливостями її самоочищення внаслідок значного зарегулювання водоймами. Це пояснюється значним рівнем антропогенного навантаження на басейн р. Південний Буг і пов'язаним із цим скиданням в неї стічних вод від підприємств і господарств різних форм власності.

Поряд з цим, в умовах значного дефіциту опадів в регіоні та продовження маловодного періоду, який вже триває понад 10 р. поспіль, питання раціонального використання водних ресурсів набуває особливого значення, враховуючи зростаючі потреби у зрошенні і необхідність розгортання його систем. Нові виклики – нові завдання. Якщо вчасно про них подумати, Гайворонський край зможе знайти собі гідне місце в новому повоєнному світі.

Ситуація дуже складна і потребує більш глибокого вивчення і рішучих дій для покращення водності річки [4].

Література

1. Гідрологія: навч. посіб. / упоряд.: Вальчук-Оркуша О. М., Ситник О. І. Умань: ВІЗАВІ, 2017. 242 с.
2. Рельєф України: навчальний посібник / упоряд.: Вахрушев Б.О., Ковальчук І.П., Стецюк В.В. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 688 с.
3. Сальківська ГЕС. URL: https://www.energo.ua/ua/assets/salkivska_hpp.
4. Жива вода: Сім цілющих джерел Кіровоградщини. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2013/08/15/zhiva-voda-sim-tsiljuschih-dzherel-kirovogradschini>

Сорока А.Ю.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Потишняк О.М.,

д.е.н., проф.

провідний науковий співробітник

лабораторії економіки та маркетингу інновацій

Інститут тваринництва НААН

м. Харків, Україна

Крюкова І.О.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА СОЛОДКІ НАПОЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проблема надмірного споживання напоїв із підвищеним рівнем цукру на сьогоднішній день спостерігається майже в кожній країні світу. Досить широкий асортимент солодких напоїв, що пропонується, дозволяє охопити споживачів, незалежно від віку, соціального становища або рівня доходів. Підсолоджені цукром напої, у т.ч. газовані безалкогольні напої, енергетичні та спортивні напої, фруктові або овочеві соки, що містять менше 100 відсотків фруктів або овочів, підсолоджена вода, викликають вкрай несприятливі наслідки для здоров'я, включаючи ожиріння, діабет та серцево-судинні захворювання. Під підсолодженими цукром безалкогольні напої автори

розуміють широко відомі бренди такі, як Coca-Cola, Pepsi, Fanta та інші. Як свідчать дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, у 2022 році кожна вісьма людина у світі (2,5 млрд осіб, з яких більше 390 млн осіб – підлітки) страждала від надмірної ваги. Основними причинами надмірної ваги та ожиріння організація вважає психосоціальні фактори, генетичні сценарії та неправильні способи харчування [1]. За результатами досліджень 107 країн світу було виявлено тісний зв'язок між споживанням солодких газованих напоїв та проблемою надмірної ваги у студентів-підлітків, що споживали напої один раз на день або частіше [2]. На державному рівні це призводить до зростання витрат на охорону здоров'я, підвищенню страхових платежів для населення та має негативний вплив на економіку на макроекономічному рівні.

Науковці світу зауважують на доцільності перегляду систем оподаткування податками солодких безалкогольних напоїв як одного з заходу, що сприятиме зміцненню здоров'ю нації та частковому досягненню цілей сталого розвитку [3]. Обмеження споживання цукру та, відповідно, безалкогольних солодких напоїв, входить до змісту глобальних цілей сталого розвитку: Ціль 3- місце здоров'я та ціль 12 - відповідальне споживання. Україна приєдналась до глобальних цілей сталого розвитку у 2017 році та, відповідно, взяла на себе зобов'язання зміцнення здоров'я і покращення якості життя населення країни [4]. Сьогодні у податковому законодавстві України передбачені механізми оподаткування шкідливих для здоров'я людей товарів і продуктів, проте, податки на безалкогольні солодкі напої поки відсутні. Відповідні ініціативи, які з'явилися у 2023 році, не були затверджені урядом.

Фіскальні інструменти у сучасній практиці постають дієвим засобом обмеження обсягів споживання населенням шкідливих для здоров'я продуктів харчування. Такі податки розглядаються як одна з найефективніших політик як для обмеження споживання так і для поповнення дефіциту бюджетів, які виникли після значних витрат на подолання наслідків пандемії 2019-2022р.р.

Наявні на сьогодні наукові дослідження за 2014-2019р.р. дозволяють встановити тенденцію зниження споживання солодких безалкогольних напоїв на 7-12% при 10 % підвищенні ціни. Цінова еластичність попиту на солодкі напої є відчутною для того, щоб забезпечити обмеження споживання їх населенням та сприяти покращенню здоров'я і частковому досягненню цілей сталого розвитку.

Результати світового досвіду засвідчують, що з часом практика впровадження податків та збільшення ставок на шкідливі для здоров'я людей продукти харчування і напої набуває все більшого поширення та позитивних наслідків як для суспільства, так і для фінансового потенціалу країн. Обов'язок сплати збору покладається на юридичних та фізичних осіб, що здійснюють

продаж напоїв у об'єкти оптової чи роздрібної торгівлі, зокрема: виробник або суб'єкт, що здійснює закупівлю напоїв у рамках внутрішнього постачання товарів, або імпорту напоїв. Аналіз податкового законодавства ряду країн дозволяє виділити наступні базові сценарії оподаткування напоїв із вмістом цукру, зокрема газованих, акцизним податком (рис. 1).

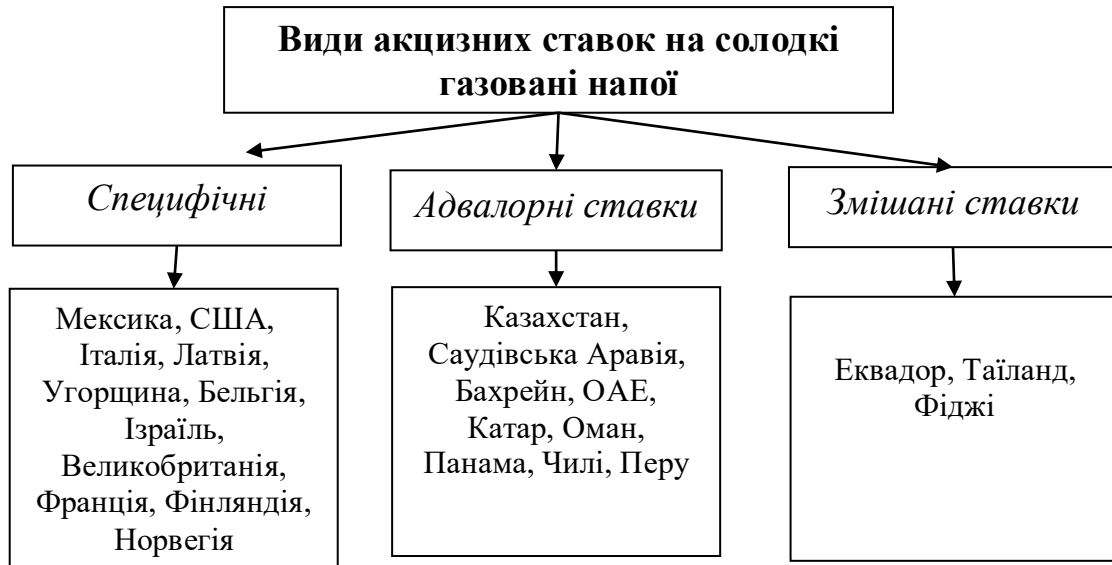

Рис. 1. Світовий досвід застосування акцизного податку на солодкі газовані напої

Джерело: складено автором за [2,3,5]

Як свідчать результати досліджень, частка акцизного податку у структурі податкових надходжень до Державного бюджету України за останні роки значно знизилась з 13,7% у 2017 році до 6,3% у 2023 році. Причинами таких структурних зрушень стали наслідки військового конфлікту в Україні та загальне скорочення обсягів виробництва і імпорту. Поряд з цим, абсолютний розмір надходжень від акцизного податку, як з вироблених в Україні підакцизних товарів, так і з ввезених на митну територію, характеризується динамікою збільшення та у 2023 році склав 167,2 млрд грн. (рис. 2).

Отримані дані свідчать про наявний потенціал зростання податкових доходів держави від застосування акцизного податку в Україні за умов стабілізації політичного та економічного становища. Зокрема, перспективним з точки зору збільшення податкових надходжень до Державного бюджету, вбачаються надходження від запровадження акцизного збору на солодкі газовані напої.

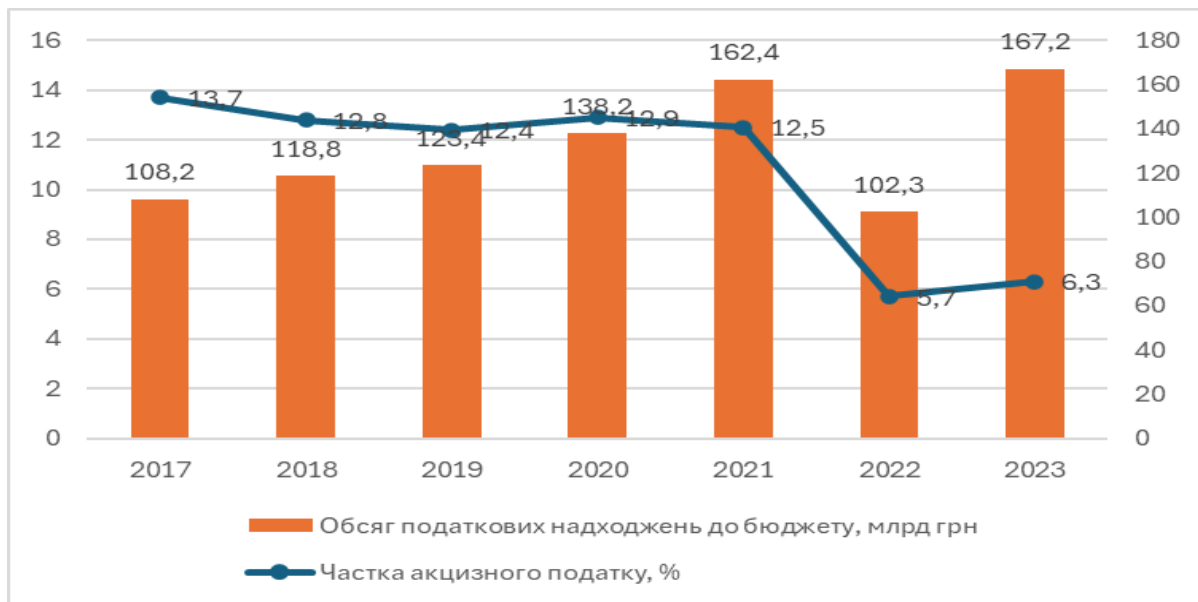

Рис. 2. Частка та обсяг надходжень від акцизного податку (з вироблених та ввезених акцизних товарів) у структурі Державного бюджету України

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Дієвою для України може стати модель акцизного податку із застосуванням специфічної ставки на солодкі газовані напої на основі вмісту цукру та використання порогових значень його у напоях. За рекомендаціями для України надано і експертами ВОЗ впровадження простого, легкого в адмініструванні єдиного специфічного податку в розмірі 4 грн за літр (що дорівнює приблизно 20% ціни) на може принести від 5,1 до 7,8 млрд грн на рік і суттєво збільшити державні податкові надходження. Дана сума еквівалентна від 0,7% до 1,0% загальнодержавних податкових надходжень у 2019 році [7]. На даний час в Україні зареєстрований проект порядку запровадження акцизного податку на солодкі газовані напої (законопроект № 9032). Отримані від даного збору кошти пропонують спрямувати на лікування та профілактику хвороб, які виникають через регулярне споживання таких напоїв, а також на розвиток програми дитячого харчування у школах.

Впровадження акцизного податку на солодкі газовані напої має широку практику розповсюдження у світі, може стати істотним джерелом додаткових надходжень до Державного бюджету України, та сприятиме покращенню здоров'я населення України та зниження ризиків хвороб, які пов'язані із надмірним споживанням солодких напоїв.

Література:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Ожиріння і надмірна вага. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and->

overweight#:~:text=Worldwide%20adult%20obesity%20has%20more,16%25%20we re%20living%20with %20

2. Huan Hu, Jing Song, Graham A. MacGregor, Feng J. He. Consumption of Soft Drinks and Overweight and Obesity Among Adolescents in 107 Countries and Regions. JAMA Netw Open. 2023. № 6(7).

3. Popkin B.M., Ng S.W. Sugar-sweetened beverage taxes: Lessons to date and the future of taxation. PLoS Med. 2021. № 18(1). URL: <https://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1003412>

4. Цілі сталого розвитку та Україна. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>

5. Krieger J. Sugar-Sweetened Beverage Reduction Policies: Progress and Promise, Annual Review of Public Health. 2021.

6. Доходи державного бюджету України за статтями доходів. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua>

7. Потенціал податків на підсолоджені цукром напої в Україні: оцінка наслідків запровадження акцизного податку на підсолоджені цукром напої на ціну, обсяг споживання та доходи від податків. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/346227>

Сухенко С.А.,

здобувач вищої освіти

за рівнем «Доктор філософії»

спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Мельничук О.І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

СУТНІСТЬ, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БЕЗВІДХОДНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

З початку 2000-х років прогресивне людство все більше почало усвідомлювати гостроту і реальну загрозу проблеми вичерпності енергетичних ресурсів. І саме в 2004 році, коли ціна одного бареля нафти скакнула з 20 до 100 доларів, це позитивно штовхнуло світову економіку до значних

капіталовкладень в розвиток альтернативної енергії в світі. За результатом моніторингу, станом з 2004 по 2011 роки загальносвітові інвестиції в альтернативну енергетику склали понад 1 трильйон доларів [1].

Світова спільнота твердо визначилась, що немає альтернатив відновлювальній енергетиці, яка значно зменшує викиди парникових газів в атмосферу, забезпечує стабільність паливно-енергетичного комплексу країн за рахунок зменшення споживання традиційних корисних копалин [2, 3,4].

Альтернативна енергетика – це використання енергії природних відновлюваних джерел енергії, які постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі. Ще в доісторичну епоху люди палили вогнища для обігріву, пізніше – палили в печі дровами, підігрівали воду на сонці, використовували енергію проточної води на водяних млинах і таке інше. В сучасних реаліях, коли людство зрозуміло, що джерела енергії та енергетичні ресурси є вичерпними, технологічні процеси та промисловість призводить до забруднення навколишнього середовища, а технологічний прогрес в галузі видобутку енергії дозволяє створювати джерела не тільки з класичних ресурсів (нафта, газ, вугілля, атомна енергія), що призводить до викидів парникових газів (вуглекислий газ, метан та ін.), а й створити світовий напрямок науки, який узагальнюється в терміні альтернативна енергетика [5].

Основними перспективними напрямками світової науки в сфері альтернативної енергетики є [6]: 1. Енергія сонця (Сонячна енергетика є найбільш перспективною та за останні роки набрала колосальних обертів. Цікавим фактом є те, що енергії Сонця могло б вистачити для безперебійного електропостачання усієї планети): геліостанції (вироблення тепла, гарячої води); сонячні станції (вироблення світла фотоелектричними елементами); виробництво концентрованої сонячної енергії (дзеркала для концентрування сонячного випромінювання на приймачі, який збирає та передає сонячну енергію до теплопровідної рідини) та ін.; 2. Вітроенергетика – це галузь, яка спеціалізується на перетворенні кінетичної енергії вітру в електричну енергію. В основному, створюються вітряки великої потужності і встановлюються на місцевості, де дмуть часті й сильні вітри: гідроенергетика - використання енергії води з метою перетворення її в електричну. На сьогодні вона є найбільш освоєною серед інших нетрадиційних джерел; Геотермальна енергія та енергія доквілля (тепло атмосферного повітря, води річок, морів, верхнього шару ґрунту та ґрунтові води, обумовлено термогеологічними особливостями рельєфу); 3. Біоенергетика (заснована на використанні біопалива, яке виробляється з біомаси).

Сучасна альтернативна енергетика – це активне використання не тільки природних джерел енергії, а й відходів від господарської діяльності людини. Спектр таких альтернативних джерел дуже великий.

Протягом останніх десятиліть, енергія та паливо мають досить вагомий вплив на розвиток суспільства. Тенденцію загострення проблем енергетики породжують протиріччя між наявністю власних енергетичних ресурсів та загальною кількістю в їх потребі. Одним з потужних напрямків, що стрімко розвивається в світовій спільноті, є безвідходне виробництво на підприємствах, в тому числі і в галузі агропромислового комплексу. Тому розвиток альтернативних джерел енергії шляхом використання відходів агропромислового комплексу та їх переробки – це одне з важливих завдань сучасної української науки та керівництва країни.

В наукових працях вчені досліджують сутність поняття «безвідходне виробництво», проблематику запровадження безвідходного виробництва та поводження з відходами АПК, однак питання управління розвитком безвідходного агропромислового виробництва в сфері альтернативної енергетики в Україні залишається й надалі актуальним враховуючи наслідки військової агресії РФ.

З точки зору господарської діяльності в АПК України безвідходне виробництво передбачає розробку та впровадження в практику господарювання таких технологічних процесів, які забезпечать комплексну переробку сировини, ефективне використання природних ресурсів, перероблення відходів в товарну продукцію, та мінімальне забруднення довкілля.

Тому, різні нехарчові сільськогосподарські відходи (наприклад, залишки врожаю, стебла кукурудзи, відбирання з фруктів та овочів) та побічні продукти галузі тваринництва (як правило, - це гній, залишки, трупи тварин, які не переробляються в їжу або корма), являють собою сировину та використовуються для промислового виробництва біопалива, який є одним з перспективних відновлюваних джерел теплової енергії.

Одними з основних та найбільш розповсюджених напрямків виробництва біопалива в АПК України є: 1. Тверде паливо - паливні пелети та брикети (відходи та залишки сільськогосподарських культур, деревообробки та ін); 2. Рідке паливо - біоетанол, біобензин, біодизель (переробка сільськогосподарських культур, тваринних жирів). Розповсюдженими культурами є ріпак, цукрова тростина, соя, кукурудза; 3. Біогаз (зброджування рослинної або тваринної сировини. Даний напрям на профільному ринку знаходиться на третьому місці після сонячної і вітрової енергетики).

Крім енергетичного потенціалу, безвідходне агропромислове виробництво відображається в переробці та, як результат, виробництві: 1. Змашувальних та

охладжуючих матеріалів, моторних оливо. У найближчому майбутньому більшість мінеральних масел можуть бути замінені рослинними); 2. Добрив з посліду тварин; 3. Компонентів для кормів, харчових добавок; 4. Спиртів; 5. Активованого вугілля; 6. Миючі засоби та мило; 7. Фармацевтичні компоненти; 8. Паперові та картонні вироби; 9. Крохмале-патокові вироби та ін.

Вітчизняні науковці А.В. Андрейченко [7], Т.П. Ткаченко та С.О. Кириченко [1], зазначають, що невикористані відходи є не тільки невикористаними ресурсами, а й одночасно є джерелом забруднення довкілля, а з економічної точки зору вважають, що першочергове завдання безвідходного виробництва полягає у зменшенні витрат підприємства протягом виробничого циклу. І як результат, ефективно організоване безвідходне виробництво значно відображається на рівні собівартості продукції.

Безвідходне виробництво в АПК дозволить забезпечити: збереження екосистеми країни; аграрну сферу ресурсами для подальшого виробництва; отримання додаткового прибутку через використання вторинної сировини чи її перепродажу; підвищення громадської відповідальності через впровадження практики поводження з відходами; перехід на європейські стандарти раціонального поводження з відходами позитивно впливатимуть на імідж країни на міжнародній арені; припинення використання значної частки земель під сміттєзвалища чи захоронення відходів, натомість використання її для розвитку громад, ведення сільського господарства, будівництва чи покращення екосистеми країни; використання відходів в якості джерел теплової енергії є передумовою для підвищення рівня енергетичної незалежності нашої держави.

Література:

1. Ткаченко Т. П., Кириченко С. О., Аларікі Ф. Н. Концепція безвідходного виробництва як фактор підвищення прибутковості підприємства . Агросвіт. 2018. № 9. С. 60–63.

2. Підлісна О.А., Останін А.Д. Альтернативна енергетика України: перспективи застосування відновлювальних енергоресурсів. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2013. №11. С. 58-68.

3. Мхітарян Нвер. «Відновлюваній енергетиці альтернативи немає». ZN.ua. 2012 рік. 20 січня. URL: https://zn.ua/ukr/tech/nver_mhitaryan_vidnovlyuvaniy_energetitsi_alternativi_nemaie.html.

4. Геліч Н., Панасюк Ю., Оніщук В. Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. № 477. С. 143–151.

5. Івченко Н.М. Сутність альтернативної енергетики та специфіка її застосування в економіці України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. № 14. С. 210-213.

6. Напрями розвитку альтернативних джерел енергії: акцент на твердому біопаливі та гнучких технологіях його виготовлення: монографія / О. С. Полянський, О. В. Дьяконов, О. С. Скрипник та ін. [за заг. ред. В. І. Д'яконова]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 136 с.

7. Андрейченко А. В. Безвідходне та маловідходне виробництво в АПК: ідентифікація понять.: Збірник наукових праць ЧДТУ. Економічні науки. 2017. № 47. С. 34-40.

Тичкова С.Р.,

здобувачка вищої освіти

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

Гнат'єва Т.М.,

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

АНАЛІЗ СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ: ВИБІР МІЖ СПРОЩЕНОЮ ЧИ ЗАГАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОПОДАТКУВАННЯ

Вагома частка українського підприємництва зосереджена на суб'єктах малого бізнесу. Одним із перших та разом з цим найголовнішим бухгалтерським питанням з яким може зіткнутися підприємець-початківець, відкриваючи бізнес, це яку обрати систему оподаткування. «Малий бізнес» може здійснювати свою діяльність на загальній чи спрощеній системі оподаткування згідно чинного податкового законодавства України.

Вибір системи оподаткування є одним з ключових та суттєвих аспектів, які впливають на фінансову стратегію, успіх, конкурентоспроможність та прибутковість малого бізнесу.

У зв'язку з недостатньою мотивацією та контролем, багато підприємств продовжують діяти в тіні, уникаючи сплати податків. Тому актуальним є розгляд питань, що стосуються вибору системи для сприятливих умов оподаткування

малого бізнесу та детінізації економіки. Згідно ПКУ, усі платники податкових зобов'язань повинні обов'язково здійснювати ведення обліку доходів, витрат та інших показників, що пов'язані з визначенням об'єкта оподаткування, на основі первинної документації [2].

В умовах податкової політики та економічного середовища, що постійно змінюється та вдосконалюється, вибір відповідної системи оподаткування стає важливим завданням для підприємців, тому потрібно детально зрозуміти суть кожної з цих систем (табл.1).

Спрощена система оподаткування може звучати привабливо та заощаджувати час і ресурси, які зазвичай витрачаються на складний податковий облік та можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу і залучення нових клієнтів, але на практиці певні підприємства можуть вважати, що загальна система краще відповідає їх потребам або зможе принести більше користі в результаті більшої гнучкості і можливості для оптимізації.

Таблиця 1 – Опис двох основних систем оподаткування для малих підприємств

Назва системи	Опис
Загальна система оподаткування	Називається система, де оподаткування базується на принципі різниці між доходами та витратами платника податків, тобто платник податків зобов'язаний представляти деталізовану інформацію про свій дохід та витрати, а податок обчислюється на основі чистого доходу різниця між доходами та витратами, по суті ґрунтується на податку на прибуток. Податкова навантаженість буде невелика у випадку підприємств з невисоким рівнем доходу. Ця система немає істотних обмежень за видом діяльності, чисельності співробітників та розміром доходом.
Спрощена система оподаткування	Це система, яка спрощує процес оподаткування для певних категорій платників податків (їх існує 4 категорії), зазвичай малого бізнесу та фізичних осіб у цій системі. Платник податків сплачує єдиний податок на основі спрощених правил, які можуть бути зв'язані з обсягом обороту, типом діяльності або іншими факторами. Дана система зазвичай має меншу адміністративну та фінансову навантаженість для платників податків, але в той час має обмеження чисельності співробітників, розміром доходу та галуззю господарювання.

Доцільність вибору між спрощеною та загальною системою оподаткування для малого бізнесу визначається низкою факторів, серед яких: складність ведення бухгалтерського обліку та звітності, прогнозованість податкових виплат, можливість оптимізації податкових зобов'язань та стратегічні цілі підприємства. Для порівняння даних систем оподаткування, спочатку звернемо увагу на деякі критерії щодо суми річного доходу, чисельності працівників, ставки єдиного податку та видів діяльності (табл. 2).

Таблиця 2 – Порівняння спрощеної та загальної систем оподаткування у 2024 році

Система оподаткування	Сума річного доходу	Чисельність працівників	Ставка єдиного податку	Звітний період	Вид діяльності	
Спрощена система:	<i>I група</i>	Не повинна перевищувати 1 185 700 грн	Не може використовувати послуги найманих працівників	До 10 % від прожиткового мінімуму для працездатних осіб	Календарний рік	Роздрібна торгівля на ринку, побутові послуги
	<i>II група</i>	Не повинна перевищувати 5 921 400 грн	До 10 найманих робітників	До 20 % розміру мінімальної заробітної плати	Календарний рік	Торгівля, виробництво, ресторанний бізнес, послуги
	<i>III група</i>	Не повинна перевищувати 8 285 700 грн	Немає обмеження	1) 3% доходу, платник ПДВ 2) 5% доходу, неплатник ПДВ	Календарний квартал	Всі види, окрім заборонених ПКУ
	<i>IV група</i>	Частка с/г товаровиробництва юридичні особи (ЮО) за попередній період $\geq 75\%$	ЮО - немає обмеження Фізичні особи-підприємці (ФОП) – не використовують працю найманих осіб	3 1 га сільгоспугідь або земель водного фонду залежить від категорії земель, їх розташування (у відсотках до бази оподаткування)	Календарний рік	Виключно в межах фермерського господарства – сільськогосподарське виробництво
Загальна система	Немає обмеження	Немає обмеження	ЮО є податок на прибуток - 18% ФО має сплачувати ПДФО, ЄСВ та ВЗ	Календарний рік	Усі види	

Отже, спрощена система оподаткування передбачає більше обмежень і різноманіття у встановленні ставок податку, в залежності від виду діяльності та доходів, в той час як загальна система має менше обмежень, але застосовує однакову ставку податку на прибуток для всіх платників. Тому необхідно дослідити основні позитивні та негативні сторони кожної з цих систем та визначити важливі фактори, які впливають на вибір підприємств у сучасних умовах з метою створення ефективного зростання підприємництва в Україні (табл.3).

За даними таблиці робимо висновок, що спрощена система оподаткування може зменшити адміністративні витрати та спростити процес ведення обліку та звітності для малих підприємств, але при цьому має різносторонні обмеження,

також не можуть здійснити реєстрацію ПДВ для деяких груп підприємств, які купують товари чи послуги з ПДВ, може стати недоліком.

Таблиця 3 – Переваги та недоліки спрощеної та загальної систем оподаткування для малих підприємств

	Спрощена	Загальна
Переваги	<p>1. Легкість в обліку. Для більшості підприємств вона набагато простіша, оскільки не потребує ведення складної бухгалтерії та документації.</p> <p>2. Зменшення бюрократії: Менше вимог до фінансової та податкової звітності, може значно зменшити бюрократичне навантаження.</p> <p>3. Зменшення податкових обов'язків. Зазвичай, менше податкових обов'язків, що полегшує процес оподаткування.</p> <p>4. Не сплачує земельний податок</p> <p>5. Реєстрація ПДВ. Можлива тільки для групи 3 (ставка ЄП 3%) та групи 4, 1-2 група – не може реєструватися.</p>	<p>1. Більша гнучкість. Може надати більше можливостей для оптимізації податкових зобов'язань. Вона може включати різні типи відрахувань, знижки та інші податкові переваги, які не доступні в межах спрощеної системи.</p> <p>2. Немає обмеження. Підприємство використовує будь-який вид діяльності, не має границі доходу та чисельності працівників.</p> <p>3. Більша контрольна прозорість. Завдяки більш деталізованому обліку та звітності, підприємства можуть мати кращий контроль над своїми фінансами та оподатковуваним прибутком.</p> <p>4. Можливість компенсації ПДВ. Підприємства мають право на повне відшкодування ПДВ, який вони сплачують при купівлі товарів та послуг для своєї діяльності.</p>
Недоліки	<p>1. Обмеження. Має границі доходу, кількості працівників та виду діяльності для деяких груп.</p> <p>2. Вищий загальний податок. Для деяких підприємств вища загальна ставка оподаткування порівняно з загальною системою.</p> <p>3. ЄСВ. Платникам податку треба обов'язково сплачувати мінімальний внесок «за себе» - 22%, незалежно від того, чи отриманий дохід.</p> <p>4. ПДВ. Не мають права на повне відшкодування податку на додану вартість, тому що в них менші адміністративні витрати. Вони можуть компенсувати лише частину ПДВ, яка була сплачена за послуги або товари, не отримуючи повернення всього ПДВ, який вони сплатили.</p>	<p>1. Складність. Вона часто вимагає складних обчислень та додаткової документації.</p> <p>2. Високий ризик помилок. Більше складних правил може призводити до помилок у податковому обліку та звітності, що може мати негативні наслідки</p> <p>3. Вищі витрати на обслуговування. Завдяки більшій складності, може знадобитися професійна допомога або дорогі програмні засоби для ведення бухгалтерії.</p> <p>4. Податок на прибуток для юридичних осіб та податок на доходи фізичних осіб для ФОП. Податок на прибуток 18% від чистого доходу та інші податки та ПДФО 18% та інші податки, що становлять податкове навантаження.</p> <p>5. Сплачує земельний податок</p> <p>6. Реєстрація ПДВ. Обов'язково, коли обсяг операцій сукупно більше 1 мільйона грн протягом останніх 12 календарних місяців.</p>

Якщо говорити про загальну систему оподаткування, то вона не має обмежень щодо ліміту доходів, проте передбачає високе податкове навантаження, яке обчислюється з чистого доходу. При цьому всі витрати повинні мати документальне підтвердження та стосуватися саме підприємницької діяльності, але це може надати більше можливостей для зменшення податкового навантаження через різноманітні відшкодування та вирахування та бути значною перевагою для підприємств, які здійснюють значні витрати при плануванні активного розвитку підприємства, також не має обмежень та застосовується однаковий підхід до всіх видів діяльності.

Відповідно до проведеного дослідження бачимо, що кожна з систем має позитивні та негативні сторони. Тому, обираючи між спрощеною та загальною системами оподаткування, керівництво підприємства має враховувати потреби, обсяги операцій, вид діяльності та можливості зниження податкових витрат. Загалом, спрощена система найбільш вигідна для малих підприємств, які не мають великих витрат. Менше складнощів у податковому обліку, це означає менше шансів на допущення помилок, що може призвести до адміністративних штрафів та інших негативних наслідків. Отже, дає змогу «малому бізнесу» заощаджувати час, гроші та ресурси, спрямовуючи їх на розвиток бізнесу, а не на вирішення податкових питань.

Література:

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Спрощена система оподаткування - Faktoria Kiev. URL: <https://faktoria.kiev.ua/uk/sproshena-sistema-opodatkuvannya-perevagi-ta-nedoliki>.
4. Управління бухгалтерією та фінансами для ITbip.net.ua. URL: <https://bip.net.ua/articles/sproshhena-chy-zagalna-systema-opodatkuvannya-obuyayemo-optymalnu/> (дата звернення: 11.04.2024).

Хірівський Р.П.,

*к.е.н., доцент кафедри Міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування
м. Дубляни, Львівська обл., Україна*

**РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Розвиток євроінтеграційних процесів в Україні та курс на зближення (у подальшому - інтеграцію) із Європейським Союзом передбачає адаптацію державного управління в Україні до європейських практик.

Основною метою реформи місцевого самоврядування є забезпечення спроможності громадами самостійно, завдяки власним ресурсам, вирішувати питання місцевого значення [1]. Передбачається, що реалізації фінансової децентралізації сприятиме формуванню у громадах фінансових ресурсів, необхідних для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг [2]. Реалізація реформи децентралізації сприяла суттєвому збільшенню дохідної частини бюджетів громад. Вони формуються завдяки:

1. Податковим надходженням, що складають понад 92% усієї суми власних доходів бюджетів громад Львівської області та включають ПДФО, податок на прибуток, рентну плату, місцеві податки і збори та ін.

Таблиця 1 – Динаміка показників обсягу власних доходів територіальних громад Львівської області за 2022-2024 роки

Назва громади	Обсяг власних доходів на 1 мешканця, грн			Зростання, у %		Зростання із врахуванням інфляції, у %	
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023 р. до 2022 р.	2024 р. до 2023 р.	2023 р. до 2022 р.	2024 р. до 2023 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Белзька	4147,5	5056,2	6111,4	21,91	20,87	-4,69	15,77
Бібрська	4083,3	4657,5	5664,4	14,06	21,62	-12,54	16,52
Бісковицька	2327,7	3260,9	4770,9	40,09	46,31	13,49	41,21
Боринська	1939,9	2600,1	3329,4	34,03	28,05	7,43	22,95
Бориславська	5634,5	6189,1	6928,1	9,84	11,94	-16,76	6,84
Бродівська	6478,2	9701,7	10373,6	49,76	6,93	23,16	1,83
Буська	4923,3	5815,4	6398,6	18,12	10,03	-8,48	4,93
Великолюбінська	5595,4	4134,1	4780,2	-26,12	15,63	-52,72	10,53
Великомостівська	4035,6	13616,9	13145,2	у 3,37 р.б.	-3,46	у 3,1 р.б.	-8,56
Глинянська	3926,0	4626,3	5796,1	17,84	25,29	-8,76	20,19
Гніздичівська	4509,0	5010,2	6626,7	11,12	32,26	-15,48	27,16
Городоцька	6031,9	6528,9	8296,9	8,24	27,08	-18,36	21,98
Грабовецько-Дулібівська	4731,3	4933,1	6559,1	4,27	32,96	-22,33	27,86
Давидівська	8956,2	11403,1	14609,4	27,32	28,12	0,72	23,02
Добромільська	2759,2	2731,5	3029,6	-1,00	10,91	-27,6	5,81
Добросинсько-Магерівська	2207,5	2581,0	3016,0	16,92	16,85	-9,68	11,75
Добротвірська	6718,1	10616,0	10890,8	58,02	2,59	31,42	-2,51

Продовження табл. 1

Дрогобицька	4161,1	6369,5	7143,7	53,07	12,15	26,47	7,05
Жидачівська	6113,0	6891,1	7939,3	12,73	15,21	-13,87	10,11
Жовківська	4654,6	5544,4	7293,6	19,12	31,55	-7,48	26,45
Жовтанецька	6258,1	7806,0	9054,8	24,73	16,00	-1,87	10,9
Журавненська	2091,3	2363,7	2763,1	13,03	16,90	-13,57	11,8
Заболотцівська	5503,9	4121,1	5385,7	-25,12	30,69	-51,72	25,59
Зимноводівська	7312,4	7918,2	10936,4	8,28	38,12	-18,32	33,02
Золочівська	5228,8	8390,4	8059,0	60,47	-3,95	33,87	-9,05
Івано-Франківська	7364,7	18390, 3	19863,1	у 2,49 р.б.	8,01	у 2,23 р.б.	2,91
Камянка-Бузька	7126,4	9329,1	10712,4	30,91	14,83	4,31	9,73
Козівська	2949,2	3998,3	4923,2	35,57	23,13	8,97	18,03
Комарнівська	3550,8	4023,9	4805,0	13,32	19,41	-13,28	14,31
Красненська	3599,8	3861,3	5198,3	7,26	34,63	-19,34	29,53
Куликівська	4574,4	5756,2	6981,7	25,84	21,29	-0,76	16,19
Лопатинська	3489,1	3429,6	4422,4	-1,71	28,95	-28,31	23,85
Львівська	12189, 9	15753, 6	18088,1	29,23	14,82	2,63	9,72
Меденицька	3753,3	5223,5	4297,2	39,17	-17,73	12,57	-22,83
Миколаївська	4989,2	6026,8	7059,3	20,80	17,13	-5,8	12,03
Моршинська	5991,2	6768,2	11678,9	12,97	72,56	-13,63	67,46
Мостиська	3933,6	5052,2	5785,7	28,44	14,52	1,84	9,42
Мурованська	12166, 9	9930,5	16898,6	-18,38	70,17	-44,98	65,07
Новокалінівська	5843,1	9806,3	8492,2	67,83	-13,40	41,23	-18,5
Новороздільська	3554,7	4079,8	4750,6	14,77	16,44	-11,83	11,34
Новояворівська	5472,5	21513, 9	17465,1	у 3,93 р.б.	-18,82	у 3,66 р.б.	-23,92
Новояричівська	5541,6	5416,4	7814,4	-2,26	44,27	-28,86	39,17
Оброшинська	8582,5	10580, 1	18188,8	23,28	71,92	-3,32	66,82
Перемишлянська	5188,9	6150,5	6214,3	18,53	1,04	-8,07	-4,06
Підберізіцівська	9357,7	10346, 8	14915,4	10,57	44,15	-16,03	39,05
Підкамінська	2348,3	2824,9	3357,4	20,30	18,85	-6,3	13,75
Поморянська	2512,4	3440,6	5861,8	36,94	70,37	10,34	65,27
Пустомитівська	9554,0	12694, 0	15549,5	32,87	22,49	6,27	17,39
Рава-Руська	4138,6	5143,0	6254,7	24,27	21,62	-2,33	16,52
Радехівська	6135,0	6766,0	9137,8	10,29	35,05	-16,31	29,95
Ралівська	2864,3	3065,0	3632,2	7,01	18,51	-19,59	13,41
Розвадівська	4448,4	4819,8	6468,4	8,35	34,20	-18,25	29,1
Рудківська	2589,7	3146,6	4012,0	21,50	27,50	-5,1	22,4
Самбірська	6451,2	11673, 3	11720,6	80,95	0,41	54,35	-4,69
Сколівська	5068,2	6532,0	11384,3	28,88	74,29	2,28	69,19
Славська	17985, 1	21816, 4	27059,1	21,30	24,03	-5,3	18,93

Продовження табл.1

Сокальська	4718,0	6162,7	6230,2	30,62	1,10	4,02	-4,00
Сокільницька	17364,7	18105,4	24839,3	4,27	37,19	-22,33	32,09
Солонківська	11311,1	31468,7	43239,1	у 2,78 р.б.	37,40	у 2,51 р.б.	32,3
Старосамбірська	4539,4	4673,1	6376,6	2,95	36,45	-23,65	31,35
Стрийська	7299,4	9453,1	10326,3	29,51	9,24	2,91	4,14
Стрілківська	1413,8	1866,8	2242,8	32,04	20,14	5,44	15,04
Судовишнянська	3624,1	4668,1	5226,9	28,81	11,97	2,21	6,87
Східницька	3855,4	4490,0	6882,3	16,46	53,28	-10,14	48,18
Тростянецька	6282,1	8379,3	9910,3	33,38	18,27	6,78	13,17
Трускавецька	5930,5	6905,3	8574,4	16,44	24,17	-10,16	19,07
Турківська	4525,8	3667,7	4592,7	-18,96	25,22	-45,56	20,12
Хирівська	2111,1	2697,2	3262,7	27,76	20,97	1,16	15,87
Ходорівська	3731,9	4363,9	4698,0	16,94	7,66	-9,66	2,56
Червоноградська	6187,7	8567,5	8978,4	38,46	4,80	11,86	-0,3
Шегинівська	7264,8	7942,5	14301,4	9,33	80,06	-17,27	74,96
Щирецька	3652,8	4010,4	5977,0	9,79	49,04	-16,81	43,94
Яворівська	5700,8	25899,5	24360,3	у 4,54 р.б.	-5,94	у 4,27 р.б.	-11,04
Разом по області	7485,73	10479,4	11925,85	39,98	13,79	13,38	8,69

Джерело: сформовано на основі [4]

2. Неподаткові надходження, що складають близько 5% усієї суми власних доходів бюджетів громад Львівської області та включають плату за видачу ліцензій і дозволів, орендну плату, держмити, штрафи;

3. Інші надходження, частка котрих у власних доходах громад області не перевищує 2,2-2,5%. До них відносять кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди, донорські кошти, отримані від ЄС і міжнародних організацій тощо.

Як демонструють матеріали таблиці 1, обсяг власних доходів більшості територіальних громад області зростав як у абсолютному виразі, так й із урахуванням показників інфляції. Зокрема, протягом 2022-2023 років цей показник у межах області зріс на 14,58%.

Зростання власних доходів громад області спричинила більшу фінансову самостійність від державного бюджету і, як наслідок - падіння частки офіційних трансферів в доходах громад (табл. 2). Зважаючи на виклики воєнного часу, та дефіциту бюджету України, вважаємо зростання фінансової стійкості громад важливим елементом фінансової безпеки держави.

Таблиця 2 – Частка офіційних трансферів в доходах бюджетів територіальних громад Львівської області

Назва громади	Частка трансферів в доходах бюджету, у %			Зміна, у %	
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023 р. до 2022 р.	2024 р. до 2023 р.
1	2	3	4	5	6
Белзька	48,36	36,67	41,58	-11,69	4,91
Бібрська	58,64	48,80	47,50	-9,84	-1,30
Бісковицька	72,59	62,74	54,75	-9,85	-7,99
Боринська	78,37	71,48	65,72	-6,89	-5,76
Бориславська	42,81	32,21	35,67	-10,6	3,46
Бродівська	36,44	23,39	22,21	-13,05	-1,18
Буська	50,55	41,68	43,00	-8,87	1,32
Великолюбінська	42,19	49,60	59,59	7,41	9,99
Великомостівська	50,71	22,64	21,78	-28,07	-0,86
Глинянська	55,64	48,50	47,39	-7,14	-1,11
Гніздичівська	60,03	41,91	39,38	-18,12	-2,53
Городоцька	44,73	32,97	32,87	-11,76	-0,10
Грабовецько- Дулібівська	49,82	46,32	44,23	-3,5	-2,09
Давидівська	37,46	20,64	26,40	-16,82	5,76
Добромільська	65,42	61,65	62,91	-3,77	1,26
Добросинсько- Магерівська	71,97	69,94	69,15	-2,03	-0,79
Добротвірська	39,83	20,18	20,39	-19,65	0,21
Дрогобицька	47,06	33,26	29,03	-13,8	-4,23
Жидачівська	36,41	30,24	30,89	-6,17	0,65
Жовківська	52,58	42,37	35,97	-10,21	-6,40
Жовтанецька	44,99	36,50	31,40	-8,49	-5,10
Журавненська	70,65	66,82	68,04	-3,83	1,22
Заболотцівська	47,07	51,46	55,87	4,39	4,41
Зимноводівська	40,23	34,75	25,84	-5,48	-8,91
Золочівська	40,17	26,13	24,41	-14,04	-1,72
Івано-Франківська	32,20	14,93	17,22	-17,27	2,29
Камянка-Бузька	30,75	23,33	20,72	-7,42	-2,61
Козівська	70,73	64,48	60,54	-6,25	-3,94
Комарнівська	57,84	51,19	54,46	-6,65	3,27
Красненська	57,90	53,89	50,66	-4,01	-3,23
Куликівська	50,95	44,13	36,79	-6,82	-7,34
Лопатинська	58,97	56,72	55,88	-2,25	-0,84
Львівська	17,28	11,76	11,42	-5,52	-0,34
Меденицька	55,46	45,40	53,11	-10,06	7,71
Миколаївська	48,15	41,10	39,95	-7,05	-1,15
Моршинська	44,47	32,33	28,96	-12,14	-3,37
Мостиська	58,03	49,96	47,76	-8,07	-2,2
Мурованська	23,30	22,29	14,25	-1,01	-8,04
Новокалінівська	38,31	22,00	20,86	-16,31	-1,14

Продовження табл.2

Новороздільська	61,84	40,45	42,47	-21,39	2,02
Новояворівська	48,38	12,20	18,69	-36,18	6,49
Новояричівська	49,52	45,99	43,40	-3,53	-2,59
Оброшинська	33,48	19,95	12,54	-13,53	-7,41
Перемишлянська	45,52	35,42	38,06	-10,1	2,64
Підберізцівська	43,77	36,73	36,82	-7,04	0,09
Підкамінська	69,85	66,74	63,05	-3,11	-3,69
Поморянська	65,35	55,31	47,23	-10,04	-8,08
Пустомитівська	34,05	21,27	26,33	-12,78	5,06
Рава-Руська	54,79	47,69	45,14	-7,1	-2,55
Радехівська	41,76	34,58	29,73	-7,18	-4,85
Ралівська	67,96	64,16	62,89	-3,8	-1,27
Розвадівська	50,16	46,39	40,75	-3,77	-5,64
Рудківська	66,06	59,64	57,43	-6,42	-2,21
Самбірська	33,47	16,48	17,48	-16,99	1,00
Сколівська	54,07	46,27	32,99	-7,8	-13,28
Славська	24,23	19,05	18,02	-5,18	-1,03
Сокальська	42,78	32,86	33,74	-9,92	0,88
Сокільницька	11,35	9,33	7,60	-2,02	-1,73
Солонківська	27,13	8,80	11,01	-18,33	2,21
Старосамбірська	56,10	49,05	46,19	-7,05	-2,86
Стрийська	28,01	20,74	20,52	-7,27	-0,22
Стрілківська	80,88	75,23	76,01	-5,65	0,78
Судовишнянська	64,95	49,48	53,01	-15,47	3,53
Східницька	63,60	52,18	54,95	-11,42	2,77
Тростянецька	42,71	32,90	27,07	-9,81	-5,83
Трускавецька	32,04	27,72	32,37	-4,32	4,65
Турківська	55,33	59,98	63,04	4,65	3,06
Хирівська	72,63	66,73	65,52	-5,9	-1,21
Ходорівська	57,07	49,08	49,82	-7,99	0,74
Червоноградська	29,49	19,08	18,80	-10,41	-0,28
Шегинівська	36,59	31,04	21,40	-5,55	-9,64
Щирецька	54,52	51,10	43,32	-3,42	-7,78
Яворівська	37,13	11,69	16,92	-25,44	5,23
Разом по області	33,87	23,25	23,38	-10,62	0,13

Джерело: Сформовано на основі [4].

Як демонструють матеріали таблиці 2, за результатами 2022 року частка офіційних трансферів в доходах бюджетів територіальних громад Львівської області знизилась до 23% та залишилась на цьому ж рівні у 2023 році.

Література:

1. Міжнародний центр перспективних досліджень. Суть реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації). URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf
2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>

3. Доходи і видатки місцевих бюджетів: коротко про головне. URL: <https://cost.ua/687-revenues-and-expenditures-of-local-budgets/>

4. Міністерство фінансів України. Портал «Бюджет для громадян», (2024). URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

Цимбал Н. В.,

*здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Найда А.В.,

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЕФЕКТИВНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В сучасних складних умовах розвитку вітчизняної економіки, коли одразу після кризи, спричиненої пандемією коронавірусу, розпочалися бойові дії на території України, вимоги до вирішення завдань ефективного державного управління значно зростають. Державний фінансовий контроль є важливою ланкою системи управління, особливо на державному рівні, коли потрібно правильно закласти основу системи державного управління фінансами та контролювати ефективність її роботи.

В умовах воєнного конфлікту державний фінансовий контроль набуває ще більшої значущості, оскільки від нього залежить забезпечення стабільності, відновлення та розвиток постраждалих регіонів. Державний контроль допомагає забезпечити прозорість і відповідальність у використанні бюджетних коштів, спрямованих на подолання наслідків війни.

Воєнні дії змусили багатьох людей тікати зі своїх домівок, і значна частина з них знайшла притулок у сільських місцевостях. Це призвело до значного збільшення населення в селах, що, у свою чергу, створило додаткове навантаження на місцеву інфраструктуру та ресурси. Не менш важливий момент – це нестача робочих місць. Місцевий бізнес не завжди здатен забезпечити роботою новоприбулих, що призводить до зростання безробіття та соціальної напруги.

Ці виклики вимагають комплексного підходу до вирішення. Державний фінансовий контроль та грантова підтримка можуть відігравати ключову роль у

цьому процесі. Адже контроль за використанням бюджетних коштів допомагає забезпечити ефективне і цільове фінансування проектів, спрямованих на відновлення та розвиток інфраструктури, підтримку освіти, медичних послуг та соціальних програм. А грантова підтримка у свою чергу, спрямована на стимулювання місцевого бізнесу, створення нових робочих місць та розвиток економіки сільських територій і в принципі тягне за собою підвищений інтерес до села.

Яскравим прикладом взаємодії двох, достатньо вагомих інструментів є урядова програма «єРобота», доступна через застосунок «Дія». Вона надає можливість отримати безповоротний грант для різних цілей, таких як створення власного бізнесу, розширення малого та середнього підприємництва, а також отримання нових навичок для кар'єрного зростання. Ця програма спрямована на підтримку підприємців і сприяє економічному розвитку країни, особливо зараз в умовах війни.

Один із напрямків цієї програми - грантова підтримка аграріїв, зокрема через компенсацію вартості теплиць. У рамках цієї ініціативи аграрії можуть отримати до 7 мільйонів гривень на будівництво або модернізацію тепличних комплексів. Це дозволяє збільшити виробництво сільськогосподарської продукції, забезпечити продовольчу безпеку та створити нові робочі місця в сільських районах.

Програма «єРобота» має на меті не лише фінансову підтримку, але й сприяння розвитку підприємницьких навичок та створенню нових бізнес-можливостей. Наприклад, підприємці, які прагнуть започаткувати власну справу, можуть використовувати грантові кошти для закупівлі обладнання, оренди приміщень, маркетингу та інших витрат, пов'язаних із запуском бізнесу. Для вже існуючих підприємств програма пропонує можливість розширення, модернізації та виходу на нові ринки.

Обов'язкові умови отримання гранту:

1. Гранти надаються для будівництва теплиць площею від 0,4 до 2,4 га.
2. Модульна теплиця повинна бути збудована протягом одного року.

При отриманні гранту підприємець зобов'язується:

1. Створити щонайменше 14 робочих місць на кожний гектар площі модульної теплиці.
2. Здійснювати господарську діяльність не менше трьох років після завершення будівництва теплиці.
3. Сплачувати податки до бюджету, включаючи податки на заробітну плату працівників.

Урядова грантова програма «єРобота», яка стартувала 1 липня 2022 року, передбачає підтримку малого і середнього бізнесу. Програма пропонує ряд

переваг, серед яких — можливість для кожного охочого створити або розвивати власний бізнес за наступними напрямками:

1. Грант на власну справу.
2. Грант на створення саду.
3. Грант на будівництво теплиці.
4. Грант на відкриття переробного підприємства.
5. Грант для ветеранів та членів їхніх сімей.

Урядові грантові програми під час воєнних конфліктів мають важливе значення для підтримки економіки та соціального розвитку, особливо в сільських територіях. Надання фінансової допомоги через гранти сприяє відновленню та розвитку малих та середніх підприємств, а також створює можливості для покращення якості життя населення.

Проте успішне впровадження грантових програм потребує ефективного державного фінансового контролю. Це включає в себе моніторинг використання коштів, перевірку достовірності фінансової звітності та вжиття заходів протидії корупції. Забезпечення прозорості та відповідальності в управлінні фінансами є ключовим для успішної реалізації грантових програм та досягнення їхніх цілей.

На сільських територіях державний фінансовий контроль є особливо важливим, оскільки саме тут часто зосереджені найбільші потреби у фінансовій підтримці та інфраструктурному розвитку. Ефективне використання грантових коштів сприяє зміцненню сільських громад, підвищенню їхнього економічного потенціалу та забезпеченню стійкого розвитку на довгострокову перспективу.

Таким чином, поєднання грантових програм та державного фінансового контролю відіграє важливу роль у підтримці сільських територій під час воєнних конфліктів, сприяючи їхньому відновленню, стабілізації та розвитку.

Література:

1. Д. А. Міщенко, Державний фінансовий контроль як умова ефективного функціонування податкової системи URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/3/7.pdf> (дата звернення 29.05.2024 р.)
2. Волчанова Х.М., Трофименко В.С., Найда А.В., Ефективність здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану URL:<https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2023/07/Zbirnyk-nauk-stud-forumu-Problemy-ta-napryamy-rozvytku-ekonomiky-Ukrayiny-v-umovah-vijny-17.05.2023.pdf> (дата звернення 29.05.2024 р.)
3. ДІЯ Бізнес URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/granti>

Шутяк Д.В.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Найда А.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

У кожному туристичному регіоні будь – якої країни світу є актуальні питання благоустрою території, розвитку інфраструктури, очищення пляжів і акваторій від засмічення та покращення екологічного стану. Ця проблема є надзвичайно важливою , адже погіршує комфортне життя та відпочинок , тому і вимагає від нас перш за все власної участі.

Прибережні території є важливим природним ресурсом, який має важливе значення для економіки та екології країни. Одним із способів стимулювання захисту берегової лінії є удосконалення місцевого оподаткування.

Податки на чистоту - це економічний інструмент, який встановлює плату за забруднення природи. Вони можуть бути використані для фінансування заходів з охорони навколишнього середовища, а також покращення туризму.

Європейські країни вже використовують в своїй податковій системі:

Податок на сміття - це місцевий податок, який сплачується власниками нерухомості, які проживають або володіють нею в муніципалітеті. Він є обов'язковим і призначений для покриття витрат на збір, перевезення та утилізацію сміття.

Податки на викиди в морську забруднюючих речовин. Вони можуть застосовуватися до суден, промислових підприємств та інших джерел забруднення.

Податок на використання природних ресурсів - це податок, який стягується за використання природних ресурсів ,таких як вода та пісок.

Впровадження в Україні збору на чистоту берегових зон та водоймищ необхідно почати з одного із найбільш туристичних міст в нашій державі – Одеси . Тут наявний туристичний збір – це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету.

За даними Державного агентства розвитку туризму України створено (рис.1) який демонструє , що грошових коштів від туристичного збору не вистачає аби мати змогу доглядати за прибережними територіями .

Показники за ці п'ять років значно змінювалися у 2018 р. -81409,10 грн. , 2019 р.- 186079,21 грн. (спостерігається збільшення надходжень коштів в порівнянні з минулим роком на суму 104670,11 грн.) ,2020 р.- 124081,82 грн. (зменшення надходжень коштів порівняно з минулим роком на суму 61997,39 грн.) , 2021 р.- 235462,54 грн. (неочікуваний зріст надходжень коштів порівняно з минулим роком на суму 111380,72 грн.) , 2022р.- 131559,08 грн. (зниження надходжень коштів порівняно з минулим роком на суму 103903,46 грн.) [1].

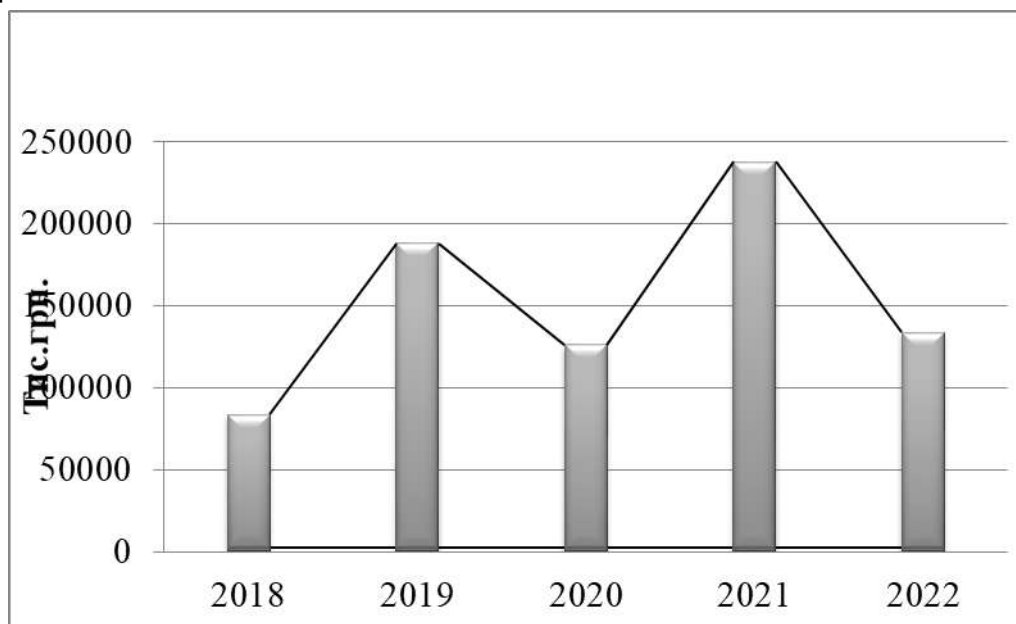

Рис.1 Обсяги надходження коштів від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів в Україні (2018-2022рр.)

Джерело: сформовано авторами на основі [1]

Тому на основі міжнародного досвіду можна впровадити «сонячний» збір на чистоту туристичних центрів і водойм. Крім того на сьогоднішній день ця проблема є актуальною внаслідок забруднення Чорного моря, спричинена підривом Каховської ГЕС російськими військами під час Повномасштабного вторгнення в Україну.

Удосконалення місцевого оподаткування має на меті обов'язкову сплату «сонячного» збору для всіх підприємств , комплексів , ресторанів , кафе , пляжних барів, санаторіїв , дитячих таборів , розташованих на береговій території, які надають свої послуги туристам.

«Сонячний » збір – це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до бюджету міста Одеси , для очищення моря та пляжів, покращення берегової інфраструктури.

Платниками податку будуть вище зазначені об'єкти .

Базою справляння збору є загальна кількість коштів отриманих за місяць із надання послуг на береговій території .

Ставка збору - 1 відсотка від загальна кількість коштів отриманих за місяць із надання послуг на береговій території .

Аналізуючи скільки державний бюджет України недоотримав податків від туристичної галузі через війну . Значний спад податкових надходжень зафіксований у Одеській області - 58%. То затвердження вище перелічених заходів для забезпечення не тільки чистоти території ,а й збільшення податкових надходжень допоможе розвивати і покращувати нашу країну. При умові , що ці податки ввійдуть в дію тільки після війни , адже на сьогоднішній день це зробити можна , але населення і їх капітал до цього не готові [2].

Звичайно, для того щоб «сонячний» збір був ефективним потрібно його правильно розробити і впровадити. Ставка повинна бути достатньо високою , щоб створювати значний економічний стимул для громадян дбати про чистоту берегових територій у своїх містах . Також важливо забезпечити прозорість адміністрування.

Можна зробити висновок , що впровадження «сонячного збору» може сприяти захисту прибережних територій. В результаті його застосування наша країна отримає :

- зменшення забруднення навколишнього середовища;
- покращення якості життя населення;
- збільшення надходжень до бюджету;
- покращення якості води;
- оновлення берегової інфраструктури ;
- зацікавлення іноземних туристів відпочинком в Україні.

Література:

1. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://lookerstudio.google.com/u/0/reporting/2557879b-b2db-4aeb-9581-67134b0f97a8/page/sIp9B?s=tF1oLCJNEN4>(дата звернення 4.10.2023р.)

2. Державне агентство розвитку туризму. У 2022 році надходження до держбюджету від туристичної галузі скоротилися майже на 31%. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31> (дата звернення 4.10.2023р.)

Щеглова О.С.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Бахчиванжи Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК НАФТОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК ПРІОРІТЕТНИЙ ЧИННИК РИТМІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Нафтопереробна галузь відіграє критичну роль у функціонуванні аграрного сектору. Нафтопродукти є невід'ємною складовою сучасного сільського господарства від постачання пального для сільськогосподарської техніки до виробництва добрив. Без стабільного та надійного постачання нафтопродуктів аграрний сектор стикається зі значними перешкодами у виконанні основних виробничих процесів, що може призвести до зниження врожайності, зростання витрат та зривів у постачанні продовольства [1].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року створило серйозні виклики для нафтопереробної галузі. Велика кількість нафтосховищ було атаковано ракетами. Зруйновано інфраструктуру, перервано логістичні ланцюги, що вплинуло на нестабільність постачання сировини. Це, в свою чергу, негативно впливає на аграрний сектор, який залежить від стабільного постачання нафтопродуктів для забезпечення ритмічності польових робіт, транспортування продукції та виробництва добрив. В таких умовах стає очевидною важливість розробки та впровадження стратегій сталого розвитку нафтопереробних підприємств, які можуть мінімізувати ризики та забезпечити безперебійне постачання необхідних ресурсів для аграріїв [2].

Метою цієї доповіді є висвітлення напрямів забезпечення сталого розвитку нафтопереробних підприємств під час війни та впливу їх діяльності на ритмічне функціонування аграрного сектору.

Війна створила нестабільність у постачанні сировини, зокрема нафти. Це спричинено як руйнуванням транспортних ланцюгів, так і політичними обмеженнями на експорт та імпорту нафти. Нестабільність постачання сировини призводить до коливань цін на нафту та нафтопродукти, що впливає на планування та бюджетування як нафтопереробних підприємств, так і аграрного

сектору. Аграрії стикаються з підвищеними витратами на пальне, що збільшує загальні витрати на виробництво сільськогосподарської продукції [3].

Згідно з даними Державної служби статистики України, внаслідок військових дій нафтопереробна промисловість зазнала значного зниження виробничих потужностей. У 2023 році загальний обсяг виробництва нафтопродуктів зменшився на 26 % у порівнянні з довоєнним періодом. За перші шість місяців 2023 року було вироблено 5 млн тонн нафтопродуктів, тоді як у аналогічний період 2022 року цей показник складав 6,25 млн тонн. Пошкодження нафтопереробних заводів у ключових промислових регіонах призвело до зниження потужностей на 30 %, що спричинило зменшення продуктивності та збільшення витрат на відновлення виробництва [4].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, внаслідок нестачі палива, аграрії не змогли своєчасно провести посівні роботи на площі понад 1 млн гектарів. У 2023 році середня ціна на дизельне паливо для аграріїв зросла на 40 %, що призвело до додаткових витрат у розмірі понад 2 млрд гривень. Відсутність необхідних обсягів добрив через логістичні проблеми призвела до зниження врожайності основних культур на 15-20 %. За оцінками Української аграрної конфедерації, це спричинило зниження загального виробництва зернових на 10 млн тонн у порівнянні з довоєнним рівнем [5].

В умовах війни стає критично важливим диверсифікувати джерела постачання сировини, щоб зменшити залежність від конкретних постачальників і знизити ризики перебоїв у постачанні. Це включає встановлення нових торгових відносин з іншими країнами та регіонами, що мають стабільні політичні та економічні умови. У свою чергу це вимагає оптимізації логістичних ланцюгів, що полягає у ретельному плануванні та координації всіх етапів транспортування нафти та нафтопродуктів, використанні багатомодульних перевезень (поєднання автомобільного, залізничного та водного транспорту), а також впровадження інформаційних систем для відстеження та управління логістичними потоками. Оптимізація дозволяє зменшити затримки та підвищити надійність постачань.

Для забезпечення стабільності постачань під час війни важливо мати резервні маршрути для транспортування нафти та нафтопродуктів (розробка альтернативних шляхів, які можуть бути використані у випадку блокади або руйнування основних маршрутів). Наприклад, якщо основні автомобільні дороги заблоковані, можна використовувати залізничний транспорт або внутрішні водні шляхи [6].

Аграрний сектор є одним із найбільших споживачів пального, оскільки всі основні сільськогосподарські операції, включаючи посів, обробку ґрунту,

збирання врожаю та транспортування продукції, вимагають значних обсягів дизельного палива та бензину. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, щорічно аграрний сектор споживає близько 2 млн тонн дизельного палива. Нестача пального, як показав досвід періоду воєнного стану, призводить до затримок у посівних кампаніях, що безпосередньо впливає на врожайність та фінансові показники аграрних підприємств.

Нафтопродукти є ключовим компонентом у виробництві мінеральних добрив, які використовуються для підвищення врожайності та поліпшення якості сільськогосподарської продукції. Виробництво аміачних добрив, наприклад, вимагає значних обсягів природного газу, який також є продуктом нафтопереробки. Нестача добрив через порушення в постачанні нафтопродуктів призводить до зниження врожайності та погіршення якості продукції. За даними Інституту аграрної економіки, у 2023 році дефіцит добрив спричинив зниження врожайності зернових культур на 10 млн тонн [5].

Економічні наслідки нестачі нафтопродуктів для аграрного сектору є значними. Зростання цін на пальне та добрива призводить до збільшення витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, що знижує рентабельність аграрних підприємств. У 2023 році середня ціна на дизельне паливо для аграріїв зросла, що призвело до додаткових витрат у розмірі понад 2 млрд гривень. Також, через нестачу добрив, аграрні підприємства змушені знижувати обсяги виробництва, що призводить до зниження доходів та порушення фінансової стабільності [6].

Узагальнюючи дані проведеного дослідження, слід відзначити, що взаємозв'язок між нафтопереробною промисловістю та аграрним сектором є критично важливим для забезпечення стабільного та ритмічного функціонування сільського господарства. Сталий розвиток нафтопереробних підприємств, особливо в умовах війни, є необхідним для підтримки аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки країни та загальної економічної стабільності [7].

Отже, сталий розвиток нафтопереробних підприємств є ключовим фактором для забезпечення стабільного постачання енергоресурсів аграрному сектору, особливо в умовах війни. Він включає диверсифікацію джерел сировини, впровадження інноваційних технологій, оптимізацію логістичних рішень та забезпечення екологічної відповідальності. Забезпечення економічної, екологічної та соціальної стійкості дозволить знизити ризики перебоїв у виробництві та постачанні нафтопродуктів.

Для ефективного розвитку нафтопереробної промисловості необхідне тісне співробітництво між державою та приватним сектором. Державно-приватне партнерство сприятиме залученню інвестицій, розвитку інфраструктури та

впровадженню сучасних технологій. Державні інституції можуть забезпечити нормативно-правову підтримку та створити сприятливі умови для розвитку бізнесу, тоді як приватний сектор може надати необхідні ресурси та інноваційні рішення.

Для підтримки аграрного сектору в умовах нестачі палива та добрив держава повинна запроваджувати програми підтримки та надавати субсидії. Це може включати фінансову допомогу на закупівлю пального та добрив, забезпечення пільгових умов кредитування, а також створення резервних фондів для стабілізації постачання. Такі заходи допоможуть аграріям подолати труднощі, зберегти ритмічність виробництва та забезпечити продовольчу безпеку країни.

Література:

1. Нафтогаз України. Вплив війни на нафтогазовий сектор України: виклики та перспективи. Київ, Україна: Нафтогаз України, 2023. URL: <http://www.naftogaz.com>
2. Світовий банк. Вплив війни на економіку країн, що розвиваються. Вашингтон, США: Світовий банк, 2022. URL: <https://www.worldbank.org>
3. Європейська комісія. Сталий розвиток та інновації в нафтопереробній промисловості. Брюссель, Бельгія: Європейська комісія, 2023. URL: <https://ec.europa.eu>
4. Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень «Нафтопереробна промисловість України». Держстат України, 2023. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Звіт про стан аграрного сектору в умовах військових дій. Мінагрополітики України, 2023. URL: <https://minagro.gov.ua>
6. Організація Об'єднаних Націй. Цілі сталого розвитку: досягнення екологічної стійкості. Нью-Йорк, США: ООН, 2021. URL: <https://www.un.org>
7. Національний інститут стратегічних досліджень. Війна та її вплив на енергетичну та аграрну безпеку України. Київ, Україна: НІСД, 2023. URL: <http://www.niss.gov.ua>

Щербак Д.О.,
здобувачка вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Петренко О.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Фінансові ресурси відіграють ключову роль у діяльності будь-якого підприємства і без них функціонування підприємства стає неможливим. Кругообіг фінансових ресурсів у господарській діяльності компанії означає постійну зміну їх розподілу та використання для різних цілей.

Управління фінансами підприємства є комплексом заходів і процесів, які спрямовані на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства. Фінансовий аналіз є частиною ефективного управління.

Глобальна пандемія COVID-19, геополітична напруженість та інші непередбачувані події призвели до значної нестабільності на фінансових ринках. Деякі автори зазначають, що: «Російська військова агресія проти України призвела до фінансових ризиків, що відобразилися на функціонуванні аграрного сектору економіки. Аграрний сектор показав здатність до виробництва та постачання харчових продуктів на ринки. Проте це супроводжувалося значними фінансовими і матеріальними втратами» [1, с.119]. Це ускладнює прогнозування майбутніх потоків доходів і витрат, а також прийняття обґрунтованих рішень щодо інвестування та фінансування.

Трофименко А. та Петренко О. стверджують, що: «Оцінка фінансового стану підприємства виступає як важливий інструмент для прийняття стратегічних рішень. Аналіз фінансових показників допомагає виявити потенційні проблеми та ризики, з якими зіштовхується підприємство» [2, с.347]. Ситуацію з фінансовими показниками діяльності аграрних підприємств України представлено на рисунку 1.

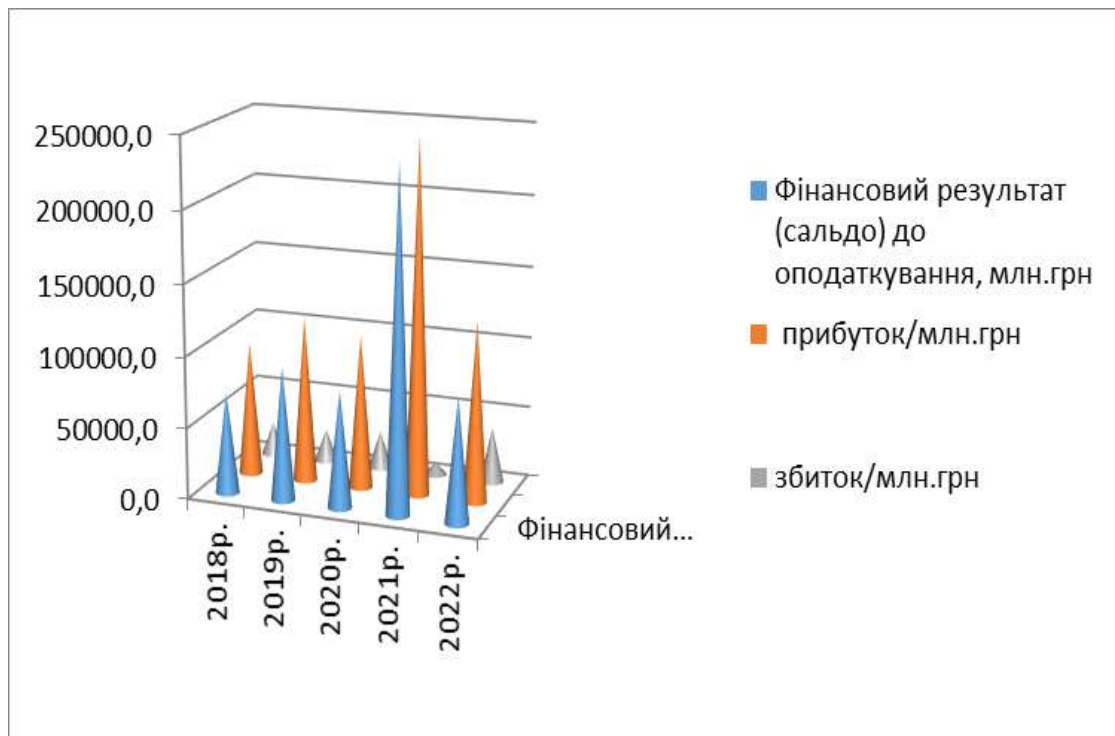

Рис.1 Фінансові результати аграрних підприємств України

Джерело: сформовано авторами на основі даних Державної служби статистики України [3]

Як видно з рисунку, аграрні підприємства України на протязі 2018-2022 років мали не стійкі фінансові результати діяльності. Так, найкращий результат спостерігаємо у 2021 році, фінансовий результат (сальдо) до оподаткування склало 239982,5 млн грн. Найменший результат відмічено у 2018 році - 71478,5млн.грн. Відповідна тенденція спостерігається стосовно прибутку та збитку в аграрних підприємствах. За результатами 2022 року, в порівнянні з попереднім роком (в результаті повномасштабного вторгнення) відмічається зниження показників прибутковості та збільшення збитковості аграрних підприємств. Слід відмітити що лише 78,5% аграрних підприємств 2022 року мали позитивні фінансові результати діяльності. І це найменший відсоток за 2018-2022 роки.

Саме ефективне управління фінансовими ресурсами дозволяє підприємствам забезпечувати стабільність і зростання своєї діяльності, максимізувати прибуток та мінімізувати ризики. І.О. Бланк визначає механізм фінансового менеджменту як набір основних елементів, що регулюють процеси ухвалення та впровадження управлінських рішень у фінансовій сфері підприємства. Це включає фінансове забезпечення, регулювання, управління фінансовими ресурсами та потоками, а також конкретні методи та прийоми управління фінансовою діяльністю [4].

Згідно з І.О. Бланком, управління фінансовими ресурсами спрямоване на:

- забезпечення підприємства оптимальним обсягом фінансових ресурсів у визначений період часу, відповідно до стратегічних цілей розвитку;
- організація формування потрібного рівня та раціональне використання фінансових ресурсів;
- максимізація прибутку та забезпечення зростання ринкової цінності підприємства [4].

Розглянемо результативність управління фінансами на прикладі СВК «Родина» (рис. 2).

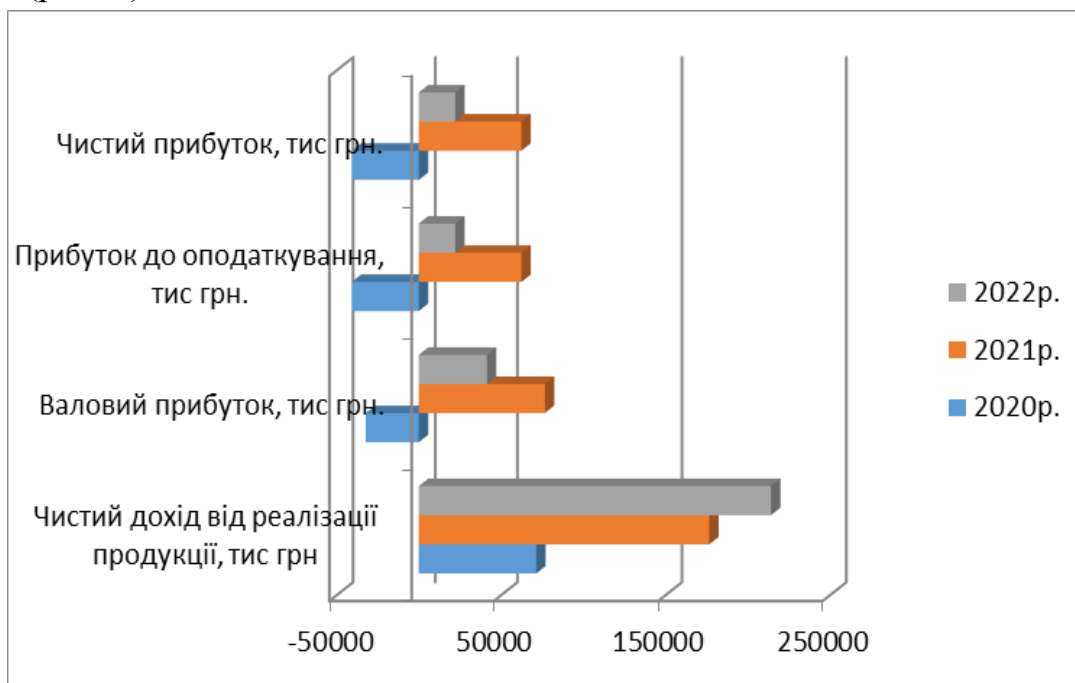

Рис. 2 Основні фінансові показники СВК «Родина»

Джерело: побудовано за річними звітами підприємства

Аналізуючи дані таблиці, можна відмітити значний зріст чистого доходу підприємства у 2021 році порівняно з попереднім роком - з 71472 тис. грн у 2020 році до 176736 тис. грн у 2021 році. Відбулося зростання валового прибутку: зі збитку в 32204 тис грн. у 2020 році до 76,706 тис грн. прибутку у 2021 році, що становить зростання на 140,6%. Проте, варто відзначити, що у 2020 році підприємство зазнало чистого збитку у розмірі 40708 тис грн. У 2022 році також спостерігаємо зменшення показника на 37545 тис грн. Ефективність діяльності підприємства представлена на рисунку 3.

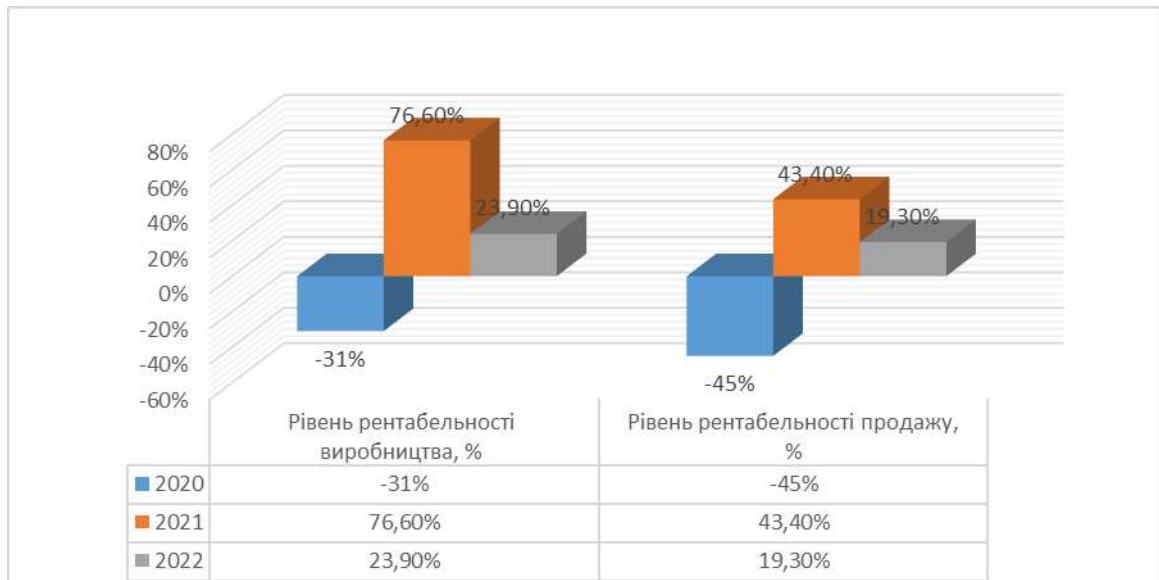

Рис. 3 Основні показники рентабельності СВК «Родина»

Джерело: побудовано за річними звітами підприємства

Можна відмітити, що у 2020 збитковість виробництва складала 31%, що свідчить про те, що підприємство зазнало збитки. У 2021 спостерігається найвищий рівень рентабельності на рівні 76,6%, що свідчить про ефективне управління виробництвом та зростання попиту на продукцію. Проте повномасштабне вторгнення та виклики, які постали перед аграрними підприємствами знайшли відображення в показниках рентабельності 2022 року. Спостерігаємо зменшення рівня рентабельності виробництва на 52,70% та рентабельності продажу на 24,10%. Це вказує на необхідність удосконалення організаційно-фінансової стратегії для уникнення подібних ситуацій у майбутньому.

Таким чином, покращення управління фінансами аграрних підприємств під час воєнних дій є складним завданням, що вимагає адаптації до нових умов та використання специфічних стратегій для збереження фінансової стійкості.

Серед можливостей для підприємства слід виділити:

- стратегічне планування та гнучкість;
- управління грошовими потоками;
- управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- диверсифікація діяльності;
- інвестиції в технології та інновації;
- підтримка держави та міжнародних організацій;
- страхування ризиків;
- підвищення кваліфікації персоналу;
- моніторинг та аналіз.

Отже, покращення управління фінансами аграрних підприємств під час воєнних дій вимагає комплексного підходу та адаптації до нових умов. Використання наведених стратегій допоможе підприємствам залишатися стійкими та забезпечити ефективне функціонування навіть у складних умовах.

Література:

1. Петренко О.П., Василич Т.О. Фінансове відновлення аграрної сфери. Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми управління підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 17 квітня 2024 р.), НУХТ. Київ, 2024. С. 119-121 URL: https://drive.google.com/file/d/16MJDoq-LQ3_jLxsErWbWP4tq_E9LsaGE/view (дата звернення 14.05.2024р.)
2. Трофименко А. О., Петренко О.П. Оцінка фінансового стану компанії як інструмент сталого розвитку. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-моделі для сталого розвитку: виклики та цифрова трансформація» (м. Харків, 15-16 лютого 2024 р.), Харків, 2024. С. 347-350 URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/bb014753-d318-46fe-8531-d5e451916816/content> (дата звернення 15.05.2024р.)
3. Державна служба статистики України. URL:<https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 11.05.2024р.)
4. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: Навчальний курс розрахований на студентів економічних вузів. К.: Ніка-Центр, 2008. 528 с.

ЗМІСТ

Abgash T. I., Shabatura T. S. WORKING CAPITAL MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES DURING THE WAR	3
Konopelska O. V., Shabatura T. S. ENVIRONMENTAL AND SOCIAL RISKS OF AGRICULTURAL PRODUCTION AND WAYS TO REDUCE THEM	6
Ахтеменко А.В., Лівінський А.І. НАСЛІДКИ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГЕС ДЛЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ	9
Богач В.М., Баришко О.Д., Бахчиванжи Л.А. ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
Бойко Л.О., Бойко В.О. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ДЛЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ У ПЕРІОД НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	14
Василіва Є.М., Дідур Г.І. СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАКУПКАМИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	17
Водяний М. В., Полюхович Ж. В., Найда А.В. ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА МШП ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ	20
Галицький О.М., Щербак Д.О. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ	22

Глуховський Н.Д., Бахчиванжи Л.А. УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО АДАПТОВАНOSTI ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	25
Глущенко Е.Ю., Макуха С. М. ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	27
Даниленко А.А., Грекова Т. М. УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ: НАЙМ, НАВЧАННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ	30
Златова М.Г., Найда А.В. ЕФЕКТИВНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ	35
Зюзіна А.Ю., Найда А.В. ОЦІНКА РОЛІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	38
Клейбатенко А.О., Топов А.Г. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У ВОЄННИЙ ЧАС	42
Кобрин Т.А., Гнатєєва Т.М. АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	46
Кобрин Т.А., Найда А.В. ВПЛИВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ: ВИПРОБУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ КУЛЬТУРИ СОНЯШНИКУ	49
Конопельська О. В., Замлинська О. В. SMART-ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	53

Королевич Ю.І., Мельничук О.І., Грекова Т.М.	
РОЛЬ ЛІДЕРА У СТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ:	57
БАЛАНС АВТОРИТАРНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЧНОСТІ	
Котик Н.М., Гнатєва Т.М.	
ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ НА МАЛИХ	61
ПІДПРИЄМСТВАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	
Кришталеви́ч М. В., Петрів І. М.	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ СІЛЬСЬКИХ	65
ТЕРИТОРІЙ	
Липко В.Г., Найда А.В	
ЗМІНА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА	67
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ	
ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	
Мазур Л.В., Левіна-Костюк М. О.	
ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В	70
ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА	
Мацієвич Т.О., Гуртовенко А.В.	
УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ	74
ПРОДУКЦІЇ В ТОВ «ДОЛИНІВКА»	
Мацієвич Т.О., Коломієць А.Д.	
РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ У ЗМІЦНЕННІ АГРАРНОГО	78
СЕКТОРУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ	
Михайлова Ю.С., Шевченко А.А.	
СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС	82
ВІЙНИ	
Міхнєва А. О., Дідур Г. І.	
СУЧАСНІ МЕТОДИ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА	86
ПІДПРИЄМСТВАХ	

Мокан А. В., Дідур Г. І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	89
Мороз О.В., Грекова Т.М. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	92
Морозов Д.П., Бахчиванжи Л.А. АНТИКРИЗОВА КАДРОВА ПОЛІТИКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	97
Мотрук С. О., Дідур Г. І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕНИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ	99
Нікітенко М. П., Аверчев О. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СВІТЛІ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	103
Оберемок В.О., Лівінський А.І. СТАЛІЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВІЙНИ	106
Праведна А.Г., Дідур Г.І. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	109
Прокопенко Н.І. ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ІНДИКАТОР СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ	- 112
Ситник О.І. ВНУТРІШНІ ВОДИ ГАЙВОРОНЩИНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ	116
Сорока А.Ю., Потишняк О.М., Крюкова І.О. СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА СОЛОДКІ НАПОЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	120

Сухенко С.А., Мельничук О.І. СУТНІСТЬ, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БЕЗВІДХОДНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	124
Тичкова С.Р., Гнатъєва Т.М. АНАЛІЗ СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ: ВИБІР МІЖ СПРОЩЕНОЮ ЧИ ЗАГАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОПОДАТКУВАННЯ	128
Хірівський Р.П. РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	132
Цимбал Н. В., Найда А.В. РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЕФЕКТИВНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	138
Шутяк Д.В., Найда А.В. УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ	141
Щеглова О.С., Бахчиванжи Л.А. СТАЛІЙ РОЗВИТОК НАФТОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК ПРІОРІТЕТНИЙ ЧИННИК РИТМІЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	144
Щербак Д.О., Петренко О.П. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	148
ЗМІСТ	153

